

ОДБРАНА

АРСЕНАЛ
31

Интервју

Министар одбране
Драган Шутановац

**Нови
систем
вредности**

Завршена 25. летња Универзијада

Војска оправдала поверење

putovanje **BEZ GRANICA**

 Lasta
EUROLINES

LASTA info centar • 011/3348-555
www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

БУДИ ПРОФЕСИОНАЛАЦ

КОНКУРС ЗА ПРИЈЕМ У
ПРОФЕСИОНАЛНУ ВОЈНУ СЛУЖБУ

Бити део елитног строја
у савременој војсци
изазов је за сваку
младу особу...

... сада је тренутак!

ВОЈСКА СРБИЈЕ

011 20-63-432 Генералштаб Војске Србије

018 509-539 Команда Копнене војске

013 326-221 Специјална бригада

011 20-64-730 Команда за обуку

011 30-74-027 Команда В и ПВО

011 32-01-957 Управа војне полиције

011 20-64-074 Гарда

www.vs.rs

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Колуновић (друштво),
Александар Петровић, поручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана)

Стални сарадници

Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Василевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Џ. Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Миљалковић, мр Зоран Милодиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњац, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Даримир Банда (фоторепортер)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Фото ТАНЈУГ

САДРЖАЈ

- У удесу авиона миг 29 погинули пилот потпуковник
Раде Ранђеловић и војник Милан Улемек
ДАНАК ПРОФЕСИОНАЛИЗМУ 6
- Министар Шутановац у посети Румунији
ИСКРЕНА ПОДРШКА 10
- Председник Тадић и министри Шутановац и Дачић
посетили Копнену зону безбедност
**СИТУАЦИЈА СТАБИЛНА,
УПРКОС ИНЦИДЕНТИМА** 11
- ИНТЕРВЈУ
Министар одбране Драган Шутановац
НОВИ СИСТЕМ ВРЕДНОСТИ 12
- Завршена 25. летња Универзијада
ВОЈСКА ОПРАВДАЛА ПОВЕРЕЊЕ 17
- У ФОКУСУ
Нацрт Закона о војним службама безбедности
ЗНАЧАЈ КОНТРОЛЕ РАДА 20
- Отворен мост преко Ресаве код Деспотовца
ПОКЛОН ВОЈСКЕ 22
- Презентација о утицају Пројекта Поверилачког фонда
за помоћ вишку војног кадра
ПОДРШКА РЕФОРМИ 23

Граница

Делегације ВиПВО у посети Охају
ЗАЈЕДНИЧКА ОБУКА

24

Министар одбране посетио Технички опитни центар
ОДГОВОРНОСТ ЗА КВАЛИТЕТ

25

Заставник Горан Радић, главни подофицир Војске Србије
ОСМАТРАЧНИЦА ВРЕМЕНА БУДУЋЕГ

26

ОДБРАНА
Подофицири Копнене војске
КИЧМА СИСТЕМА ОБУКЕ

29

Per aspera
СТРАХ ОД СЛЕТАЊА

33

Цивилно-војна сарадња
**ВОЈНИ ЛЕКАРИ
НА ПЕШТЕРСКОЈ ВИСОРАВНИ**

34

Подвиг поручника Костића
ТОК СУДБИНЕ

36

Паралеле
СУХОЈ ПРОТИВ МИГ-А

39

ФЕЉТОН
Ратови и сеобе Срба (3)
ТАЛАСИ НАСЕЉАВАЊА

40

Неколико догађаја ових дана подсетило нас је на вишезначност онога што свакодневно, са мање или више свести о значају, називамо границом.

Пилот потпуковник Раде Ранђеловић, у професионалном изазову да превазиђе себе у ономе што је већ досегао претварајући фантастично у стварно, покушавајући да пређе границу могућег у приказу маневарских способности авиона на коме је био један од наших најискуснијих и најбољих пилота – није успео.

У паду авиона смрт су нашла два припадника Војске Србије, сваки на свој начин пример љубави према униформи. Пилот Ранђеловић, са златним летачким знаком и свим летачким, наставничким и инструкторским звањима која се могу доделити, и војник Милан Улемек, студент и момак за пример за све и по свему, коме је жарка жеља била да војни рок служи управо у униформи.

Отишли су у истом дану – витез нашег неба, који је акробацијама на мигу 29 изазивао истовремено и дивљење и страхопоштовање код свих који су га гледали, и младић, у униформи војника своје отаџбине, коме су се радовали сви који су га познавали јер се он толико радовао животу.

Тај трагични догађај 7. јула потиснуо је у други план дуго чекану вест да би Европска комисија требало коначно да усвоји препоруке за визну либерализацију за грађане Србије, Црне Горе и Македоније, која би важила од 1. јануара 2010. године. Тако би после дугог низа година, онима који су спознали величину слободe да у Европи могу путовати безмало кад хоће и где хоће, било враћено достојанство поверења. Да је поверење заиста достојанство, вредно поштовања, постали су свесни тек кад су га изгубили, а граница властите земље постала непрекорачива без посебног одобрења, које се добијало тек после провера, сумњичења, чекања у редовима. Визни режим у коме смо још увек, ипак, није свакидашњи и уобичајен. Превише је ограничења да би био нормалан, па утолико више радује најављена либерализација и повратак у окружењу коме смо тако природно припадали.

Што је још тужније, већина младих људи који су одрастали под санкцијама међународне заједнице, још није прешла границу своје земље. Ограничење у виду материјалних могућности вероватно неће бити пресудно, јер се с носталгијом сећамо времена када је за прелазак границе, уз црвени пасош, било довољно мало новца за фармерке у Трсту.

Прелазак границе за младе људе значиће нови видик, вредан и као поређење и као спознаја новог. Онда се јасније виде и боље вреднују посебности своје земље. Сазнавање света и живота заснива се на слободи просуђивања и избору властитих опредељења. А што више видиш, више и знаш, каже и наше предање.

И када је о младости реч, око десет хиљада учесника 25. Универзијаде из 144 земље света отишло је из Србије са поруком коју ће сигурно и неодољиво пронети широм планете – да је ово лепа земља. Срдачно су дочекани, постигли су вредне спортске резултате, а што је најважније, стекли нове пријатеље овде и са разних страна и култура. Граница Србије размакнута је на ивице света.

Били смо, кажу, домаћин какав се пожелети може. Таквом утиску допринело је и хиљаде волонтера који су помогли реализацију ове универзијаде, а међу њима све похвале заслужују, за своје запажено учешће, и близу 2.000 припадника Министарства одбране и Војске Србије. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

**У удесу авиона миг 29
погинули пилот потпуковник
Раде Ранђеловић и војник
Милан Улемек**

Данак професионализму

Са жељом да врхунски прикаже маневарске способности мига 29, на коме је био један од наших најбољих пилота, потпуковник Раде Ранђеловић изгубио је живот приликом пада авиона на аеродрому Батајница. У истом удесу погинуо је и војник Милан Улемек, коме је велика жеља била да војни рок служи у униформи Војске Србије.

Пилот потпуковник Раде Ранђеловић, начелник Штаба 204. авијацијске базе, рођен је 18. јула 1962. године у Бајиној Башти. Завршио је Ваздухопловну академију 1985. и био један од наших најбољих пилота на авионима *миг 21* и *миг 29*. Пилотирао је *утвом 75* и *галебом Г-2*.

Ранђеловић је био командант 127. ескадриле, која је у процесу трансформације Војске прерасла у 101. ловачку ескадрилу.

Био је у делегацији ВиПВО која је 2006. године боравила у посети ваздухопловству Националне гарде Охаја, у САД.

Учествовао је на бројним аеромитинзима, а последњи је био на Ченеју код Новог Сада, 31. маја ове године.

Отац је три сина, Николе, који успешно студира, Луке, који је у средњој школи, и Марка, који је примеран ученик.

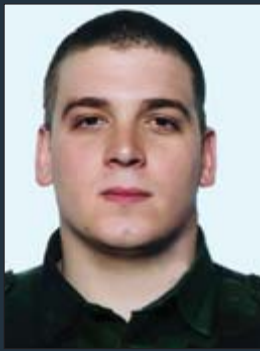

Пилот потпуковник Раде Ранђеловић и војник Милан Улемек погинули су приликом пада авиона *мига 29* (МиГ), 7. јула у 9.10 часова, на аеродрому Батајница. Пилот Ранђеловић се катапултирао, али је од задобијених повреда преминуо. Приликом удара авиона у земљу, погинуо је војник Улемек, који се налазио на пожарној дужности у парку техничких средстава, где је авион пао. Војник Војислав Драгољевић лакше је повређен док је гасио пожар на авиону након удеса.

На конференцији за новинаре истог дана, представницима медија обратили су се заменик команданта Ваздухопловства и противваздухопловне одбране бригадни генерал Небојша Ђукановић, командант 204. авијацијске базе бригадни генерал Мирко Вранић и пуковници Срето Малиновић, помоћник команданта ВиПВО за операције, и Ранко Живак, помоћник команданта Здружене оперативне команде.

Војник Милан Улемек рођен је 12. јуна 1985. у Земуну. Студирао је Пољопривредни факултет и радио у приватној фирми.

У Војсци Србије, на служењу војног рока у униформи, био је од марта ове године, у 177. артиљеријско-ракетном дивизиону ПВО на Батајници.

Бригадни генерал Ђукановић рекао је да је пилот Ранђеловић био на планираном, редовном задатку на коме је увежбавао наступ за предстојећи аеромитинг на Ушћу у Београду, како би приказао маневарске способности авиона на коме је био један од најiskusнијих пилота. Пилот Ранђеловића био је носилац Златног летачког знака и свих летачких, наставничких и инструкторских звања која се могу доделити у Војсци Србије.

За авион *миг 29* Ђукановић је рекао да је један од четири авиона тог типа на којима је извршена општа оправка и модернизација. Ремонт тог авиона завршен је 25. маја прошле године, након чега је добио дозволу да лети наредних десет година и да за то време налети 700 часова. Од пријема авиона у јединицу, 25. јуна прошле године, имао је 75 часова налета или око 150 летова. Авион којим је 7. јула управљао потпуковник Ранђеловић, са серијским бројем 18105, произведен је 1987. године и у ваздуху је провео

укупно 525 часова, односно имао је око 1.000 летова.

Генерал Ђукановић је рекао да је авион био технички исправан, за шта је главни конструктор дао свој потпис и печат. Он није желео да коментарише могуће узроке несреће. То је задатак комисије која је формирана и која би могла до краја месеца да саопшти разлоге пада авиона. Постоје снимци, регистратор параметара лета. Ту су и сведоци који су гледали пад авиона, чиме ће посао комисије бити олакшан.

Бригадни генерал Мирко Вранић објаснио је да је исти програм пилот Ранђеловић недавно успешно извео на аеромитингу у Ченеју код Новог Сада. Овога пута до удеса је дошло на самом крају лета, када се авион, после форсираног заокрета, није успео да извуче и пао је. На месту пада авиона, у парку техничких средстава аеродрома Батајница, налазио се војник на редовном служењу војног рока Милан Улемек, који је обављао дужност пожарног и том приликом је погинуо.

Пилот се катапултирао на екстремно малој висини, при великој брзини, тако да седиште није одржило предвиђене радње и пилот је са седиштем пао на земљу. У тим тренуцима био је жив, али је од задобијених повреда преминуо.

Коментаришући број часова налета пилота Ранђеловића, који је укупно имао преко 900 сати проведених у ваздуху, од тога на *мигу 29* више од 300, а 20 часова у овој години, генерал Ђукановић је оценио да је тај број часова довољан за безбедно извођење лета, који је, нажалост, за потпуковника Ранђеловића био последњи.

Ђукановић је објаснио да су приликом ремонта *мигова* на њима уграђени одговарајући системи и опрема, пре свега за одржавање везе и навигацију. При том није било никаквих побољшања тактичко-техничких карактеристика авиона, дакле, маневарске способности су остале исте као кад су авиони били нови. Ремонт је обављен су у Ваздухопловном заводу „Мома Станојловић“, где су заједно радили руски и наши стручњаци, а сложенији склопови, мотори и радари одвожени су у Русију, тамо ремонтовани и враћани на авионе.

Због овог удеса, до окончања истраге биће приземљени и остали авиони тог типа. Председник Србије Борис Тадић издао је наређење Генералштабу ВС да спроведе хитну и опсежну истрагу поводом пада авиона на Батајници, у којој ће се утврдити узроци несреће и евентуална одговорност.

На позив министра одбране Драгана Шутановца, у рад комисије за утврђивање узрока пада авиона укључиће се и стручњаци компаније МиГ.

Пуковник Срето Малиновић рекао је да ће Војска Србије преиспитати своје учешће на аеромитинзима. И прошлогодишња погибија пилота Иштвана Канаса и сада Рада Ранђеловића догодила се приликом увежбавања за наступ на аеромитингу на Ушћу, који је ове године био заказан за 11. јул, али су организатори после несреће одустали од одржавања.

Комеморативни скуп у Дому ваздухопловства

После несреће у којој су погинули пилот Ранђеловић и војник Улемек, телеграме саучешћа породицама упутили су председник Борис Тадић, премијер Мирко Цветковић и министар одбране Драган Шутановац, који је посетио породице настрадалих.

Комеморативни скуп одржан је сутрадан, 8. јула, у Дому ваздухопловства у Земуну. Комеморацији су, осим породица настрадалих, присуствовали министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић, са сарадницима, припадници Команде и јединица Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, колеге и пријатељи.

Скупу се најпре обратио бригадни генерал Небојша Ђукановић, заменик команданта ВиПВО. Након одавања поште и минута ћутања, о потпуковнику Ранђеловићу бираним речима говорио је

бригадни генерал Мирко Вранић, командант 204. авијацијске базе.

Од војника Милана Улемекa, у име војника и старешина 177. артиљеријско-ракетног дивизиона ПВО, у коме је од марта ове године служио војни рок, опростио се командант јединице капетан Тони Латинковић.

Председник Тадић, министар Шутановац и генерал Милетић на сахрани војника Милана Улемекa у Старој Пазови

Последњи опроштај

Уз највише војне почасте, 9. јула на Новом гробљу у Београду обављена је кремација пилота Радета Ранђеловића. Поред чланова породице, последњу пошту трагично настрадалом пилоту одали су председник Србије Борис Тадић, заменик премијера и министар унутрашњих послова Ивица Дачић, министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић, представници Министарства одбране, Генералштаба Војске Србије, Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, родбина и пријатељи.

Они су изјавили саучешће његовој супрузи Кармен, родитељима Милену и Драгици и синовима Николи, Марку и Луки.

Почасну стражу поред одра, обучени у свечане униформе, држали су његове колеге из 204. авијацијске базе. Од пилота Ранђеловића, који је наредбом министра одбране постхумно унапређен у чин пуковника авијације, опростио се командант Базе бригадни генерал Мирко Вранић, истичући његову преданост послу, озбиљност и правичност, каквог ће у сећању чувати колеге, родбина и пријатељи.

Ранђеловићевој супрузи Кармен предата је државна застава којом је био прекривен његов ковчег.

Момак за пример

Војник Милан Улемек сахрањен је 9. јула уз војне почести на гробљу у Старој Пазови. Сахрани су, поред чланова породице, присуствовали председник Србије Борис Тадић, министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић, припадници Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, родбина, пријатељи и бројни грађани Старе Пазове.

Од узорног војника Милана Улемека, у име војника и старешина 177. артиљеријско-ракетног дивизиона ПВО и Војске Србије, опростио се поручник Младен Митровић.

– Свако ко је макар једном чуо његов смех памтиће га до краја живота. Био је примеран војник, зрела и оформљена личност, омиљен међу војницима и старешинама – рекао је Митровић.

За Миланом ће заувек туговати његова мајка Ана, отац Слободан и старији брат Милош, а застава Србије, симбол државе и њене војске, подсећаће их на жарку жељу њиховог Милана, момка по свему за пример, да војничке дане проведе у униформи.

У општини Стара Пазова 9. јула проглашен је дан жалости поводом трагичне погибје војника Милана Улемека. ■

Р. МУТАВЦИЋ

Пилот Раде Ранђеловић постхумно унапређен у чин пуковника авијације

Наредбом министра одбране, трагично настрадали пилот Раде Ранђеловић, са даном 7. јул 2009. године, постхумно је унапређен у чин пуковника авијације,

Министар одбране Драган Шутановац изразио је жаљење због трагичне погибје пилота и војника Војске Србије и захвалио, лично и у име свих припадника Министарства одбране и Војске Србије, на телеграмима саучешћа и подршци ваздухопловцима и војсци.

„У овако тешким тренуцима таква врста подршке много нам значи. Наше Ваздухопловство и људи који лете на летелицама које су старије од 30 година заиста заслужују подршку у тренуцима када им погине најбољи припадник“, истакао је министар одбране у изјави Танјугу.

Шутановац је указао на чињеницу да у миру, по правилу, гину најбољи пилоти.

„Нажалост, то се и сада дешава, али је чињеница такође да ниједан пилот никада није сео у летелицу која није потпуно исправна и која није спремна за лет“, рекао је Шутановац. Он није могао да прецизира када ће завршити рад Комисија, која је формирана са задатком да обави истрагу и утврди узроке пада *мига* 29.

„Представници Ваздухопловства и Генералштаба указали су ми на то да ће бити потребно извесно време да се уради квалитетна анализа пада *мига*“, рекао је Шутановац и изразио уверење да ће истрага утврдити елементе који указују због чега је до пада дошло.

Он је подсетио да је авион имао такозвану црну кутију, као и да постоји видео снимак на којем је тачно забележено на који начин се та летелица обрушила.

„Мислим да ће Комисија дати веома квалитетну експертизу“, рекао је министар одбране. Он је изразио потпуно поверење у рад наших експерата, наводећи да су у рад Комисије на његов позив укључени и стручњаци из компаније МиГ, која је радила на ремонту тог авиона, како би била одагнана свака сумња.

Шутановац је изразио незадовољство чињеницом да је било и оних којима је овај трагичан случај послужио као повод за критиковање Владе Србије, система одбране и министра одбране.

Последњи опроштај од пилота Радета Ранђеловића на Новом гробљу у Београду

Искрена подршка

**Министар одбране
Драган Шутановац
захвалио је
румунској влади
на подршци коју
пружа Србији у
процесу европских
интеграција и на
принципијелном
ставу да не признаје
једнострано
проглашену
независност
Косова и Метохије**

На конференцији за новинаре, након разговора са румунским министром одбране Михајом Станишоаром, 6. јула, Шутановац је рекао да Србија има најбоље билатералне односе у региону са Румунијом, који су нарочито снажни због принципијелног става те земље према проблему Косова.

„Модеран свет почива на међународном праву и ми смо убеђени да својим принципијелним ставом то само штитимо“, рекао је Шутановац и додао да Србија изузетно цени и подршку Румуније за визну либерализацију јер зна да је та подршка искрена.

Он је рекао да је свом колеги пренео незадовољство због најављеног смањења броја војника у Кфору и оценио да у покрајини не треба смањивати страном војно присуство већ да треба повећати присуство полиције због изузетно развијеног организованог криминала.

„Кфор гарантује безбедност и стабилност на Косову и Метохији, али оно што је подједнако важно а није препознато од међународне заједнице је борба против организованог криминала“, рекао је Шутановац и додао да Косово није угрожено војно већ због криминала, корупције, трговине наркотицима, наоружањем и људима, као и због илегалних миграција.

Шутановац је рекао да је билатерална војна сарадња две земље на изузетном нивоу, али да постоји могућност да се унапреди у области војног школства, обуке и размене искустава које Румунија има у области учешћа у међународним мировним мисијама.

Одговарајући на питања румунских новинара, Шутановац је рекао да је светска економска криза погодила и српско министарство одбране, због чега је војска морала да се одрекне програма модернизације и неких инфраструктурних пројеката.

Поверење у Војску Србије, додао је он, ипак је сваке године све веће што показује и податак да су ове године на једно слободно место у Војној академији конкурисала четири кандидата из цивилства, док је 2006. године на 10 места конкурисао само један кандидат који је средњу школу завршио у цивилству.

Румунски министар је рекао да ће његова земља врло радо са Србијом поделити своја искуства из области придруживање ЕУ, Партнерства за мир и из области учешћа у мировним мисијама и поновио да Румунија никада неће признати једнострано проглашену независност Косова.

Он је рекао да ће румунски војници остати у саставу Кфора и да ће Румунија наставити да се залаже за поштовање Резолуције Савета безбедности УН 1244, као и за то да мисија Еулекс остане статусно неутрална.

Министар одбране Србије Драган Шутановац разговарао је у Букурешту и са министром спољних послова Румуније Кристијаном Ђаконескуом. ■

Бета

Ситуација стабилна упркос инцидентима

Председник Србије Борис Тадић, министар одбране Драган Шутановац и министар унутрашњих послова Ивица Дачић, са сарадницима, посетили су 10. јула Копнену зону безбедности на административној линији према Косову и Метохији. Обилазак југа Србије започели су посетом касарни „1. пешадијски пук Књаза Милоша Великог“ у Врању, а затим су обишли пункт Жандармерије „Уши“, базу Војске Србије „Кадрова чука“ у Копненој зони безбедности и војну базу „Цепотина“.

Одговорност међународне заједнице

Обраћајући се новинарима, током обиласка пункта Жандармерије, председник Србије је изјавио да је напад на припаднике Жандармерије код Лучана недвосмислено акт тероризма и напад на државу. Србија ће на овај терористички напад и евентуалне сличне нападе у будућности одговарати са стрпљењем, али и одлучношћу, поручио је председник Тадић и истакао да ће одговорни за напад у коме су рањена два припадника Жандармерије бити процесуирани као терористи.

Тадић је рекао да ће део одговорности за ситуацију на југу Србије морати да понесу и председници општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, али и међународна заједница која је одговорна за безбедносну ситуацију на Косову и Метохији.

Председник Србије је истакао да ће држава учинити све да заштити безбедност и стабилност на југу Србије. „Не једном припадници Војске и полиције помагали су грађанима југа Србије, независно од њихове националне припадности, и тако ће бити и у будућности,“ рекао је председник Тадић и истакао да је сарадња полиције и Војске на овим просторима на високом нивоу.

Током обиласка базе „Кадрова чука“ председник Тадић је, након рапорта начелника Генералштаба ВС генерал-потпуковника Милоја Милетића и команданта Четврте бригаде бригадног генерала Милосава Симовића, изјавио „да је јасно да је ситуација на овом простору стабилна, упркос повременим инцидентима“.

Обука за мировне мисије у бази „Цепотина“

На крају посете, председник Тадић, са министрима, обишао је војну базу „Цепотина“ где су га министар одбране Драган Шутановац и помоћник министра одбране за материјалне ресурсе Илија Филиповић упознали са достигнутом степеном изградње базе „Цепотина“.

Министар Шутановац је, том приликом, изразио очекивање да ће војна база „Цепотина“ бити завршена до краја године и биће најмодернија у региону. Тренутно се простире на 35 хектара, а планира се њено проширење на додатних 65 хектара.

„Циљ је да се овде направе полигони који ће служити за обуку припадника Војске Србије и страних војски за учествовање у мировним мисијама. Сматрамо да је ово одличан полигон, да постоје капацитети који могу бити понуђени не само у региону него и шире и да ће ова база имати веома значајан међународни карактер“, рекао је Шутановац.

Шутановац је рекао да ће, иако је првобитно било планирано да „Цепотина“ буде војно-полицијска база, у њој бити смештена само војска, јер је полиција одустала од пројекта.

У бази су ипак остављене инфраструктурне могућности за изградњу објеката у којима би били смештени и припадници полиције, уколико МУП у међувремену промени одлуку.

Капацитет базе „Цепотина“ је хиљаду припадника војске. У свакој соби је купатило и четири кревета што је, по оцени Шутановца, висок стандард. „Жеља нам је да они који овде буду проводили време имају утисак да се налазе у урбаном простору, а да у исто време могу да изводе обуку на полигонима“, рекао је министар одбране и навео да је вредност радова 1,6 милијарди динара, а до сада је уложено 900 милиона динара. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

На бази „Цепотина“ планирана је обука припадника Војске Србије и страних армија за учествовање у мировним мисијама

Министар одбране Драган

Нови сист

Фото ТАНЈУГ

Моја визија система одбране заснива се на визији савремене и модерне Србије, Србије чланице Европске уније, интегрисане у колективне системе безбедности, са војском која својом снагом може да гарантује мир и стабилност у региону и учествује са својим капацитетима у очувању глобалног мира, са војником који може пристојно да живи од свог рада и да се посвети своме послу без бриге за егзистенцију породице. Ако се Србија не модернизује, она нема шансе у 21. веку. То је једини начин да очувамо своју традицију и унапредимо квалитет живота.

ЕМ ВРЕДНОСТИ

У интервјуу поводом годину дана рада Владе Србије, министар одбране Драган Шутановац каже да је ово једна од успешнијих реформских година, иако је одлука о смањењу буџетских средстава знатно кориговала планове.

Визија система одбране којој тежимо биће испуњена када будемо имали и довољно средстава да боље опремимо Војску. Зато се држава мора определити на који начин ће издвајати средства предвиђена владиним меморандумом у износу од 2,4 посто друштвеног производа, како би планови јачања система одбране и оперативних способности Војске били остваривани.

□ Поводом годину дана рада Владе, које су њене одлуке посебно утицале на рад и функционисање система одбране?

– Свакако да је на систем одбране, великим делом утицала одлука о смањењу буџетских средстава за 26 одсто. Пре свега одразила се на улагање у опремање, на инвестиције и станоградњу.

Без обзира на ту чињеницу, сматрам да је ова година била једна од успешнијих реформских година за систем одбране. Влада је усвојила Стратегијски преглед одбране, затим Стратегију националне безбедности и Стратегију одбране, завршили смо рад на великом броју закона, а њиховим усвајањем у парламенту, које следи на јесен, завршавамо законодавну реформу система одбране.

Истакло бих одлуку парламента да подржи предлог владе за слање нашег медицинског тима у мировну мисију у Чад. То је можда и највећи спољнополитички подухват који је урадило Министарство одбране у дугом низу година које су за нама.

□ Шта још обележава рад Министарства у протеклих годину дана?

– Спроводимо реформу Војске Србије ради јачања оперативних способности. У том смислу Војска знатно доприноси стабилности стања на југу Србије и у КЗБ. Интензивно смо радили на завршетку базе на југу Србије, наставили још активније процес професионализације, наставили смо реформу школства и војног здравства, приводимо крају систематизацију и рационализацију у оквиру самог Министарства, чиме ћемо направити уштеде и побољшати квалитет рада, завршен је школски авион *ласта*, у оквиру расположивих средстава опремили смо Војску возилима и другом неопходном опремом, наставили са опремањем ВМА најсавременијом медицинском опремом и санитетским возилима, организовали 42. светско војно првенство у маратону, учествовали у организацији Универзијаде, помагали локалном становништву у изградњи путева, мостова, помогли организацију Егзита...

Желим да нагласим рекордан успех наменске индустрије на извозном плану, у чему је, свакако, велики допринос имао систем

одбране. У том смислу велики значај имали су сајам *Партнер* и наставак сарадње у извозу НВО. Такође, резултат изузетне спољнополитичке активности јесте велики број посета у земљи и иностранству, сарадња са свим земљама региона, организовање конференције начелника ГШ балканских земаља у Београду и посета потпредседника САД, чиме је потврђено да наш рад завређује пажњу у читавом свету.

□ С обзиром на смањење буџета, важан је податак да ли је повећан приход од услуга?

– Приход који је систем одбране остварио у протеклој години знатно је већи него што је био раније. Предњаци војно здравство, које је остварило знатна средства и представља озбиљан ресурс система одбране. Желимо да инвестицијама до краја године обезбедимо да војни здравствени систем буде финансијски аутономан, да може сам себе да издржава. Нажалост, и даље имамо капацитете, који уместо да доносе добит, односе средства из буџета.

Напомињем да су упозак у систем одбране Ваздухопловног завода „Мома Станојловић“ у Батајници и Техничког ремонтног завода у Чачку учињени веома квалитетни реформски потези, чиме смо зауставили пропадање те две институције. Оне имају перспективу и моћи ће да пружају услуге корисницима у земљи и у иностранству.

Техничко-ремонтни завод Крагујевац треба да прерасте у значајан регионални центар за уништавање убојних средстава и о томе већ разговарамо са заинтересованим партнерима из иностранства ради заједничких инвестиција у тај пројекат.

□ А колико сте задовољни услугама које систем добија?

– Убеђен сам да треба озбиљно да размишљамо о аутсорсовању одређених услуга које тренутно обављамо сами у систему одбране. Неприродно је да одређене војне установе, иако имају монополистички положај у систему, немају профит. Ангажовањем компанија које би нам пружале услуге, сигурно бисмо постигли уштеде.

Управо смо у фази завршетка пројекта санације војне установе Карађорђево. То је приоритетно, јер нас је та установа у прошлој години коштала готово шесто милиона динара, што указује да се са њом не газдује како треба.

□ Финансијска криза је кориговала планове. Професионализација је остала на листи приоритета. Од чега се још није одустало, упркос смањењу средстава?

– Драго ми је што су људи у Генералштабу, са генералом Милетићем на челу, на прави начин разумели важност спровођења процеса професионализације, као приоритет не само реформе у систему одбране већ и целокупног друштва. Улажемо највише напоре да са средствима која су нам дата тај посао завршимо до планираног рока, а то је крај 2010. године. Ако успемо биће то велики подухват, а ако се и продужи за неко краће време, то ће бити прихватљиво, имајући у виду да све зависи од финансијских средстава, која су у овој години умањена.

У обуку, школовање у земљи и иностранству, избор кадра, уводимо нови систем вредности, у коме ће свако моћи да одреди где су му границе и где је његово место у односу на оно што пружа систему.

Желим да истакнем и важност формирања Војномедицинског факултета. Поносан сам што ће, и поред одређених оспоравања, Војска Србије за шест година имати прву генерацију официра који ће бити оспособљени да буду лекари. То ће бити један од главних „брендова“ Војске у нашим међународним активностима.

Завршетак војне базе на југу Србије свакако је приоритет по питању инфраструктуре. Без обзира на смањење финансијских средстава и на све проблеме с којима смо се сусрели током градње, убеђен сам да ћемо током јесени отворити једну од најмодернијих база у целом региону.

□ *Смањено је и опремање Војске. Шта је набављено, а шта Вам је најжалије што није могло бити купљено?*

– Жао ми је што коначно нисмо ушли у набавку нових борбених оклопних средстава, пре свега точкаша, јер сматрам да је то насушна потреба система одбране. У току ове године у оквиру сарадње са Југимпортом – СДПР планирамо да у наш састав уведемо домаће оклопно возило лазар.

Међу набављеним, средства за телекомуникацију су највећа инвестиција, затим неборбена возила, ципови дифендер, нова путничка возила која нису купована дуги низ година, беспилотне летилице, опрема за војну полицију, пушке и друга опрема за Специјалну бригаду.

□ *Колико је реално очекивати реализацију пројекта обједињавања Министарства и Генералштаба на Бањици или на другој локацији?*

– Републичка администрација вапи за реорганизацијом и рационализацијом која ће омогућити да се влада концентрише на мањем броју локација, а да Војска Србије добије одговарајући простор где би били смештени сви сегменти Министарства, укључујући и Генералштаб.

Мислим да је то визија коју ће садашњи или други менаџмент морати да спроведе. Што се локације тиче, најбоље би било да буде на нашем земљишту, које има све потребне услове, сматрамо да је то на Бањици, близу ВМА.

□ *Скупштина Србије усвојила је одлуку о слању припадника Министарства одбране у мировну мисију у Чад? Таква одлука је значајан помак у нашим партнерским односима са онима који учествују у очувању глобалног мира. Медицински тим већ имамо у Конгу, а посматраче у Либерiji и на Обали Слоноваче. Шта се даље планира?*

– Свако ко мисли да се политика заснива само на пријатељству, греши. Наш интерес је да искористимо све могућности које пружа чланство у Партнерству за мир, да од тог имамо користи, те да ставимо своје ресурсе на располагање чланицама Партнерства.

Убеђен сам да је то наша будућност и да можемо да направимо оквир у коме би грађани Србије били безбедни, а да наши професионални припадници учествују у мисијама ван граница наше земље. У овом тренутку ми немамо капацитете за озбиљније учешће у некој мисији у свету. Желимо да створимо те капацитете, с једне стране, инфраструктурно у нашој новој бази на југу Србије, а с друге стране да на политичком плану, у државном врху, размотримо веће учешће припадника Војске Србије у очувању глобалног мира у свету.

□ *Рекли сте да нисмо довољно искористили могућности сарадње у оквиру Партнерства за мир. Када очекујете отварање наше канцеларије у Бриселу?*

– Очекујем да се тај проблем реши до јесени и да напokon имамо много конкретнију сарадњу са свима који учествују у Партнерству.

□ *С обзиром на то да чланство у Алијанси није на дневном реду, како видите нашу безбедносну позицију као војно неутралне земље.*

– Моја активност у првих шест месеци ове године била је усредсређена на сарадњу у региону, од Анкаре до Беча... Имао сам прилику да разговарам са готово свим министрима одбране из региона, са великим бројем председника и премијера, како би сарадњу учврстили и подigli на виши ниво. Без обзира на то да ли ће Србија оста-

Интеграције

Интеграције ни на који начин не угрожавају наш национални интегритет и не стављају нас у подређени положај. Напротив, интеграције нам доносе могућност да учествујемо у одлучивању врло често и на форумима где се одлучује и о нашој судбини. Они који су данас против интергација, не нуде ништа друго, него причу о митовима, али од митова се већ одавно не живи.

Косово

Мислим да свака борба за Косово губи смисао ако га Срби напуштају или ако немају бољи живот. Ту борбу је лако водити у Београду, али је много тешко у Грачаници. Док водимо ту борбу на међународном плану морамо имати у виду појединца који живи у некој енклави, радећи да њему буде боље и да се осећа безбедно.

ти неутрална или не, она мора да гради добре односе са својим суседима. У веома кратком року граничићемо се само са земљама чланицама НАТОа и, уколико не развијамо квалитетну билатералну сарадњу, бићемо и практично изоловани. То би било лоше не само за систем одбране!

Већина грађана и партија сматра да Србија, што је пре могуће, треба да се прикључи Европској унији и систему безбедности који постоји у оквиру ЕУ. Убеђен сам да се о томе не двоуми нико ко размишља о будућности Србије.

Интеграције ни на који начин не угрожавају наш национални интегритет и не стављају нас у подређени положај. Напротив, интеграције нам доносе могућност да учествујемо у одлучивању, врло често и на форумима где се одлучује и о нашој судбини.

Напашавам, ако се Србија не модернизује, она нема шансе у 21. веку. То је једини начин да очувамо своју традицију и унапредимо квалитет живота.

Велике цивилизације су пропадале баш зато што њихове вође нису разумеле време у коме су живели. Данас у свету земље које су најмодерније најбоље чувају своју традицију, а у исто време граде јасне претпоставке за даљи напредак друштва. Сматрам да треба да се уледамо на њих. Довољно је погледати да од истока до запада сви покушавају да ухвате корак модернизације и искажу своје посебности у заједничким интеграцијама. Ту мислим на сваку врсту врсту интеграција, па и безбедносне, јер то доноси бољитак нашим грађанима.

Сеvernoатлантска алијанса је политичко-војни савез у коме се доносе значајне одлуке за будућност света и економски напредак. На пример, уколико тражимо шансу за нашу одбрамбену индустрију, не треба да затварамо врата за наш даљи развој.

Они који су данас против интергација, не нуде ништа друго, него причу о митовима, али од митова се већ одавно не живи.

□ *Имали сте више сусрета са највишим званичницима, од Кине до САД. Као и у земљама у окружењу. Какав сте утисак стекли о спољнополитичкој позицији Србије?*

– Да се изразим инжењерски, наша потенцијална енергија је много већа него што већина грађана то види, али нам кинетичка енергија није адекватна у односу на тај потенцијал. Ако бисмо мало убрзали себе, наша спољна политика и спољнополитичка позиција биле би много боље. Сви политичари из иностранства говоре да је Србија „кичка“ овог дела Европе и да без Србије не може да се успостави коначни безбедносни оквир на простору југоисточне Европе.

Оно што је лоше, а што међу политичарима и грађанима постоји, јесте чувени српски песимизам, по коме смо ми врло често слободни да сваку идеју о модернизацији и интеграцијама, сваку идеју која убразава неки процес, осудимо на самом почетку на пропаст, јер се сами плашимо шта тај процес може да нам донесе и како ћемо се снаћи у свему томе. Али ако се сналазе земље у окружењу и иду бр-

Мотивација

Решење сваког проблема даје нову енергију. И без обрзира на то што се ради пуном паром, нико од људи с којима радим није дошао да каже да је уморан. Нико се није пожалио, посебно не са помисли да је нешто узалуд. Ако вам на крају дана буде јасно да се оно што сте урадили, и у јавности и у систему вреднује на прави начин, то вам даје енергију да тако радите и сутра.

зим корацима, како по питању својих економија тако и животног стандарда, не видим зашто бисмо ми имали страх.

Подсећам да је својевремено у Србији вођена дебата да ли треба да се дозволи да кроз земљу прође пруга. И тада су неки политичари били скептични, верујући да ће њоме доћи „све зло“ света у Србију, без визије шта Србија добија том истом пругом. Уколико сада наставимо изградњу те фигуративне пруге сигуран сам да побеђујемо. У супротном, остаћемо само слепи колосек лепих жеља.

□ Једини сте српски министар са којим се потпредседник САД Бајден састао одвојено, а са председником Аустрије остали сте двоструко дужи мимо протокола? Састали сте се и са потпредседником Кине? Како сте то лично доживели?

– Најискреније, тек кад догађај прође, схватим тежину тога и на личном плану. Апсолутно сам свестан да су то веома позитивни сигнали упућени целокупном систему одбране. Драго ми је што се те позитивне ствари дешавају, убеђен сам да радимо квалитетно, али ми је стало да и онима у систему који понекад исказују песимизам уливамо позитивну енергију.

Наглашавам да је присуство високих официра Војске Србије на састанку са потпредседником САД израз поверења према систему одбране. Очекујемо убрзо нове посете из иностранства, министра одбране Кине, Турске...

□ На којој визији система одбране градите мотивацију и позитивну енергију коју преносите на сараднике?

– Моја визија система одбране заснива се на визији савремене и модерне Србије, Србије чланице Европске уније, интегрисане у колективне системе безбедности, са војском која својом снагом може да гарантује мир и стабилност у региону и учествује са својим капацитетима у очувању глобалног мира, са војником који може пристojно да живи од свог рада и да се посвети својој послу без бриге за егзистенцију породице.

Сматрам да је све то могуће, а веома важна претпоставка је да нема непотизма, да свако у складу са својим могућностима добија шансу од система. Сматрам да морамо много тога да урадимо како бисмо развили транспарентан систем вођења кадра кроз службу и да тиме уведемо коначно јасан систем вредновања и награде.

Подсећам да се у прошлости неретко дешавало да се људи унапређују само зато што су се нашли у правом тренутку на правом месту. Тога више не сме бити, јер то системски урушава наше друштво. Подсетићу, послали смо више војних изасланика ван земље, велики број официра на школовање у иностранство, а нисам добио готово ниједну притужбу на начин избора кандидата.

Чињеница да смо успели да вратимо поверење и углед војне

професије и да данас имамо рекордно велик број младих који желе да се школују у Војној гимназији и на Војној академији, да овога пута на основу квантитета можемо да подижемо и квалитет, довољан је показатељ да се систем одбране креће у правом смеру, да грађани Србије верују да је Војска део народа и да ради за добробит државе.

□ Шта Вас посебно испуњава задовољством када радите овај посао?

– Решење сваког проблема даје нову енергију. И без обрзира на то што се ради пуном паром, нико од људи с којима радим није дошао да каже да је уморан. Нико се није пожалио, посебно не са помисли да је нешто узалуд. Ако вам на крају дана буде јасно да се оно

што сте урадили, и у јавности и у систему вредније на прави начин, то вам даје енергију да тако радите и сутра.

Свакако да је за успех неопходан добар и уигран тим, а моје убеђење је да ми имамо најбољи и да се зато резултати нашег рада виде и ван граница наше земље!

О тим резултатима ми обавештавамо јавност и треба да се зна да смо и у односима с јавношћу направили велике искорак. Нисам сигуран да је од самог почетка постојало разумевање у систему, па и у самој Управи за односе са јавношћу за ово што радимо. Али данас наша управа може да се поноси што је наш веб сајт најбољи од свих сајтова сектора државне управе, са највећим бројем посета, што се „Одбрана“ чита и ван система, што имамо живу комуникацију са грађанством и што постоји све боље разумевање.

Проблем је што не наилазимо на адекватну подршку јавног сервиса, на шта не можемо да утичемо. Подсећам да, на пример, у Бугарској постоји један телевизијски канал који се бави само системом одбране и војском, на коме се промовишу традиционалне и нове вредности и грађани упознају са најновијим догађајима у систему одбране и у земљи, и у свету!

□ *Шта, ипак, обесхрабрује, али од чега се не одустаје?*

– Најтеже је усвојити нови систем вредности. Мислим да је то највећа кочница система одбране и реформе целокупног друштвеног система. Реченица у којој неко каже да је некада било боље показује да не жели да се суочи са стварношћу и временом у коме живи.

Свака могућност изласка из клишеа српског војника који не говори страни језик, који нема пасош, који никада није био у иностранству, који не користи савремена информатична и телекомуникациона средства, мења начин размишљања. Данас смо ми Србији поносни на наше војводе из Првог светског рата, а не желимо да кажемо да су се они школовали и у иностранству. Они који за себе кажу да су највећи националисти и критикују систем одбране што школује своје офицере у иностранству, не желе да признају да су се и ти препознати српски хероји школовали ван граница наше земље. Мислим да та дволичност мора да се промени, а људи који раде у систему схватају да свет иде даље и да се морамо убацити у тај воз који јури покрај нас.

За мене је изненађење када, у маси својих активности, чујем реченицу „Ви сте први министар који је то урадио“ – обратио се студентима Војне академије, био у посети центрима ВБА, летео на мигу 29, био на прослави чувене 250. ракетне бригаде која је оборила F-117, наложи формирање кадетског хора, помогао формирању војног медицинског факултета, добио подршку Владе за усвајање стратегија... инсистирао на томе да студенти током школовања путују ван граница наше земље, да промовишу наше вредности али и да усвајају вредности савременог друштва и упознају се са вештинама које имају њихове колеге...

□ *Да ли сте задовољни тиме докле се стигло у реформи?*

– Визија система одбране којој тежимо биће испуњена када будемо имали и довољно средстава да опремимо Војску како смо планирали. Ми морамо бити спремни за тај моменат и оно што сада радимо јесте да се Војска обучи и буде спремна за тај тренутак. Ста-

ри се крећу у добром смеру, систем смо стабилизовали, немамо ниједну аферу која није решена, први смо у држави у оквиру свог система кренули у обрачун са корупцијом и злоупотребима, инсистираћемо на томе и даље и доприносити стабилизацији односа како у држави тако и у региону.

Да бисмо били респектабилна оружана сила, нажалост, више није довољно, као у Његошево време, бити само јунак, неопходно је и „свијетло оружје“, а држава се мора одредити на који начин ће издвајати средства опредељена владиним меморандумом у износу од 2,4 посто друштвеног производа.

□ *Морамо поменути стамбену проблематику?*

– Прошле године решили смо око 1.400 стамбених питања, ове године имали смо жељу да решимо један велики број, али није било довољно средстава.

□ *На јавној расправи су предлози закона о Војнобезбедносној и Војнообавештајој агенцији, који ће модернизовати њихов рад и још више имплементирати спољну, демократску јавну контролу, али и унутрашњу, увођењем инспектора.*

– Коначно тај сегмент нашег рада мора бити законски уређен, да свима у Србији буде јасно шта те агенције раде, која је њихова сврха и на који начин се оне контролишу. Увођење генералног инспектората у агенције и војну полицију јесу процеси које је требало урадити још раније. То ће наићи на одређена неслагања оних који мисле да те службе треба да имају аутономију. Али руководства агенција и војне полиције схватају чему заједнички тежимо ради бољег рада. Када имате добру контролу, онда ће вам неко указати шта није добро. Коначно тако функционише сав демократски свет.

□ *Дипломатска борба за очување Косова се наставља. Како је помирити са интересима Срба у јужној српској покрајини и њиховог бољег живота?*

– Мислим да свака борба за Косово губи смисао ако га Срби напуштају или ако немају бољи живот. Ту борбу је лако водити у Београду, али је много тешко у Грачаници. Док водимо ту борбу на међународном плану морамо имати у виду појединца који живи у некој енклави, радећи да њему буде боље и да се осећа безбедно.

□ *Како оцењујете политичку сцену у Србији?*

– Нажалост једина смо земља у региону чија политичка елита не види исти циљ. У другим земљама промени се влада, али је циљ исти – побољшање стандарда, очување идентитета, уклапање у интеграционе процесе који су неминовни и неопходни. У Србији постоје политичари који немају такав циљ. Они сматрају да у школи треба искуључиво да се учи историја, а не да се размишља и припрема за будућност.

□ *Зближавање опозиције и Ваш коментар?*

– Немам апсолутно никакав страх од зближавања опозиције, јер опозиција у Србији је толико различита, не политички, јер је политички циљ долазак на власт, али када је реч о систему вредности они не могу да се договоре ни око чега.

□ *Како се одвија реорганизација Министарства одбране?*

– Нова систематизација и организација Министарства јесте најозбиљнији интерни подухват који ове године треба да завршимо. Нисмо задовољни брзином којом то радимо, али би још горе било да урадимо брзо а лоше, па да будемо још незадовољнији. Циљ нам је да урадимо најквалитетније могуће, а то изискује време. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Завршена 25. летња Универзијада

Војска оправдала поверење

Пуштена је завеса на највећи спортски догађај 2009. године. Двадесет пета летња Универзијада завршила се како је и почела – блештавом церемонијом у београдској „Арени“.

Између две свечаности око 8.000 спортиста одмерило је снагу и вештину на десетинама борилишта и терена у Београду и неколико градова у унутрашњости. Између такмичења, било је прилике за дружење, забаву и упознавање са културним знаменитостима Србије. Најзад, циљ Универзијаде, колико и сам спорт, јесте социјално умрежавање студената читавог света, друштвеног слоја од кога се очекује импулс напретка сваке земље.

Већина њих током боравка у српској престоници није размишљала колико људи у сваком тренутку брине о њиховом смештају, исхрани, здрављу, хигијени, превозу, безбедности, протоколу... Готово 2.000 припадника Војске Србије и Министарства одбране учествовало је у организацији Универзијаде и тиме дало допринос успеху те манифестације.

Систем одбране био је флексибилан, али чврста карика у ланцу организације највеће спортске манифестације ове године, сматра државни секретар Зоран Јефтић. Мада је још рано за коначну оцену, Министарство одбране могло би бити задовољно својом улогом. Међу званичницима Универзијаде могу се чути комплименти на рачун ангажовања Војске Србије.

– Иако је још рано сводити биланс, 25. летње Универзијаде, расположемо са довољно аргумената да улогу Министарства одбране и Војске Србије у њеној организацији оценимо као веома успешну. Чињеница да у неколико важних сегмената тог огромног посла у коме је учествовало скоро 2.000 наших припадника није регистрован ниједан пропуст, нити један озбиљнији проблем, говори сама за себе – каже државни секретар Министарства одбране Зоран Јефтић, шеф Радне групе МО и ВС за Универзијаду.

Систем одбране од раније важи за поуздан ослонац државе и партнер у пројектима од националног значаја. То становиште послужило је, како наглашава државни секретар Јефтић, као полазна основа Радној групи и Оперативном тиму МО и ВС, који су, на основу одлуке министра одбране, почетком године преузели највећи терет посла, чији је врхунац виђен у првих 12 дана јула. Тих четрдесетак људи постепено је склапало мозаик организације, окупљајући око себе ресурсе из система, координирајући са партнерима из ПД „Универзијада“, прилагођавајући се потребама, роковима...

Лекари Војномедицинске академије обавили су око 5.500 специјалистичких прегледа на Поликлиници у Универзитетском селу, а сви „захтевнији случајеви“ адекватно су збринуте на Бањици. Троје спортиста који су оболели од новог грипа, Србију је напустило здраво. Четрдесетак мобилних санитетских тимова, опремљених најсовременијим возилима и средствима, свакодневно је дежурало на борилиштима и спортским теренима. О квалитету здравствене и епидемиолошке заштите на Универзијади најбоље сведоче комплименти пацијената, колега из медицинског комитета FISU-а и лекара из националних делегација.

На новоизграђеном терену за стреличарство, реконструисаном атлетском стадиону и Спортском центру Војне академије дневно се такмичило и тренирало око 1.000 спортиста из 89 земаља. Реч је о објектима који ће након Универзијаде остати као легат и допринети развоју врхунског спорта међу припадницима Војске, али и омладином престонице.

У перионицама Војске Србије на територији Београдског гарнизона услужно је опрано око 53 тоне пешкира, између 12 и 13 тона дресова и око 60 тона постељине коју су користили спортисти у Универзитетском селу. Тај рутински, али веома одговоран посао у три смене успешно су обављали људи задужени за логистику у систему одбране.

Треба поменути да је више од 200 студената Војне академије ангажовано на пословима рецепције и администрације у Универзитетском селу, односно у протоколним садржајима. За ту намену ангажовани су Почасна чета и Репрезентативни оркестар Гарде Војске Србије. Универзијада је стављено на располагање и око 600 младих на цивилном служењу војног рока.

Тако велики систем подршке захтевао је успостављање посебних система телекомуникација, безбедности, транспорта, обавештавања и јављања, заштите ресурса и медијске подршке који су функционисали у координацији са партнерима из Универзијаде и осталих државних институција. Током дванаест дана такмичења, али и месецима пре, Министарство одбране и Војска Србије били су флексибилна, али чврста карика организације највећег спортског догађаја ове године. ■

А. ПЕТРОВИЋ

Додатај

Стварање модерне војске

Уверен сам да ћемо у наредном периоду и поред финансијске кризе остварити циљеве реформе и створити модерну Војску, која ће моћи да одговори безбедносним изазовима савременог доба, бити равноправан партнер у очувању мира у свету и допринети демократском развоју наше земље – истакао је министар одбране Драган Шутановац на свечаности у Школи националне одбране

Свечаном завршетку командно-штабног усавршавања 55. класе официра у Школи националне одбране Војне академије, поред 40 официра Војске Србије и Министарства одбране, двојице из оружаних снага Босне и Херцеговине и једног официра из Народне Републике Кине, који су успешно окончали стручно усавршавање, присуствовали су министар одбране Републике Србије Драган Шутановац, заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Младен Ђирковић, начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић, представници амбасаде Кине у Србији, бројни професори, породице, старешине и колеге официра.

Тројици најуспешнијих полазника – мајорима Живици Огњанову (9,82), Мирославу Опојићу (9,45) и Божидару Чолићу (9,36) – позлаћену, посребрену и официрску сабљу са посветом, у име председника Републике Србије, уручио је министар Шутановац. Командно-штабним официрима дипломе је доделио начелник Војне академије генерал Ковачевић. Министар одбране уручио је и парадне бодеже припадницима иностраних оружаних снага који су се школовали у 55. класи – мајору НР Кине Су Ђи Јангу и мајорима из оружаних снага БиХ Мирку Бошњаку и Владимиру Грујићу.

Министар одбране истакао је на свечаности, одржаној 3. јула, да су се најмањи командно-штабни официри стицањем потребних знања и вештина током школовања, али и сагледавањем потреба и проблема система одбране Србије, припремили за обављање одговорних дужности у Министарству одбране и Војсци Србије. То подразумева њихову оспособљеност за наставак реформе система одбране, изградњу модерне, професионалне и ефикасне Војске, те испуњење њених мисија и задатака.

Командно-штабно усавршавање завршио је и мајор кинеске војске Су Би Јанг

– Акредитацијом Војне академије, у марту ове године, као високошколске установе и њеном интеграцијом у систем високог образовања Србије добили сте могућност да стечена знања, по указаној потреби, примените и на друге сегменте нашег друштва – поручио је министар Шутановац.

Такође, истакао је да су наставак реформе система одбране и конципирање модерне Војске предуслови демократизације и стабилности српског друштва, али и кључни елементи мира и стабилности у региону и Европи.

– Систем одбране је за Србију веома значајан спољнополитички потенцијал којим се стварају партнери и савезници у свету, обезбеђује развој и напредак наше земље. Уверен сам да ћемо у наредном периоду и поред финансијске кризе остварити циљеве реформе и створити модерну Војску, која ће моћи да одговори безбедносним изазовима савременог доба, бити равноправан партнер у очувању мира у свету и допринети демократском развоју наше земље – закључио је министар Шутановац.

У име колега 55. класе командно-штабног усавршавања, мајор Живица Огњанов рекао је да без образованих официра нема ни обучене Војске.

У име иностраних полазника командно-штабног усавршавања госте је поздравио Су Би Јанг из НР Кине, који је у Војсци Србије на усавршавању провео две године.

Према речима начелника командно-штабног усавршавања пуковника доц. Витомира Станковића, усавршавање официра 55. генерације у Школи националне одбране започело је 1. септембра прошле године, а школовање су завршили са одличном средњом оценом – 8,89, једном од најбољих у досадашњој историји Школе.

Старешине 55. генерације командно-штабног усавршавања положиле су десет испита из војностручних и општеобразовних области и одбранили завршни стручни рад, те стекли сертификат за рад на рачунару – ECDL. Потребни ниво знања енглеског језика према STANAG-у 6001 потврдило је 13 полазника. У оквиру студијских путовања током стручног усавршавања, официри 55. класе обишли су многе јединице и установе Војске, спомен-парк Шумарице у Крагујевцу, Пеле-кулу у Нишу и цркву на Опленцу. Такође, посетили су и Републику Македонију, где су обишли бројне историјске и споменике културе.

Уз професоре са Академије, командно-штабним официрима предавали су министар одбране, начелник Генералштаба Војске Србије, начелник Војне академије, начелник Генералштаба кинеских оружаних снага, чланови Владе Србије, представници Центра Цари Маршал, еминентни војни стручњаци из Велике Британије, амбасадор Немачке у Београду, норвешки државни секретар и бивши амбасадор наше земље у Немачкој. ■

Владимир ПОЧУЧ
Снимио Даримир БАНДА

Указ председника Републике Србије Бориса Тадића

Постављења и разрешења официра Војске Србије

Председник Републике Србије Борис Тадић у склопу својих редовних дужности и у складу са уставним и законским овлашћењима, 13. јула поставио је:

1. генерал-мајора РАДОЈЧИЋ Обрада ПЕТРА, за директора Инспектората одбране,
2. бригадног генерала ВУРУНА Милоша МЛАДЕНА, за начелника Војне академије,
3. пуковника НОВАКОВИЋ Живорада СРЂАНА, за начелника Управе за општу логику,
4. пуковника ВЛАДИСАВЉЕВИЋ Љубише ДРАГАНА, за заменика директора Војнообавештајне агенције,
5. пуковника ВЕЉКОВИЋ Драгослава ДОБРИВОЈА, за начелника Управе за људске ресурсе,
6. пуковника ЖИВАК Саве РАНКА, за команданта Ваздухопловства и ПВО,
7. бригадног генерала ЖИВКОВИЋ Јордана ВИДОЈА, за заменика команданта Копнене војске,
8. пуковника СТОЈАНОВИЋ Александра ДУШАНА, за команданта 2. бригаде КоВ,
9. пуковника НИШЕВИЋ Петра МЛАЂЕНА, за начелника штаба Команде за обуку.

У чин бригадног генерала унапредио је:

1. пуковника ЖИВАК Саве РАНКА, команданта Ваздухопловства и ПВО,
2. пуковника ВЕЉКОВИЋ Драгослава ДОБРИВОЈА, начелника Управе за људске ресурсе.

У чин бригадног генерала ванредно је унапредио:

1. пуковника ЂОРЂЕВИЋ Петронија СЛАЂАНА, начелника Управе за кадрове.

Указом председника Републике Србије престала је професионална војна служба:

1. генерал-потпуковнику КАТАНИЋ Раденка ДРАГАНУ,
2. генерал-мајору КОВАЧЕВИЋ Веселка ВИДОСАВУ,
3. бригадном генералу ЈЕЛИСАВЧИЋ Николе ЗДРАВКУ и
4. пуковнику ПАВЛОВИЋ Радивоја ПЕРИЦИ.

У оквиру јавне расправе о Нацрту закона о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији, одржан је округли сто на ту тему чији је домаћин био заштитник грађана Саша Јанковић. У име предлагача говорио је Игор Јовичић, државни секретар Министарства одбране, који је истакао да се радна група придржавала правног оквира Републике Србије у складу са потребама и задацима служби. Текст је у складу са прописаним међународним нормама и јасно подржава цивилну контролу рада војних служби безбедности.

Друштвене промене чији су приоритетни циљеви стварање стабилног демократског система, неминовно су диктирале потребу реорганизације и прилагођавања модерним потребама органа државне управе. Имајући у виду свеколика дешавања последњих деценија, пажњу јавности често су заокупљале службе безбедности, њихова структура, овлашћења, делокруг рада, ефикасност, цивилна контрола... Нарочито када је реч о војним службама које имају посебан задатак и специфичне циљеве. Зато је Радна група Министарства одбране стручно и надасве веома одговорно приступила изради *Нацрта новог закона о Војнобезбедносној агенцији (ВБА) и Војнообавештајној агенцији (ВОА)*. Текст се налази у фази јавне расправе и поштујући демократска начела нашег друштва, доступан је јавности.

На округлом столу у Палати Србија, заштитник права грађана Републике Србије, Саша Јанковић је истакао значај који за остваривање и заштиту људских права имају прописи о раду државних органа, посебно оних које правни поредак овлашћује да, у одређеним ситуацијама регулисаним законом, ограничавају, односно суспендују поједина људска права. Поставио је питање да ли се то ради у најнеопходнијој мери и на најмањи могући начин?

■ Личне карте ВБА и ВОА

Војнобезбедносна агенција је контраобавештајна служба Војске Србије, која је настала из Контраобавештајне службе (КОС) Војске Југославије. Реформом служби безбедности извршеном 2002. године, КОС је преименован у ВБА, измештен из Управе безбедности Генералштаба и стављен под директну контролу министра одбране.

Данас ВБА представља организацијску јединицу и стручни орган Министарства одбране, који је надлежан за контраобавештајну и противтерористичку заштиту Војске Србије и Министарства одбране. У њеном опису посла стоји откривање, истраживање и документовање кривичних дела почињених против уставног уређења и безбедности Републике Србије, човечности, међународног права и најтежих кривичних дела са елементима организованог криминала. Током обављања задатака, припадници ВБА могу да употребе оружје у нужној одбрани и крајњој опасности, као и приликом лишавања слободе лица затеченог у извршењу кривичног дела које пружа отпор.

Значај

Војнообавештајна агенција представља обавештајну службу Војске Србије која се налази у саставу Министарства одбране. Нјен главни задатак је да прикупља, анализира, процењује и доставља податке и информације (војног, војнополитичког, војноекономског или научнотехничког карактера) о потенцијалним и реалним опасностима, активностима, плановима или намерама страних држава и њихових оружаних снага, међународних организација, група и појединаца, које су усмерене против Министарства одбране, Војске Србије, суверенитета, територијалног интегритета и одбране Републике Србије.

Законом је прописан поступак давања одобрења за примену мера тајног прикупљања података, те су утврђена кривична дела поводом којих се такве мере могу предузети. За издавање такве наредбе *Закон* овлашћује судију, а у наредби се наводи обим и трајање мере. Мере могу трајати три месеца уз могућност продужења за исти толики период.

■ Реч предлагача и дискусије

Пажњу учесника округлог стола посебно је привукла реч Игора Јовичића, државног секретара Министарства одбране, који је у име предлагача *Закона* указао на његову суштину. Како је истакао, *Нацрт* се налази у јавној расправи до 20. јула, а добијене сугестије биће размотрене и оне најсврхисходније прихваћене. *Нацртом закона* одређују се надлежности, послови и задаци војних служби безбедности, истраживање и документовање кривичних дела, прецизирана су овлашћења и контрола рада Министарства одбране уз институцију генералног ин-

Овлашћења уз судску сагласност

Војнобезбедносна агенција и Безбедносно-информативна агенција Министарства унутрашњих послова, имају право на примену мера тајног прикупљања података, којима се привремено ограничавају поједина људска права и слободе.

У случају ВБА за тајни надзор над комуникацијама, односно за праћење и присмотру лица уз коришћење техничких средстава за документовање, потребно је имати писмену сагласност надлежног суда. Обе службе имају законско право да у свом раду користе мере тајног прикупљања докумената и продора у групе, тајне сараднике и измењени идентитет.

Такође, обе службе имају право да примењују посебна овлашћења према *Закону о кривичном поступку*. У те мере спадају надзор и снимање телефонских и осталих разговора или комуникације другим техничким средствима, као и оптичка снимања.

спектората. Такође, одређује се поступак за добијање судског одобрења за спровођење посебних мера прикупљања података, уз обавезно обавештавање посебних органа. У случају да постоји могућност кршења људских права, прописан је начин обраћања државним органима.

Државни секретар је подвукао да су предложена решења у складу са међународним стандардима и препорукама које се односе на активности војних служби безбедности. Он је такође нагласио да је сектор војне безбедности интегрисан у систем безбедности Републике Србије.

Наравно, тема је преозбиљна да не би изазвала различите реакције јавности и појединаца. Тако је проф. др Мирослав Хаџић из Центра за цивилно-војне односе већ у уводу рекао да је пријатно изненађен што је продужен рок за јавну расправу јер има места за многе предлоге и сугестије пре ступања закона у скупштинску проце-

КОНТРОЛЕ РАДА

Државни секретар Игор Јовичић

дуру. Јавна расправа, рекао је, има за циљ да *Нацрт закона* приближи грађанима, уз примедбе да су прешироко дата овлашћења службама и да се сужава простор људских права и слобода. Том приликом, Хаџић је најавио књигу коју ће у септембру објавити Центар за цивилно-војне односе, а у њој су обухваћени сви аспекти безбедности, укључујући и војне службе.

Проф. др Богољуб Милосављевић са Правног факултета (Универзитета Унион) истакао је потребу да се службе безбедности „контечно реформишу“. Било је доста идеја да нам нису потребне две војне службе безбедности јер им се „надлежности преклапају“ а да се, наводно, не виде границе њиховог деловања. Међутим, њихов статус је регулисан и чињеницом да су органи управе Министарства одбране. Из тога произилазе одређена обележја статуса и линија одговорности. По мишљењу професора Милосављевића, у *Нацрту закона* није довољно разрађен механизам контроле служби.

Увек је драгоценачна реч човека од струке и искуства, што свакако јесте Звонко Хорват, пуковник ВБА у пензији. Повољно је оценио текст *Нацрта* у целини с тим што се осврнуо на допуну, термилошке зачкљанице и редослед појединих чланова, уз констатацију како има још времена да се то изнијансира. На пример, да се раздвоје мере које су изворно законско овлашћење служби и мере које се примењују на основу одлуке суда. Затим, да прибављање докумената припадника служби треба спроводити у сарадњи два министарства, одбране и унутрашњих послова. Такође, треба прецизирати област тајне сарадње ВОА и ВБА.

Највише дискусије било је око члана 16, става два у коме стоји да „ВБА има право на добијање информација од телекомуникационог оператора о корисницима њихових услуга, обављеној комуникацији, локацији са које се обавља и других података од значаја за резултате примене посебних поступака и мера“.

Противљење су изнели професори Мирослав Хаџић и Богољуб Милосављевић, сматрајући да би усвајање тог члана „омогућило неограничено прикупљање података о електронској пошти и другим ви-

довима личне комуникације грађана“. Они су и против члана 20 где пише да „овлашћено службено лице ВБА има приступ свим местима ради инсталирања уређаја за примену посебних поступака и мера, у складу са налогом надлежног суда“. Сматрају да се наведени члан коси са чланом 40 Устава, који говори о неповредивости стана, у који се „може ући само ради хапшења и гашења пожара“.

■ Циљ радне групе

Реагујући на поједине примедбе учесника округлог стола, државни секретар Игор Јовичић је истакао:

– Када смо писали *Нацрт закона* било нам је дозвољено да се крећемо само кроз правни систем Републике Србије. То желимо посебно да нагласим. Ми нисмо писали законик о безбедности државе Србије и наша амбиција није била тако велика, јер би то са собом носило опасну димензију како војска жели да регулише целокупни систем безбедности Србије. Писали смо са аспекта струке и постојећих закона. Оне области које нису регулисане *Законом о ВБА и ВОИ* или су овде приказане као недоречене, регулисане су другим законима који су део нашег правног система. На пример, ми не можемо да се бавимо архивом и тајним подацима на начин којим ће се бавити *Закон о заштити тајних података*. Сви ми, на овој или онај начин начин, носимо бреме прошлости. Стало нам је да се не ствара погрешна слика у смислу наслеђа прошлости јер то најмање заслужује овај *Нацрт закона*.

Округлом столу требало је да присуствује и проф. др Милан Мијалковски са Факултета за безбедност Универзитета у Београду. Био је спречен, али је изнео своје мишљење.

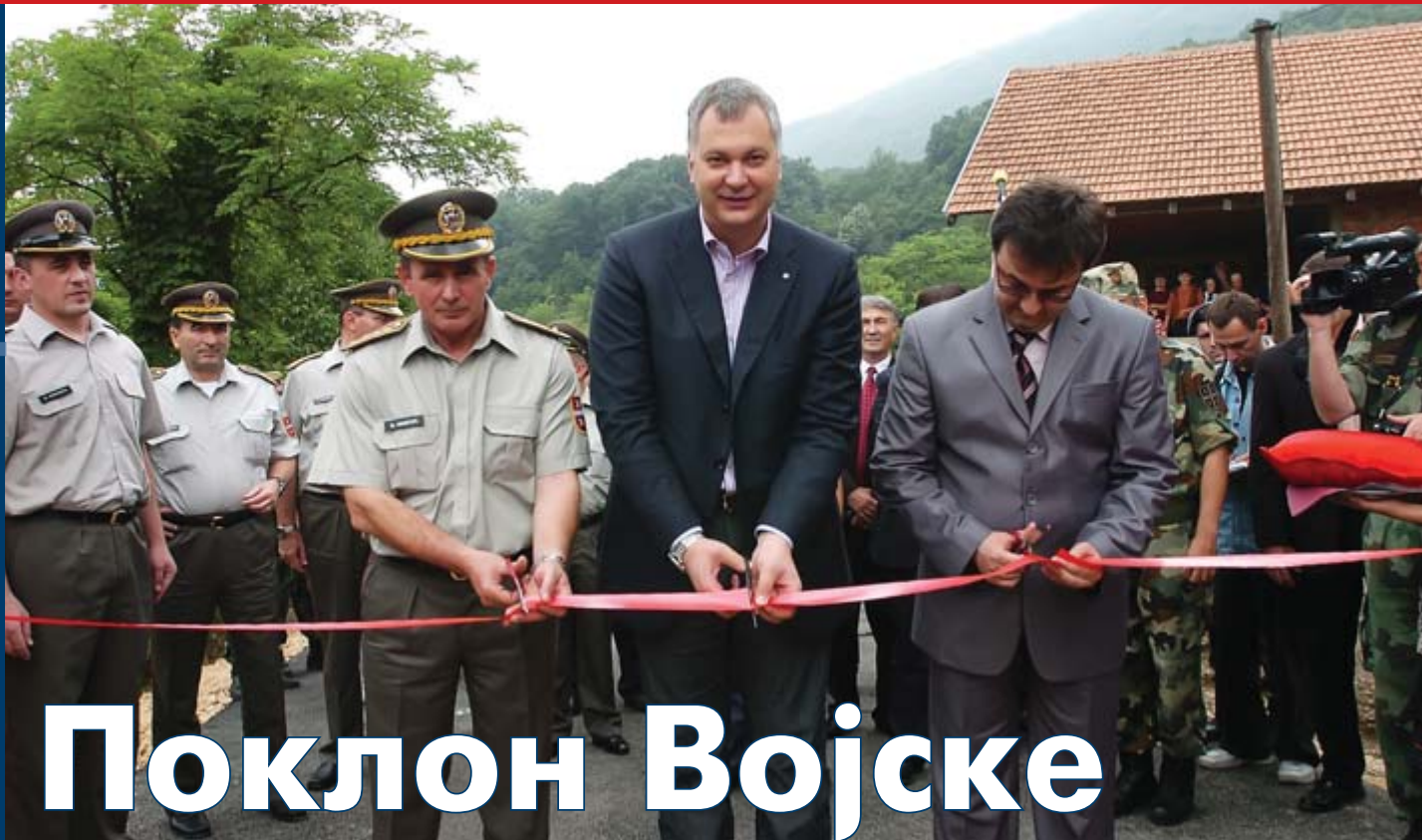
– Предлог је у потпуности усклађен са одредбама *Закона о основном уређењу служби безбедности Републике Србије*. Јасно су дате надлежности и овлашћења служби чиме би били оптимално заштићени од илегалних и обавештајно-субверзивних делатности Министарства одбране, Војска Србије, систем одбране Републике Србије уопште.

Описане надлежности и овлашћења су у функцији адекватне заштите људских права и слобода, првенствено у систему одбране и целог друштва, од појединаца и група који, руковођени екстремним програмима и циљевима, покушавају да омаловаже, дестабилизују и уруше систем одбране Републике Србије, посебно њену окосницу Војску Србије. Дакле, штите се права и слобода грађана и друштва од противзаконитих делатности. У том случају припадници служби безбедности примењују своја овлашћења у потпуном складу са законом. Да будем јаснији, у колико почетна оперативна сазнања указују да одређена особа предузима или планира акције тероризма, криминала, шпијунске или сличне субверзивне делатности, потребно је предузимање мера које одступају од уобичајене процедуре. У том случају, овлашћени руководилац службе подноси предлог надлежном судији како би одобрио примену одређених мера.

Оваква процедура је својствена у највећем броју држава савременог света, посебно чланицама НАТО и Европске уније. Мишљења да неки чланови *Нацрта закона* садрже рецидиве прошлости потпуно су неосновани. Предлог јасно садржи и описује начин цивилне контроле војних служби безбедности. Та чињеница је евидентна и у *Закону о основном уређењу служби безбедности Републике Србије*, који су чланови Радне групе имали у виду.

Мишљење професора Мијалковског садржи не само аспект стручног разматрања већ и великог искуства стеченог вишедеценијском радом у војној служби безбедности. ■

Бранко КОПУНОВИЋ
Снимио Горан СТАНКОВИЋ

Поклон Војске

Ово је један од начина на који Министарство одбране и Војска Србије граде цивилно-војну сарадњу и враћају поверење и углед војске у народу, истакао је министар Шутановац на свечаности у селу Стрмостен

Министар одбране Драган Шутановац и начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Милоје Милетић отворили су 30. јуна мост преко Ресаве у селу Стрмостен код Деспотовца.

„Драго нам је што можемо да помогнемо цивилном становништву. Војска Србије не жели да буде дистанцирана од народа, напротив, желимо да сарађујемо и помогнемо грађанима широм Србије што више можемо“, рекао је министар Шутановац отварајући мост и истакао да је ово само један од мостова које је војска радила, као и више путева, пре свега у Копненој зони безбедности, наслоњене на административну линију према Косову и Метохији.

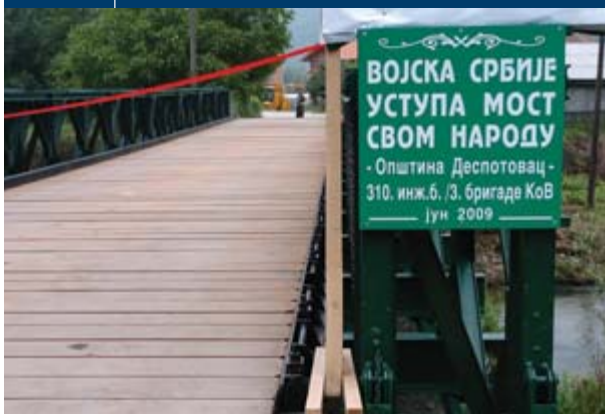
Шутановац је рекао да занимање које постоји за служење војног рока у униформи и за упис у Војну гимназију, Војну академију и Војномедицинску академију показује да се углед и поверење у систем одбране враћа, „на шта смо веома поносни“.

Мост преко Ресаве поклон је Војске Србије, а општина Деспотовац платила је само милион динара за монтажу. „Ово је прави начин на који можемо да градимо партнерске односе са локалним самоуправама. Имамо још мостова које можемо да градимо широм Србије. Идеја нам је да на исти начин успоставимо сарадњу, у којој Министарство одбране учествује са много већим уделом“, рекао је министар одбране на свечаности у селу Стрмостен.

Председник општине Деспотовац Малиша Алимпијевић истакао је да је тим мостом решен један од већих инфраструктурних проблема Горње Ресаве. Он ће људима олакшати обављање свакодневних послова, а допринеће и привредном напретку општине. Он је посебно изразио задовољство одличном сарадњом са Министарством одбране и Војском Србије.

Мост преко Ресаве је двозидна, једносpratна конструкција са елементима моста „Бејли“, дуг је 27,5 метара, широк 3,23 метра, а носивост је 40 тона. Подигли су га припадници 310. инжињеријског батаљона из Прокупља којим командује потпуковник Драган Станојевић. Током радова на постављању моста пребачено је 120 тона различитог материјала, тако да је кроз руке сваког војника прешло 6,3 тона материјала. Радови су изведени од 21. до 30. јуна. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Д. БАНДА

Подршка реформи

У периоду од 2006. до 2009. године у оквиру пројекта утрошено је око шест милиона евра донаторске помоћи, од тога је 72 посто уложено као директна помоћ корисницима. Укупан проценат запошљавања корисника Пројекта Присма јесте око 63 посто, рекао је министар Шутановац на презентацији помоћи Поверилачког фонда.

Дому гарде у Топчидеру, 2. јула одржана је презентација о утицају Пројекта Поверилачког фонда НАТО – Партнерство за мир, за помоћ вишку војног кадра у Републици Србији (NTF). Презентацији су присуствовали министар одбране Драган Шутановац, државни секретари у Министарству одбране Игор Јовичић и Зоран Јефтић, заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Младен Ђирковић, представници дипломатског и војнодипломатског кора земаља донатора и Мисије Међународне организације за миграције – ИОМ за Србију као извршног агента у поменутом пројекту.

Министар одбране Драган Шутановац том приликом је рекао да, поред значаја који Пројекат има у регионалној стабилизацији и подршци реформи система одбране, не треба заборавити ни његову социјалну и економску димензију у реинтеграцији лица којима је престала служба у оружаним снагама.

„Да је то тачно говори податак да је у периоду од 2006 до 2009. године у оквиру Пројекта утрошено око шест милиона евра донатор-

Присма и за војнике по уговору

До сада је више од 4.650 бивших официра, под-официра и цивилних лица на служби у Министарству одбране, односно Војсци Србије, користило услуге индивидуалног саветовања и регистровало се за помоћ у регионалним канцеларијама ИОМ-а у Београду, Нишу, Новом Саду и Краљеву. Њих 2.977 добило је бесповратну финансијску помоћ за започињање или проширење сопствене делатности, помоћ за финансирање краћих специјалистичких курсева, или пак помоћ у форми субвенције на зараду код познатог послодавца.

У оквиру тих активности отворено је 2.247 нових микро и малих предузећа, а 382 бивша припадника система одбране запослила су се у већ постојећим фирмама у Србији. Однедавно, могућност коришћења помоћи имају и бивши професионални војници, односно војници по уговору.

NTF Пројекта Ђанлука Роко одржао је презентацију, у којој је објаснио аспекте четворогодишњег рада. Према његовом речима, Програм који се примењује у Србији веома је добар и примењив и у другим државама региона. Роко је нагласио да се од сваког евра уложеног у разне видове помоћи лицима која су напустила војну службу или започела самосталан посао, 1,83 евра враћа у државну касу, што представља значајну корист за буџет. Он је подвукао да међу корисницима средстава Поверилачког фонда постоји веома изражен позитиван став о Пројекту NTF, који допуњује национални Програм подршке у промени каријере професионалних припадника Војске Србије (Присма). Пројект финансира шеснаест земаља (предводи их Краљевина Норвешка) из заједничког Поверилачког фонда, у коме су Италија, Данска, Холандија, Шпанија, Аустрија, Велика Британија, Чешка, Луксембург, Словачка, Словенија, Финска, Исланд, Пољска, Бугарска и Мађарска. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Симио Дармир БАНДА

ске помоћи, од чега је 72 посто уложено као директна помоћ корисницима, те да је укупан проценат запошљавања корисника Пројекта Присма око 63 посто“, рекао је Шутановац.

Министар је навео да се такво мишљење јавности свакодневно потврђује угледом Војске у друштву, али и настојањем министра Министарства одбране да достигне високе стандарде у целокупном систему одбране. Шутановац је додао да проблем реинтеграције оних којима је престала служба у оружаним снагама, а посебно професионалних војника, свакако, представља важан део реформског процеса и планиране професионализације Војске.

„Захваљујући Поверилачком фонду, велики број бивших припадника система одбране успешно је реинтегрисан у цивилни живот, наглашавам, без трошкова ангажовања државних органа надлежних за ту проблематику“, истакао је министар Шутановац.

Амбасадор Норвешке Ха-кон Бланкенборг нагласио је да је Програм преквалификације вишка војног кадра успостављен као помоћ Поверилачког фонда НАТОа и Партнерства за мир систему одбране Републике Србије. Помоћ није имала сврху да утиче на било који правац и ток реформи, већ је заснована на потребама и интересима система одбране Србије. Он је додао да овакви пројекти могу знатно опеређивати национални буџет, те да је значајно да та средства буду употребљена за друге, ургентније сврхе.

Заменик шефа Мисије Међународне организације за миграције за Србију и руководилац

Заједничка обука

Уочљиво је да је водила оспособљавања у Националној гарди Охаја поседовање великог броја тренажера и симулатора за различите облике и садржаје који се спровode током обуке. На тај начин знатно се смањује цена оспособљавања људи, а припадници Гарде доводе се у ситуације које их очекују у извршавању реалних мисија, истакао је бригадни генерал Јовица Драганић, начелник Штаба Команде ВиПВО, после посете Охају.

Током јуна у посети Националној гарди Охају биле су две делегације из Ваздухопловства и противваздухопловне одбране Војске Србије. Бригадни генерал Јовица Драганић, начелник Штаба Команде ВиПВО био је радној посети током које се расправљало о теми *Професионални развој и презентација штабова – други део* (први део разговора завршен је у фебруару). Готово у исто време у Охају је била и четворочлана делегација припадника ПВО Војске Србије, која је тамо боравила у оквиру размене јединица ПВО малог домета.

■ Вежбалишта и полигони

Током посете генерал Драганић најпре је обишао наше подофицире који се у бази Рикен Бакер обучавају на основном подофицирском курсу, а присуствовао је и свечаности која се организује поводом испраћаја војника Националне гарде у мисију у Авганистан.

Током посете обишао је највећи камп и центар близу Равене у коме се обучава већина припадника Националне гарде и присуствовао целодневном обучавању и оспособљавању њених припадника. Том приликом приказане су три вежбе.

Прва вежба односила се на рад јединице везе која је симулирала долазак на непознати простор, на коме је имала задатак да са расположивом опремом за веома кратко време обезбеди све комуникацијске везе извештавања, обавештавања и друге врсте веза и преноса слике у реалном времену. Следећа вежба приказивала је рад пољске болнице на терену у ратним условима, приликом масовних рањавања и збрињавање припадника гарде Охаја. Показано је и на који начин Национална гарда реагује у случају када поједине групе демонстрирају и праве нереде испред објеката значајних за функционисање државе. Када су исцрпљени сви механизми цивилних власти, постојеће полиције у држави Охају, тада по позиву и одобрењу гувернера на сцену ступа Национална гарда, која има обучене тимове и јединице за решавање такве ситуације.

Генерал Драганић обишао је и Форт Пери, велики и добро припремљен полигон, на коме је могао да сагледа начин појединачног и тимског оспособљавања људи.

На полигону постоји учионица и вежбалиште где се припадници Националне гарде обучавају у реалној ситуацији пратње конвоја током извршавања мисија, са електронским симулацијама стварног терена и изазова који могу да проистекну из таквог ангажовања. Поред тога, полигон располаже великим бројем електронских стрељана, вежбалишта и других садржаја неопходних за спровођење обуке Гарде.

Генерал Драганић је истакао ангажовање наше четворочлане делегације из ПВО, која је учествовала у бојном гађању из система ПВО типа *авенгер*.

– Могли смо да се уверимо да су наши људи, који се тамо налазе на обуци, успели да се за веома кратко време добро обуче и да остваре врло добре и одличне резултате у гађању. Такав облик сарадње са Националном гардом Охаја још једном је потврдио висок степен уважавања, потпуно професионалан и пријатељски однос у размени информација и садржаја који су били тема разговора. Кроз тренинге, који имају практичан ефекат и значај подиже се ниво оспособљености наших припадника, а знања која се стичу на полигонима у Охају могу да пренесу осталим припадницима Војске Србије.

■ Укључивање у индивидуалну обуку

У саставу четворочлане делегације из ПВО Војске Србије, која је од 9. до 20. јуна била у радној посети Националној гарди Охаја, тачније 1. дивизиону ПВО малог домета из састава 174. бригаде ПВО, били су потпуковник Вујадин Николић, вођа делегације, мајор Борис Стојковић из Команде ВиПВО, поручник Младен Митровић и старији водник Александар Мијалковић из 177. артиљеријског ракетног дивизиона 204. авијацијске базе.

Тема њихове посете била је размена јединица ПВО малог домета и даље унапређење билатералне сарадње, а циљ сагледавање организације, реализације и евалуације индивидуалне и колективне обуке у артиљеријско-ракетном дивизиону ПВО малог домета.

Чланови наше радне групе имали су прилику да се укључе у процес индивидуалне обуке.

– За време те посете могли смо да сагледамо процес планирања и организовања обуке у таквој врсти јединице, односно бројне процедуре које су они развили и практичан начин њихове примене. Пружена нам је могућност да се обавестимо и о неким другим сегментима Националне гарде Охаја, односно да обиђемо одређене јединице које су у том периоду биле на вежбоним активностима у Равени и Форт Перију. Тамо смо видели како се у теренским условима, односно у вежбоним, организује рад у јединицама сличне намене и састава као што су наше – истакао је потпуковник Николић. – Нас четворица укључили смо се у обуку послужилаца система *авенгер*, у део везан за рад на тренажерима, односно практично бојно гађање циљева на земљи и у ваздушном простору из противавионског топа 12,7 мм. С обзиром на то да смо били у истој ситуацији као и њихови послужιοци могли смо да сагледамо предност постојања квалитетних симулатора и тренажера, јер смо за само неколико дана доведени на ниво који је потребан да испунимо задати критеријум у гађању.

Припадницима ПВО Војске Србије посетили су и православну цркву српске заједнице у Кливленду. ■ М. ШВЕДИЋ

Министар одбране посетио Технички опитни центар

Одговорност за квалитет

Министар одбране Драган Шутановац, у пратњи начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковника Милоја Милетића, посетио је 1. јула Технички опитни центар, јединствену интервјуовску научноистраживачку установу у Војсци.

Током посете, министра су о организацији, делатностима, начину рада и постигнутим резултатима те установе, обавестили начелник Управе за развој ГШ ВС генерал-мајор Божидар Форца и директор Техничког опитног центра пуковник Горан Стојановић.

Министар Шутановац обишао је лабораторије за електронику, метрологију и за мототехничка средства и средства речних јединица у три сектора те установе.

Данашња установа настала је пре три године обједињавањем опитних центара Војске Србије, тако што су у састав Техничког опитног центра Копнене војске интегрисани Ваздухопловноопитни и Морнарнички опитни центар. То је модерна научно-стручна институција у области испитивања и оцењивања квалитета средстава НВО, ме-

тролошког обезбеђења система одбране, која је својим радом потврдила оправданост формирања и стекла репутацију у Министарству одбране, наменској индустрији, деловима цивилне индустрије, научним и стручним институцијама и организацијама у земљи.

Готово сва техничка средства која се налазе у оперативној употреби Војске Србије прошла су испитивања и верификацију у Техничком опитном центру. Резултати завршних и верификационих испитивања и оцењивања средстава наоружања и војне опреме, верификације секундарних еталона и научноистраживачког рада преточени су у више од 7.000 докумената које је изradio ТОЦ у виду елабората, извештаја, пројеката, метода испитивања, стандарда одбране, атеста и разних научних и стручних радова. Просечно се годишње у том центру еталонира више од 1.200 мерила Војске Србије, а на полигону Никинци изведе око 200 опита и изда више хиљада протокола.

Компетентност Техничког опитног центра потврђена је стеченим сертификатима о акредитацији код Акредитационог тела Србије и добијеним овлашћењима код надлежних институција Републике Србије.

У првој половини ове године у тој установи спроведена су фабричка и развојна испитивања авиона *ласта-95*, завршена испитивања комплета војничке маскирне униформе М03, противавионског топа 40 мм *Л/70 бофарс*, и верификационо испитивање оптоелектронских средстава за опремање војне полиције. ■

М. ШВЕДИЋ
Снимио Д. БАНДА

Осматрачница времена будућег

Доказали смо много пута да су по стручности, обучености и посвећености позиву наши подофицири равни колегама из армија најразвијенијих земаља. Треба максимално искористити предност новог система селекције, школовања и напредовања кадра. Систем ће бити заокружен када на моје место дође момак који је постао професионални војник...

■ 26

Са свега 32 године, Горан Радић постао је главни подофицир Војске Србије. Претходно је био најмлађи на курсу за главне подофицире у Војсци Србије, које је претходило одласку на једногодишње усавршавање на чувеној подофицирској академији Форт Блис у САД. Тамо је међу 644 полазника из 33 земље, са свих континента, постигао сјајан резултат, тако што је дипломирао са 98,22 од могућих сто бодова.

Као врхунски старешина по свим критеријумима имаће прилику да пренесе знање и искуство, драгоцену у времену када се успоставља нови систем селекције и школовања, а подофицирски кор добија место које му припада.

■ *Из сасвим личног угла како видите место главног подофицира Војске Србије, као част, изазов или само дужност?*

– То је ново формацијско место у Војсци Србије које за мене представља велики професионални изазов, али и част, самим тим што сам први који је постављен на ту дужност. Наравно, свестан сам велике одго-

ворности, оправданих очекивања и додатног ангажовања. Настојаћу да радом оправдам велико поверење које ми је ukazano. Предстоји нам још много посла...

■ *Колико се изменило Ваше поимање улоге подофицирског кора Војске Србије у односу на прошлу годину када сте отишли на школовање?*

– Сада имам много јаснију слику. Боравећи у мултинационалној средини, поред редовних садржаја на академији, имао сам прилику да разменим искуство и са припадницима оружаних снага САД и са колегама из 33 земље, са свих континената. Теорију треба повезати са праксом, уз велику подршку командовања. Иначе, то је највиши ниво школовања за подофицире који су одабрани и биће постављени на најодговорније дужности. Академија има дугу традицију, налази се у Форт Блису, близу Ел Паса, на југу Тексаса, на граници са Мексиком. Похађао сам 59. класу, са 644 колега из разних крајева света.

■ *Колико траје школовање, шта се изучава и како је организован свакодневни живот на академији?*

– Траје девет, односно 11 месеци, са припремним курсом. Постоје четири дела, дивизије како они кажу, где се изучавају војне операције, лидершип (вођство), управљање ресурсима, историја, комуникације... На извршан начин постоји уједначеност овог највишег нивоа усавршавања подофицира у војсци САД са генералштабним усавршавањем официра. Академија је прави мали град са 23.000 људи, саобраћајем који се беспрекорно одвија у четири траке, центрима за куповину, биоскопима, базенима, центрима за одмор и рекреацију... У плану је проширење центра за још 27.000 људи. Постоји могућност смештаја у оквиру базе, или у граду, по избору. Боравио сам у Ел Пасу са породицом. Ђерке су похађале школу па сам се определио за стан који је нам је више одговарао. Брзо смо се снашли у средини где је све изузетно добро организовано, а као странце дочекали су нас уз искрену добродошлицу.

■ *Шта ћете прво препоручити начелнику Генералштаба као најодговорнијем човеку за подофицире и војнике?*

– Прво, да се изведе организацијско-формациска надоградња, операционализација функционалних надлежности и подршка командовању. Затим, развој обуке инструктора, који ће обучавати прве и главне подофицире. То ће бити тежиште у наредном периоду, јер ће се обучавати по новом систему. Што се ти-

че организацијско-формациске доградње, мислио сам, пре свега, на попуну места првих подофицира и њиховом раду у штабовима, командама.

■ *Који су недостаци Ваших колега које ћете настојати да уклоните?*

– То можда јесте кључно питање. Треба подржати одлучност да функционишемо као подофицирски кор, да будемо ослонац у оспособљавању снага за наменске мисије и да својим знањем и искуством будемо поуздана спона у систему командовања. Дакле, није довољно само беспрекорно извршавати наређења, већ подофицир треба да буде предузимљив, поуздан и прилагодљив (новом систему опремања, техничким променама, организационој структури...). Он може и те како да испољи креативност. Командант је тај који има идеју и план, а подофицир их, са војницима, спроводи у дело.

УТИСЦИ

■ *Током боравка у САД имали сте прилику да обиђете многе знаменитости, сретнете занимљиве личности. Какве утиске носите?*

– Заиста је тешко све побројати. Утисци су неописиви. Имао сам част да похађам елитну академију и погодност да све време будем са породицом. Супруга Сузана је бринула о ђеркама Анђели (11) и Невени (8), које су похађале пети, односно други разред. У оквиру организованих посета, обишли смо амерички Сенат, Пентагон, Вашингтон, Денвер и Северну команду. Сазнали смо како раде њихови судови, како је постављен правни систем. Разговарали смо са високим војним старешинама, генералима, главним подофицирима бројних америчких команди. За мене је био посебно инспиративан обилазак ваздухопловне базе у Колорадо Спрингсу, где сам срео и наше студенте. Посебно сам био поносан на кадета Бојана Удовичића, за кога старешине кажу да је један од најбољих по свим критеријумима.

Прокрстарио сам Тексасом. Огромна држава, 27 пута већа од Србије, са „свега“ 24 милиона становника. Велики део прогутала је пустиња. Издвајам и обилазак импозантног стрелишта Вајт Сендс, дужине 200 и ширине 120 километара. Тамо се непрекидно изводе гађања, опитују најсавременији системи, оруђа и оружје. На једном делу постоји кућица која чува успомене на пробу прве атомске бомбе.

Имао сам прилику, као и остале колеге, да им у оквиру програма представљања својих земаља, говорим о Србији. Свако је имао на располагању само 20 минута. Причао сам о нашој историји, традицији, државном систему, водећим личностима, војсци, природним лепотама... Свако од нас потрудио се да прикаже и кулинарске специјалитете своје земље. Признање које сам добио припада супрузи Сузани, која је за ту прилику припремила домаћу питу, сарму, ћевапчиће...

■ *Ако изузмемо примања, у чему су сличности, а где разлике између наших и америчких подофицира?*

– Уколико изузмемо примања и животни стандард уопште, разлика је у томе што је код њих нови систем увелико заживео, а код нас је још у повоју. Што се тиче поређења индивидуалних квалитета, нема битних разлика. Додуше, они нам одају пуно признање када је реч о нивоу наше стручности, обучености, образовања, ратног искуства. Уопште не заоуилазе ту тему, напротив. Листом истичу да је наше држање током 1999. године, што се Војске тиче, било на високом нивоу. Морам да нагласим да они воде изузетну бригу о људима, породицама, школовању деце, условима живота, здравственом збрињавању... Војник је лишен свих тих проблема и може мирно да се посвети професији.

■ *Успостављајући подофицирски кор посебно су важне две релације официр – подофицир и подофицир – војник. Чему ћете тежити?*

– То су неодојиве целине које не могу да функционишу једна без друге. Између њих мора да постоји равнотежа, тим пре што је нови систем тек на почетку. Ако се акценат стави на први, а запостави други однос, биће отежано обликовање система. Истакао бих и значај односа официр – војник, како се не би схватило да подофицири праве баријеру између њих. Напротив, они изграђују међусобно поверење. Ми треба да разумемо идеје команданата и командира и да их пренесемо војницима, како бисмо их заједно преточили у дело. Упоредио бих тај процес са послова-

њем успешне цивилне фирме. Менаџер има идеју, коју надзорници прослеђују радницима. Надзорник се брине о квалитету рада и живота људи, мерама заштите на раду, исправности опреме... За то време менаџер има времена да осмисли наредне пословне потезе... Ми подофицири реализујемо дневне обавезе.

■ *Шта је неопходно променити у свести подофицира да би се тај циљ остварио?*

– Неопходни су изразит осећај припадности јединици, тимски рад и смисао за праћење основне идеје команданта. Подофицир мора да тежи сталном усавршавању, напредовању у служби, јер ће му, у погледу предвидљивости, каријера бити много сличнија официрској. Уз лични пример, наравно, и сталну бригу о људима.

■ *Нашој војсци неопходан је одрживи модел школовања подофицира. На основу Вашег искуства и знања које сте стекли, шта је право решење?*

– Подофициру треба омогућити непрекидно усавршавање по моделу официра. То се може постићи на начин који сам видео, формирањем подофицирске академије, где би се, осим обуке кандидата за подофицире, у оквиру основног и лидерског курса, усавршавали подофицири током каријере. Ту мислим и на више курсеве, на пример – за прве и главне подофицире. Све то треба да буде у складу с потребама Војске Србије. Имао бих поруку за своје колеге. Постоји стереотип да подофицири најтеже прихватају новине. Они су стручњаци у једној области и нерадо прихватају нешто друго. Треба да схвате потребу времена и прихвате нову стварност. Имаће у томе пуну подршку командовања. Једни без других не можемо. Доктрина не може да се мења сваке године или преко ноћи, али зато ми можемо да се прилагодимо новинама много брже него што мислимо.

Средња војна школа дала је врло добар кадар. Озбиљну ману представљала је немогућност даљег усавршавања. Јер када неко искључиво ради на једном послу, с временом, заборавља део раније стечених знања, која није имао прилику да примени. Потом смо имали деветомесечно школовање које није дало очекиване резултате, јер, опет, није постојала могућност усавршавања. Према новом систему, можемо да бирамо будуће подофицире, препознајемо ко има лидерске одлике, стручне, психофизичке квалитете. Те људе треба да усавршавамо и међу њима стварамо будуће подофицире, а систем ће се потпуно заокружити онога часа када садашњи војник буде постављен на моју дужност.

■ *Имајући у виду ток каријере, да ли сте задовољни и како себе видите у времену будућем?*

– Задовољан сам, а потврду успеха налазим и у чињеници што сам постављен на ову дужност. Завршио сам 40. класу средње војне школе, смер оклопно-механизоване јединице. Био сам припадник извиђачке чете 243. механизоване бригаде у Урошевцу, до потписивања Кумановског споразума, а потом у Врању до јуна 2000. године. Надаље у баталјону војне полиције специјалне намене „Кобре“, на дужностима командира противтерористичког одељења, одељења инструктора, тима за обезбеђење... Два пута сам ванредно унапређен.

На школовању у САД постигао сам успех који је оцењен са 98.22 бода од сто могућих.

Ослањајући се на стечено знање и искуство, настојаћу да пружим максимум на новој дужности, спреман да одговорим свим задацима који ми буду додељени. ■

Бранко КОПУНОВИЋ
Снимио Горан СТАНКОВИЋ

Подофицири Копнене војске

Систем по коме се подофицири бирају међу најбољим професионалним војницима дефинитивно је економичнији и рационалнији и остаје да се види како ће обука на курсевима и усавршавања утицати на укупан квалитет подофицирског кадра. Циљ је јасан. Требало би створити подофицира са снагом да држи на окупу војнике којима је претпостављени, правог познаваоца тактике за ниво тима, групе или одељења и техничког експерта за оружје, возила и борбена средства која су му поверена.

Кичма система обуке

У Војсци Србије дограђује се модел подофицирског кора, по коме ће подофицири имати могућност да напредују у складу са образовањем и стеченим способностима, али и по коме чинови неће следовати после одређеног броја година, већ ће морати да се заслуже.

Побољшању квалитета и оспособљености подофицирског кадра значајно доприноси и разни облици међународне сарадње, који омогућавају размену искустава са припадницима других војски и усвајање нових стандарда и знања.

Стога је недавно у Нишу одржан семинар у оквиру Програма државног партнерства Србије и Охаја и сарадње Војске Србије и Националне гарде Охаја с темом „Однос командира вода и његовог подофицира“. Први пут је један семинар ставио у центар пажње лидерство на нивоу вода и чете и пружио прилику да се још једном сагледа нова улога подофицира у јединицама Копнене војске.

■ Лидерска улога

Основу стварања подофицирског кора у Војсци Србије представља документ „Концепт обуке и развоја подофицирског кадра у ВС“, којим је предвиђено увођење првог подофицира на нивоу чете, док је од нивоа батаљона па до Генералштаба уведен главни подофицир.

У Копненој војсци су на дужност главних и првих подофицира постављена 93 подофицира и то седам главних подофицира у бригаама Копнене војске, 61 главни подофицир у батаљонима Копнене војске и 24 прва подофицира у

четама Специјалне бригаде и 41. пешадијском батаљону Четврте бригаде КоВ.

„Постављењем главних и првих подофицира - каже главни подофицир Копнене војске заставник Зоран Коцић - команданти и командири добили су прве сараднике који су задужени за подофицире и војнике. Њихова првенствена улога јесте обука, потом статус подофицира и војника, а затим и брига о професионалном развоју подофицира. Уверен сам да ће нова организација подофицирског кора допринети да подофицири заузму место које им припада и да ће они потпуно оправдати тврдње да представљају кичму система“.

У Трећој бригади Копнене војске подофицири чине 20 одсто од укупног састава, што по мишљењу одговорних старешина представља оптималан број и слично је структури модерних армија. Највећи број

њих је на дужностима командира одељења, а налазе се и на разним позадинским дужностима.

„За избор главних и први подофицира требало нам је времена“, истиче командант Треће бригаде КоВ пуковник Чедомир Бранковић. „Услови и критеријуми по којима су бирали, били су захтевни и сложени, тако да су ти људи прошли филтере и заиста су на те дужности постављени најбољи подофицири у бригади“.

Пуковник Бранковић сматра да је новим доктринарним документима подофицирима дата веома важна улога у јединицама, али да ће се главни помак добити тек кад се обезбеди и материјализује опредељење да подофицири одговарају за обуку, односно за оспособљеност појединаца. „Мислим да један део подофицира још није свестан значаја који добија и нове улоге темељних помоћника командовању. Ствари ће доћи

на своје место тако што ће се доста тога поставити на нове основе и у складу са новом доктрином и актима који дефинишу место и улогу подофицира. Један од битних детаља у том делу јесте едукација и ту командовање мора да одигра велику улогу. Мислим да то неће бити лако и трајаће извесно време. Практично, подофицир из улоге пасивног посматрача треба да се претвори у активног субјекта, који ствара нове вредности и мења стање на боље“.

За подофицире Копнене војске веома је важно како ће прихватити нову лидерску улогу у процесу управљања на тактичком и оперативном нивоу и на који начин ће увећати своју стру-

Заставник Синиша Миленковић

Професионални развој

Војска Србије жели да створи подофицирски кор у коме ће, за разлику од минулих деценија, постојати могућност сталног усавршавања и напредовања.

Будући подофицири бираће се међу професионалним војницима, који током службе покажу потребне особине. Након три године проведене у чину разводника, они могу постати полазници такозваних основних лидерских курсева, после којих би били унапређени у десетаре, а две године после тога, могли би да заврше основни курс за подофицире и добију чин водника. Концептом обуке и развоја подофицирског кадра предвиђено је да тај курс има три дела: основни, специјалистички и стажирање у јединицама војске.

Тиме се професионалним војницима, уместо релативно раног напуштања војске, нуди да радни век проведу у оружаним снагама. Ако се не би обезбедио довољан број из редова професионалних војника, на обуку би се примали и кандидати из цивилства. Главни и први подофицири су ти који ће од стручних и искусних професионалних војника изабрати најбоље будуће вође и послати их у центре за обуку на школовање за подофицире.

чност и меродавност кад је реч о тим питањима.

По мишљењу главног подофицер Треће бригаде Копнене војске заставника Зорана Ђорђевића, искуства из других армија помоћи ће да лакше савладамо све проблеме и пронађемо праве начине функционисања подофицира у тренутку када смо се определили за професионализацију војске, увођење подофицерског кора и за значајне промене улоге подофицира у јединицама наше војске.

■ Одговорност

„Нова улога подофицира највише ће се видети у индивидуалној обуци – каже заставник Ђорђевић – која има за циљ стварање самоувереног, дисциплинованог и снажљивог војника, физички способног, добро мотивисаног и обученог у основним вештинама да преживи на бојном пољу и изврши задатак. Једно је извесно улога подофицира у систему Копнене војске постала је много озбиљнија, одговорнија и садржајнија. Комплетно управљање индивидуалном обуком је у надлежности подофицира, што свакако представља велику одговорност. Али спремни смо да се изборимо са свим изазовима“, каже заставник Ђорђевић.

Посебна одлика рада подофицира у Четвртој бригади јесте ангажовање подофицира у обезбеђењу административне линије према Косову и Метохији и контроли Копнене зоне безбедности, што њиховом раду даје посебан значај. Уосталом, сваки од подофицира и професионалних војника Четврте бригаде проведе годишње три четвртине времена на извршавању задатака у Копненој зони безбедности. Није ни чудо што у таквим околностима главни подофицер Четврте бригаде заставник Сениша Миленковић тврди: „Подофицири су стубови и лидери наше бригаде, који личним примером предводе потчињене војнике и подофицире, старају се о њима и мотивишу их за извршавање и оних најтежих задатака. Они су носиоци одржавања и унапређења стандарда, рада, реда и дисциплине. Посебно ми је драго што се подофицири у својој јединици међусобно поштују и уважавају, посвећени су професији, одани јединици, војсци и народу. Поносан сам што имам ту част да будем главни подофицер таквим подофицирима“.

Подофицири у француској војсци

Подофицири у Француској војсци не само да су бројни (има их 47. 000 или 35 одсто од укупног састава) већ често имају улогу коју у војскама других земаља имају официри. Подаци о пријему, образовању и вођењу подофицерског кадра у француској војсци занимљиви су зато што се могу упоредити са тренутном ситуацијом у Војсци Србије.

У Француској подофицер мора да буде образован, обучен и искусан, а до тог циља стиже се пажљивом регрутацијом, квалитетном обуком и флексибилним приступом у вођењу кадра. Занимљиво је да се чак 55 одсто подофицира регрутује из редова војника, док остали долазе из цивилних структура. Регрутација из редова професионалних војника може бити рана (до 24. године) и касна (старији од 33 године). Војници се производе у подофицире на основу личних афинитета, тестова, диплома које поседују и оцене претпостављених официра, а оспособљавају се у школама за подофицире (трају од три до осам месеци).

Завршетак школе није довољан да кандидат буде произведен у подофицира. Он се враћа у јединицу, где се његова оспособљеност проверава шест месеци и ако задовољи критеријуме добија диплому војног специјалисте и могућност да буде лидер групе, командир тенка или посаде борбеног возила.

Подофицири настављају са различитим видовима оспособљавања у наредних шест година и када положи национални курс, могу да обављају дужност заменика командира вода. После неколико година на тој дужности пролазе адаптациону обуку, како би постали и командири вода.

Требало би знати да 50 одсто официра у француској војсци потиче из подофицерског кадра. Додуше ретко, али дешава се да подофицер постане и генерал, мада најчешће напредује до чина капетана. Они могу да буду, на пример, и пилоти хеликоптера. У напредовању нема аутоматизма, али млади подофицер зна да ако добро ради и ако се усавршава (опште образовање, страни језици, информатика), постаје официр или веома цењени заставник прве класе, који има обавезе и привилегије попут капетана. У било ком статусу, подофицер после 15 година рада стиче право на пензију.

Заставник Зоран Ђорђевић

По речима заставника Миленковића, успостављањем подофицерског кора и постављењем главних и првих подофицира у Четвртој бригади, подофицири су поново добили на значају који су некада имали и који им у свакој модерној војсци припада. Приоритетни задаци главних и првих подофицира Четврте бригаде су обука подофицира и професионалних војника, брига о статусу и професионалном развоју подофицира и подршка линији командовања.

„Кроз свакодневне контакте са колегама – наглашава заставник Миленковић – долазим до сазнања о њиховом степеном оптерећења, примедбама, предлозима и другим околностима, које доприносе квалитетнијем извршавању задатака“.

■ Едукације

Некада су подофицири школовани у средњим подофицерским школама, које су имале традицију и квалитет неопходан за остваривање амбициозних циљева у оспособљавању војничког кадра. По речима пуковника Чедомира Бранковића, тај кадар се истицао стручношћу и водови старијих водника и заставника су, у неким сегментима, имали боље резултате од водава младих потпоручника. Услед економске неисплативости, четворогодишње војно

школовање подофицира је укинато и прешло се на систем једногодишњег специјалистичког школовања за подофицире. Међутим то се у пракси показало као лоше решење и подофицири су у трупу долазили са недовољним практичним и теоријским знањем.

Пуковник Бранковић тврди да смо тада изгубили у подофициру „занатлију“, док заставник Миленковић наглашава да су на тај начин школовани недовољно стручно и методски потковани подофицири и многима од њих било је потребно више година и велика стручна помоћ старијих колега да стекну потребна знања и искуства.

„Сада се војска окренула критеријуму квалитета – истиче пуковник Бранковић – и то је добро. Уверен сам да ће се прави позитивни резултати видети у будућности. Код нас су то нова решења, али она су у свету већ примењена и дала су добре резултате. Ја на подофицире гледам као на праве експерте у својој области. Ми смо у Трећој бригади од 700 професионалних војника изабрали 15 људи, који ће бити упућени на курс и потом бити произведени у подофицире“.

Систем по коме се подофицири бирају међу најбољим професионалним војницима дефинитивно је економичнији и рационалнији и остаје да се види како ће курсеви и усавршавања утицати на укупан квалитет подофицерског кадра. Циљ је јасан. Требало би створити подофицира са снагом да држи на окупу војнике којима је претпостављени, правог познаваоца тактике за ниво тима, групе или одељења и техничког експерта за оружје, возила и борбена средства која су му поверена. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

До последњег атома снаге

Победнички пехар припао је првој екипи **63. падобранског батаљона**, друго место заузео је тим извиђачко-диверзантског батаљона, док се на трећем месту нашла друга екипа **63. падобранског батаљона**. Награда за фер-плеј додељена је екипи ветерана, најбоља страна екипа је тим војске Бугарске, а за најбољег страног такмичара и најбољег стрелца проглашени су поручник Стојан Асенов и старији водник Сениша Димитријевић.

Сугодишњи **12. отворени вишебој јединица специјалне намене** по многим елементима био је другачији од претходних једанаест и то почев од промене назива такмичења (претходна такмичења одржана су под називом Падобрански вишебој), па до тога да први пут вишебој није одржан у ширем рејону Ниша, већ у околини Краљева.

Посебну боју отвореном вишебоју дала је чињеница да су ове године поред екипа команди и батаљона Специјалне бригаде Копнене војске, учествовали и тимови Жандармерије, ветерана и специјалних јединица војски Бугарске и Кипра.

Отварајући вишебој бригадни генерал Војин Јондић поручио је такмичарима да их очекује борба са временом, самим собом и противницима и да у тој борби буду војнички одлучни, фер и коректни, а нека победе најбољи. Тако је и било.

Чланови десет екипа су од 5. до 8. јула уложили максимум напора, показали вештину, издржљивост, психофизичку спремност, војничко знање, тимски дух и жељу за победом и остварење најбољих резултата.

Отворени вишебој започео је падобранским скоком на терене у

околини села Матаруге да би потом такмичари кренули стазом, на којој су их чекали задаци попут кретања по непознатом терену уз помоћ карте, гађања из аутоматске пушке, пиштоља, бацање бомбе и ножа, савладавање препрека конопцем, претрес терена и других ватрених и тактичких задатака. При том је требало савладати такмичарску стазу, дугу четрдесетак километара, у што краћем временском року.

Велика неизвесност владала је на почетку другог дана отвореног вишебоја, пошто је извиђачко-диверзантски батаљон био у заостатку само пет минута за водећом првом екипом **63. падобранског батаљона**. Знано се да ће победити она екипа, чији су такмичари сачували више свежине. Падобранци су били бољи, стазу су другог дана прешли само за два сата и 50 минута, а и на гађању су постигли одличне резултате. Вишебој је организовала Специјална бригада КоВ, а припреме и реализацију такмичења подржали су команда Копнене војске, Друга и Трећа бригада КоВ, **98. авијацијска база** и **246. батаљон АБХО**.

Од начелника штаба Специјалне бригаде пуковника Мирољуба Чупића сазнајемо да проблема у организационом смислу заиста није било. О фер-плеј борби и здравом такмичарском духу сведочи и председник врховне судијске комисије потпуковник Јован Јовановић, који наводи да ниједна екипа није поднела жалбу. Занимљиво је да су судије такмичење пратиле из ваздуха, што се показало као ефикасан начин контроле такмичења и значајна мера безбедности и бриге за људе.

У својству посматрача нашли су се гости из Републике Српске, који су сагледали могућности да следеће године на отвореном више-

боју наступе екипе специјалних јединица МУП-а РС и ветерана **63. падобранске бригаде** из Републике Српске.

Екипе из Бугарске и Кипра потпуно су се уклопиле у ритам вишебоја и својим ведрим понашањем привукле симпатије свих посматрача и грађана. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

Елитно надметање

Вишебој јединица специјалне намене представља надметање елитних јединица и по многим специфичностима се издваја од осталих војних спортских такмичења. Такмичење садржи елементе и задатке које специјалне јединице извршавају у пракси.

По речима команданта Специјалне бригаде КоВ бригадног генерала Илије Тодорова, основни циљ је да све екипе тимски дођу на циљ и да, наравно, реализују све задатке на радним тачкама.

– Такмичење у вишебоју је значајно због престижа унутар специјалних јединица – тврди генерал Тодоров – јер сваки припадник специјалних састава који држи до себе жели да учествује, а тимови који постигну добре резултате су врло ценени.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Страх од слетања

Ризици у војном ваздухопловству су неупоредиво већи, пре свега због брзине, наоружања и борбене функције ваздухоплова. Са војним пилотским позивом неизбежно иде и сенка сталне смрти. Они то добро знају, летење је и данас и дуго ће бити трка са животом.

Сваке вечери на Националној географији можете видети историју бар једне авионске несреће. Све што лети мора и да слети, па како било. Статистика лепо каже да је аероплан најбезбедније средство за путовање. Тек на сваких милион летова један се заврши катастрофом. Важно је, дакле, не затећи се неким случајем у таквој летици, и све ће бити ствар путничке рутине и лаког знојења.

За многе, а посебно за писца ових редова, који између великих вода и небеса највише воли копно, летење је и даље велико чудо. Немојте ми рећи да је техника напредовала, знам и сам, гледао сам ономад један филмски запис о браћи Рајт који су први одглумили птице на неким моделима од шпер плоче. Мотори су личили на покретаче циркулара, само што су били слабији и гломазнији.

Идући за примерима те летеће браће, двојица модерних истраживача покушали су да ископирају њихове летице до детаља и да прелете тих стотинак метара, који значе и почетак историје ваздухопловства. Ако не рачунамо митског Икара, који се сувише примаккао сунцу, па су му изгорела крила, те је на мајичицу земљу пао као обичан човек.

Дакле та двојица су све измерила, преписала рачунске операције браће Рајт, изрезали крила, сашили платно да их обложе, намонтирали точкове, креснули двотактни мотор. И та направа полетела је двадесетак метара и смандрљала се у неком кукурузу са двојцем без кормилара. Тако то иде кад се касни пуних сто и шест година.

Америчка еротска списатељица, Ерика Јонг или Џонг, како вам је већ милија, написала је роман који се зове *Страх од летења*. Али, то је само метафора, тада још младе и згодне Ерике, која је љубавне врхунце поредила са узбуђењима које нуде полетања а богме и слетања. Поново статистика тврди да се сваки трећи Земљанин плаши летења, а сваки седми толико да му не пада на ум да привири у авион.

Пре који месец, један од инжењера конструктора великих путничких авиона, који има преко 80 година и ужива у крупној пензији, говорио је о ризицима у ваздухопловству. Испричао је занимљиву причу, која је можда повећала број летећих паничара. Авион има неколико милиона делова, од који су две-три хиљаде витални. Неки од мање важних не коштају више од пар долара. Постоји бесконачно много комбинација да нешто крене по злу у авиону. „И није чудо кад авион падне, чудо је кад слети!“ Тако је рекао.

Може бити да је тај остарели конструктор дизајнер желео да буде духовит. Али, то је цена напретка. Што се њега тиче, он више не лети, још од 1975. кад је једва преживео некакав удес. Потрефило му се да седне у милионито полетање.

За две године, Србија је изгубила два изврсна војна пилота, Иштвана Канаса и Радета Ранђеловића. И то на припремама за аеромитинге, који касније нису ни одржани.

У ЈНА је постојала акро-група, коју су звали „Летеће звезде“. Углавном, они су радили само то: вежбали да постану звезде. И то тако што ће показати заједничку моћ пилота и авиона, склад групе и акробатске склоности и могућности увежба-ног тима.

Имали смо и акробате појединце, који су себе и летице доводили до екстремних граница физичког и техничког напора. И већина тих подвига одвијала се и окончала срећно.

Ипак су аеромитинзи, како је рекао један италијански генерал после велике несреће у којој је погинуло више десетина људи: „Опасан циркус који организују владе и трговци оружјем...!“ Било је жртва и на Орлију и у Украјини, и на многим местима. Гинули су и они који су летели за част и славу, али и публика загледана у небо, у хероје са којима су само коју секунду касније изгорели заједно.

Канас и Ранђеловић били су истински витезови српског ваздухопловства. Покушали су да сачувају авионе и нестали заједно са њима. Тако смо уз материјални опоравак српске војске суочени и са неизбежним мањком идеологије, оном врстом патетичне идиле која о летењу говори као „чувању плавог неба“.

Ако ништа друго, две смрти српских пилота учиниле су да рационализујемо романтичну заблуду: борбено летење је најтежи могући посао, у који ова држава тек треба да улаже. Да набави нове авионе. Тешко је летети на олдтајмерима или примерцима који су утекли из музеја. Да омогући више часова налета, да плати пилоте онолико колико заслужују, а то је бар пет пута више него до сада. Да их чува као вредност која вишеструко надмашује вредност сваке летице, јер се „мигови“ и „сухоји“ могу надокнадити, а Канас и Ранђеловић не.

Све дотле, нису нам потребни аеромитинзи, нека понекад српски авиони пролете „онако“, без сувишног напрезања пилота и летице, ако већ није нужно.

Независно од Икара, браће Рајт, Ерике Јонг и оног песимистичног авионског дизајнера, изван сваког страха од полетања и слетања, српском ваздухопловству потребно је темељно реновирање. Хоће се рећи, више пара за нове, модерне и сигурније ваздухоплове, за школовање, сталну обуку и стандард пилота. „За сваку државу, ма колико она била сиромашна, много је јефтиније одвући у музеј борбени авион који је намењен ремонту. Застарела флота убија пилоте, а то је најскупље!“ Ово је недавно рекао један западни генерал. Наравно, њему је много лакше него Катанићу да тако говори.

Немојте ми рећи да држава нема пара за обнову ваздухопловства, који је и персонално и технолошки елитни вид! Толико је тога разбацано и изгубљено у мамутским пљачкама и прошло кроз широке прсте разних купаца плацева на месецу и вештачких небеских тела. ■

Цивилно-војна сарадња

Војни лекари на Пештерској висоравни

Припадници Друге бригаде Копнене војске извели су акцију „Војни лекар на Пештеру“, у оквиру које су војни лекари и медицински техничари из Краљева и Новог Пазара посетили више од тридесет пацијената у њиховим домовима, прегледали их, пружили здравствене савете и снабдели их неопходним лековима.

Начелник Одсека за цивилно-војну сарадњу Друге бригаде потпуковник Здравко Дабичиљевић и капетан Ненад Петровић из 28. механизованог батаљона одлучили су да мобилна медицинска екипа обиђе најугроженија и најудаљенија села на Пештерској висоравни и да посебну пажњу посвети непокретним лицима и онима који нису у стању да посете здравствене медицинске центре.

Акција је реализована у сарадњи са општином Сјеница, чији председник Муриз Турковић тврди да је помоћ војних лекара добро дошла из више разлога.

– На овај начин – каже Турковић – враћа се поверење у војску и народ уверава да људи у војсци све што раде, раде најбоље.

Доктори поручник Војислав Алемпијевић и капетан Небојша Нишавић и медицински техничар Ненад Шапоњић прво су зашли у Раждагињске бачије, где су обишли породице Ахмета и Џелала Тахировића.

– Мислим да нема бољих лекара од војних – каже 66-годишњи Ахмет – и у њих имам апсолутно поверење.

Село Буђево постало је познато широј јавности по томе што су момци из тог села довели девојке из Албаније и са њима склопили брак. Тако се у селу, у коме се плач детета није чуо неколико деценија, родило за кратко време десетак беба. Ипак, и даље већину мештана чини старије становништво.

Војни лекари су прегледали Манојла Марјановића, Станишу Раковчевића, Љубинку Радетић и многе друге. Стекао се утисак да је тим људима још више од прегледа значило то што их је неко обишао и показао бригу за њих.

– Ово је прва акција овакве врсте коју смо организовали на Пештерској висоравни – каже поручник Војислав Алемпијевић. – Видљиво је да они воле војску и да је у нашем народу уврежено мишљење да је војна медицина најбоља. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

У новосадском Дому војске

Изложба фотографија Тамаша Тота

Са 36 фотографија из војничког живота формата 90x60 сантиметара, пренесених на посебно церадно платно, Новосађанин Тамаш Тот представио се публици изложбом под називом „Шест месеци“.

Све фотографије представљене новосадској публици на ауторској четвртој самосталној изложби настале су за време његовог служења војног рока у Ваљево, Горњем Милановцу и Панчеву и приказују војнички живот из прве перспективе, од устајања до повечерја, преко јутарњих вежби, обедовања, радова и обуке до слободних активности.

Као један од војника он је на својим радовима, фотографским објективом успео да забележи и пренесе атмосферу са „друге“ стране касарнске оgrade. На ту идеју је, како каже, дошао листајући магазин *Одбрана* и уз пуно разумевање и одобрење старешина остварио своју замисао која је и крунисана изложбом малог формата у касарни у Горњем Милановцу.

Тамаш је дипломирао информатику на Природно-математичком факултету у Новом Саду и ради као програмер, али истиче како му је програмирање посао, а фотографија животни сан.

Такво његово опредељење потврђују и речи Драгољуба Замуровића, уметника фотографије светског гласа. „Не робујете клишеима и то је добар знак да сте, без обзира на младост, дубоко зашли у стварање сопственог стила“.

Иако се фотографијом бави аматерски, учествовао је на бројним конкурсима и добитник је више домаћих и страних награда.

А о разлозима који су га определили да служи војни рок у униформи, Тамаш каже да је једноставно хтео да обуче униформу, да буде војник, а својим вршњацима поручује да иду у Војску и доживе то велико искуство. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

Дружење резервних старешина и припадника војске

Поводом 90 година Организације резервних војних старешина Србије, Градска организација резервних војних старешина Новог Сада организовала је, тринаести пут заредом, дружење резервних војних старешина Новог Сада и општина Јужно-бачког округа са припадницима Војске Србије.

Председник Градског одбора Бошко Филиповић истакао је улогу резервних војних старешина у систему одбране земље. Представници Министарства одбране – начелник Управе за стратегијско планирање бригадни генерал проф. др Митар Ковач и проф. др Светислав Стојановић су резервним старешинама говорили о реформи система одбране и Војске Србије и стратешким документима система. Припадници Прве бригаде Копнене војске припремили су технички збор наоружања и војне опреме.

Сусрету у новосадском Дому војске присуствовали су и командант Прве бригаде бригадни генерал Ђокица Петровић, представници Речне флотиле, Првог центра за обуку Војске, Удружења резервних војних старешина Републике Српске, Никшића и сличних организација из Мађарске. ■

Б. М. П.

Хируршки тим ВМА у мисији мира у Чаду

Хируршки тим ВМА од 23. јуна представља Министарство одбране Србије у оквиру мировне мисије MINURCAT у Чаду и Централноафричкој Републици.

Чланови тима су мајор др Иво Удовичић, анестезиолог, др Бошко Милев, општи хирург, мајор др Александар Радуновић, ортопед, инструментарке Љиљана Чуповић и Данијела Ивковић и водник Бобан Каличанин, медицински техничар.

Наш медицински тим ангажован је у оквиру болнице која се налази у саставу контингента Краљевине Норвешке.

Успостављање мировне мисије MINURCAT одобрено је Резолуцијом Савета безбедности УН 1778 од 25. септембра 2007. године. ■

Медицински тимови ВМА на Универзијади

У оквиру медицинског збрињавања Универзијаде 2009, сваког дана у Поликлиници ВМА и на борилиштима било је ангажовано око 300 припадника ВМА.

Током трајања такмичења медицинске екипе ВМА имале су просечно око 180 интервенција дневно. Најчешће су збрињаване спортске повреде, а од обољења код учесника Универзијаде најчешће су биле присутне инфекције респираторних путева и кожне алергијске реакције. Специјалисти превентивне медицине су од доласка спортиста уз Београд и током такмичења дневно обављали око 750 анализа хране и 140 анализа воде.

Регионални представник Светске здравствене организације за југоисточну Европу др Мелита Вујиновић изразила је задовољство укупним ангажманом ВМА и организацијом медицинског збрињавања Универзијаде. ■

Сарадња са гастроентеролозима из Швајцарске

На позив проф. др Филипа Морела, начелника Клинике за хирургију и трансплантациону медицину кантоналне болнице у Женеви и гостујућег професора ВМА, пуковник доц. др Дино Тарабар, гастроентеролог ВМА, посетио је болницу у Женеви.

Том приликом др Тарабар одржао је предавање лекарима те болнице. Предавање је било посвећено најновијим сазнањима у примени имunosупресивне и биолошке терапије у лечењу Кронове болести и улцерозног колитиса, а на основу управо завршених клиничких студија из ове области.

Пуковник доц. др Тарабар говорио је и о искуствима Клинике за гастроентерологију ВМА у овој области, и информисао своје швајцарске колеге о најзначајнијим резултатима рада и организацији гастроентеролошке службе ВМА. ■

Делегација FISU у ВМА

Представници медицинских комитета Међународне асоцијације универзитетских спортова (FISU) из 16 земаља света, које је предводио др Лоренс Доналд Ринг, председник Светске универзитетске медицинске комисије, посетили су Војномедицинску академију.

Том приликом др Ринг је захвалио припадницима ВМА на уложеним напорима у организацији и медицинском збрињавању Универзијаде 2009.

— Изузетно смо задовољни оствареном сарадњом са ВМА. Честитам вам на изврсној организацији, високим стандардима и иска-

заном професионализму на овом важном задатку у интересу спорта и младости — рекао је др Ринг.

Начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић захвалио је др Рингу на изнетим оценама и нагласио да је за све у ВМА медицинско збрињавање највећег светског спортског такмичења младих велика част, одговорност али и изазов у организационом и професионалном смислу.

Гости из FISU обишли су и Центар хитне помоћи ВМА. ■

Добра сарадња ВМА са медијима

Добра сарадња ВМА са медијима настављена је и у првом полугодишту ове године. У периоду од 1. јануара до 30. јуна објављено је укупно 1.656 прилога о активностима ВМА и то 1.240 у штампаним и 416 у електронским медијима. У том периоду највише медијске пажње посвећено је резултатима рада ВМА у домену хирургије ока, неурохирургије, технолошком осавремењавању ВМА, обележавању 165 година традиције, увођењу стандарда квалитета менаџмента, отварању Високе школе Војномедицинске академије, у којој ће се школовати будући лекари за потребе система одбране, те ангажману стручњака ВМА у оквиру медицинског збрињавања Универзијаде 2009.

Запажен позитивни публицитет добиле су и међународне активности ВМА и добра сарадња са Српском православном црквом. ■

Школа менаџмента у здравству

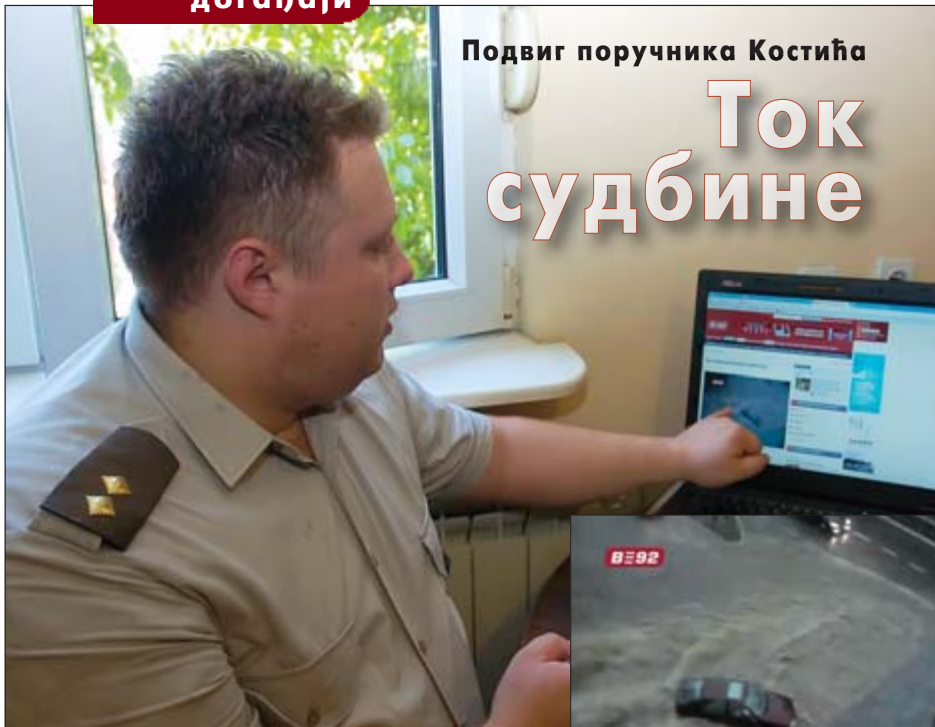
Менаџери и руководиоци здравствених установа из Србије, Црне Горе и Републике Српске и еминентни стручњаци и експерти Светске здравствене организације разматрали су у оквиру недавно одржане 14. летње школе менаџмента у здравству све аспекте менаџмента здравствених ресурса у условима светске економске кризе и актуелном тренутку.

У име ВМА учеснике је поздравила научни сарадник др сц. мед. Елизабета Ристановић, начелник Одељења за морал и односе са јавношћу, која је говорила о најзначајнијим активностима ВМА, а затим у својству предавача по позиву одржала предавање о биотероризму као глобалној претњи у актуелним условима и мерама медицинске заштите и превенције у овој области. ■

Припремила Елизабета РИСТАНОВИЋ

Подвиг поручника Костића

Ток судбине

Поручник Костић на интернету показује видео снимак на коме указује помоћ у Ваљевској улици

Док прилазимо кући у којој треба да се сретнемо са поручником Миланом Костићем, пред нама се простира сасвим мирна, осунчана, додуше стрма Ваљевска улица на Бановом брду. Два дана касније тешко је и замислити да се у тој улици, током невремена које је задесило Београд 8. јула, одвијала драма у којој су спасена два живота.

У екстремним животним ситуацијама човек једноставно не може да не размишља у судбинским релацијама. Свакодневица најчешће не нуди ту врсту спознаје. Живот се одвија, а ми имамо осећај да га водимо својим жељама, хтењима, изборима. Вероватно и јесте тако. Међутим, само првих пар реченица разговора са официром Војске Србије који је 8. јула спасао жену и шестогодишњег дечака из невероватне уличне реке која је Ваљевском улицом носила све пред собом, упућују нас на размишљање о токовима судбине.

Милане, дете!

„Када је кренуло невреме изашао сам на терасу куће у којој сам раније живео као подстанар, а сада ту станује мој колега, код кога сам тог дана свратио. Требало је да се ту нађем са својим кумом, са мном је била и моја мајка. Укључио сам камеру на мобилном телефону и снимао невреме. На самом врху улице приметио сам да вода продире у један препречени аутомобил. И док сам покушавао да схватим шта се дешава, учинило ми се да видим како вода нешто носи. У том тренутку чуо сам врисак моје мајке: *Милане, дете.*“

Стрчао сам низ степенце на улицу. Сада је већ било јасно да вода носи жену са дететом у наручју. У тренутку сам покушао да ухватим кишобран, који је први летео ка мени. Тада сам осетио колика је снага воде која се обрушавала. Загорачио сам да их задржим, вода ме је оборила испред њих, устао сам тетуралући се и поново пао, али сам успео да их ухватим. Почео сам да се осврћем око себе не бих ли се за нешто задржао.

Био сам на Дрини, брзој реци, али ово је било нешто потпуно другачије. Дрином се човек може ослонити о шљунковито, неравно

дно, ако то жели. Испод бујице је асфалт био раван као стакло, вода мутна, прљава, ништа се није видело. Покушао сам да се ухватим за оближњи контејнер. Вероватно сам тада повредио раме. Помислио сам да ће ми човек који је стајао са стране у плавом оделу, шездесетих година, пружити руку. То се није догодило. Намастали смо да се стрмоглављујемо, а сада смо већ клизили окренути на страну.

Касније ме снимак на Б92 подсетио неких детаља. Знао сам да сам у једном тренутку при дну улице угледао препречен аутомобил и помислио како ћемо се зауставити, ударивши о њега. Међутим, бујица нам га је једноставно измакла, померила. Онда сам предвидео шта ће се догодити, јер смо слично невреме већ имали претходних година у тој улици. Знао сам да ће вода при дну, код semaфора подићи асфалт, шахте, све што јој је на путу. За дељи секунде сам помислио: *сад смо готови.* И даље смо клизили по страни, вода нас је подигла метар и по, можда два. Тада смо се посекали, тада сам и ја повредио ногу. Ту смо се раздвојили.

Тих пар секунди се не сећам. Знао сам да сам се некако усправио и покушавао да откријем где су жена и дете. Ту код ФМП-а већ су стајали неки полицијски аутомобили. Људи су одмах схватили шта се дешава. Сви смо кренули у потрагу. Жена је ударила у паркирани полицијски комби. У том тренутку испустила је дете. Чуо сам како неко говори: *Добро је, ухватили смо је.*

Жена је сва избезумљена устајала, а онда ме је погледала и изустила: *Дете.* Детета нигде није било.

Људи из полиције нису знали да је са женом било и дете. Погледао сам испод комбија, учинило ми се да видим ногу детета. Сви смо растрчали. Међутим, испод комбија нисмо нашли дечака. Наставили смо потрагу низ улицу, у правцу кретања бујице. На педесетак метара пронашао сам дечакову патику. Помислио сам да ако је патика ту, дечак није могао отићи много даље. Полицијци су се враћали из бочне улице, нису нашли дечака. А онда ми је једноставно нешто пукло пред очима. Знао сам да сам рекао: *мали је испод комбија у који је ударила мајка. Није могао даље.*

Не сећам се да ли су полицијци јавили својим колегама код комбија моторолом да поново погледају испод сута. У међувремену смо и ми пристигли. Дечак је заиста био под тим аутомобилом. Извукли смо га. Био је потпуно бео, модрих усана, скоро без знакова живота. Мајка и дете су хитно пребачени у болницу. Ја сам се вратио у стан, покушавајући да умирим моју мајку. Била је у потпуном шоку. Све време сам мислио о дечаку.“

Само сам помогао

Мајка и дете су преживели?

– Јесу, дечак је добро, добио сам ту информацију, изашао је из интензивне неге.

Живимо у времену у коме међу људима постоји и рефлекс окретања главе на другу страну, не улажења у туђе проблеме, бриге... Сада већ читава наша јавност зна како сте Ви реаговали. У том првом тренутку, пре уласка у бујицу, јесте ли помислили да је то – опасно?

– Човек у таквим тренуцима реагује импулсивно, рефлексно. Ни секунду нисам размишљао кад сам чуо моју мајку како каже – *дете.* Само сам, једноставно, кренуо да помогнем. Ових дана видим многе коментаре на форумима, неки говоре о томе да припадници војске и полиције имају и тај професионални рефлекс да помогну људима у невољи. Мислим да је то тачно. Нема ту размишљања. И да сам размишљао, вероватно бих исто поступио, као што сам сигуран да би то исто учиниле и све моје колеге. ■

Драгана МАРКОВИЋ
Снимио Горан СТАНКОВИЋ

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

Воља природе

Природа, очигледно, има свој календар и не мари много за датуме исписане (нам) на џепним форматима, у оквирима које држимо на радним столовима или окачене по зидовима. Испоставило се да је време постала озбиљна загонетка за метеорологе, упркос свим технолошким чудима која им стоје на располагању и васионским извиђачима приде. Боље га „читају“ људи по севању у колону или боловима у крстима. Велика наука је довела саму себе у питање, а шта се збива с нашом планетом, једино она зна, а ми нагађамо.

По јутру се дан више не препознаје. У васколиком театру, природа нам игра представу о животу: загонетно небо, час спарно, па онда свеже, између сунчеви зраци, док не груну громови и разлију се плускови. Време је предах, не одмора или потпуног опуштања, јер колико сутра се враћамо обавезама и нерешеним питањима.

Завршена је Универзијада, велика светковина спорта, младости, радости здравог тела и нових нада. Ваљда последња чиста оаза међународног спорта, лишена грчевите борбе за победу по сваку цену, чак и „светлих олимпијских начела“, која су се последњих деценија комерцијализовала до вртоглавих банкарских свота. Београд је 12 дана блистао на мапи света, који се поново уверио да у сваком погледу може рачунати на нас. Лепе речи стигле су са свих страна, а медаље, победе и рекорди постаће збир статистичких података. Памтиће се гостопримство, широко срце Србије, трајна пријатељства...

Уз поделу зебње с родитељима, будући средњошколци су полагали пријемне испите. Углавном су задовољни. О „стимулативним мерама“ одлучиваће кућни буџет. А правичну награду за најуспешније доделиле су београдске општине и на том потезу им треба одати признање. Наиме, сви основци који у ђачкој књижици имају само петице добили су бесплатне пропуснице за базене, неограничено до краја распуста. Није мала награда, јер ако имате двоје деце, па они пожелу свакодневно купање, треба издвојити 15.000 динара месечно.

Кандидати за студенте Војне академије, они којима је летење на срцу, а небо у мислима, имали су прилику да осете његов додир. Изнад Ниша су, после обуке, извели своје прве падобранске скокове. Они најуспешнији студенти ће за четири године постати војни пилоти...

Војска Србије, по традицији, јесте здраво друштвено ткиво, у коме се као страна тела брзо распознаје све што угрожава његову хомогену целину и хармонију. Као таква, брзо се откривају и по природи ствари одбацију. Недавно је поводом Свет-

ског дана борбе против злоупотребе дрога одржана занимљива конференција, на којој су се окупили стручњаци разних профила, они што са opakим непријатељем ратују на многим фронтovima. Безнађе деведесетих одвело је многе младе људе у тамни вилајет опојног лудила. Са друштвеним променама најбоље, нарастала је офанзива да се зло ублажи а потом искорени. Резултати су сада видљиви, не само у бројкама и процентима већ се осећа клима за коју су многи заслужни: ресорна министарства, војска, полиција, школе, друштвене организације, појединци...

С посебном пажњом саслушана је реч проф. др Гордане Дедић, угледног неуропсихијатра са Војномедицинске академије. Говорила је са ставом и мером, уверљиво и надасве добронамерно. Није делила лекције, већ поднела на увид чињенице. Војска Србије не трпи и најенергичније одбацује могућност било какве (зло)употребе психоактивних супстанци. О томе се строго води рачуна, кроз три нивоа деловања, густих филтара превенције зависности, далеко пре него што наступе последице. Наравно да те мере имају своје специфичности, имајући у виду посебности саме седине. Тек, наша војска нема тај проблем, осим ако се изузму младићи који долазе на одслужење војног рока. А и ту су резултати охрабрујући, јер је, на пример, у периоду од пет година проценат момака који су кокетирали с наркотицима, са 13,31 пао на 9,08 одсто, а редовних конзумента од два на 0,5 процената.

Научне, друштвене и образовне институције у широком захвату и надасве истрајним деловањем, уз помоћ породица, односно добре воље појединаца, могу да дају још боље резултате. Принцип штапа и канапа, надрилекарства, батине која је из раја изашла... најчешће завршавају тамо где је почело, а наставило се...

Време јесте тешко и за младе и за њихове родитеље, а породицу ставља на разна искушења, па нарочито позива на резерве стрпљења, упорности и заједништва. Имамо изузетну младост, потенцијал какав немају много богатије и развијеније земље. Шта све могу, колико вреде и зашто су поштовани у свету, видимо по резултатима њихових најбољих представника. Наравно да и друштво треба да им омогући напредак, развој, услове за здрав живот, будућност уопште. Али транзиционе прилике су такве какве јесу, погађају све, па и младе. Задовољство их је било видети на Универзијади којој су дали печат не само као такмичари већ и као припадници праве мале армије волонтера, где сви говоре стране језике, сналажљиви су, брзи, учтиви, срдачни... прави репрезентативци Србије. ■

Међународни сајам авиона у Буржеу

На Међународном сајму авиона, одржаном на аеродрому у Буржеу, крај Париза, руске компаније закључиле су уговоре укупне вредности око три милијарде долара. Премијера лајнера „сухој супериет 100“ сматра се за највећи успех руске авиоиндустрије на овој манифестацији и корпорација „Сухој“ је током сајма већ закључила више уговора.

Руски произвођачи војне технике били су успешни на међународној смотри, указујући на добре перспективе најмодернијег руског борбеног хеликоптера Ка-52. На највећем сајму авиона у свету, који је ове године обележио стогодишњицу постојања, представљено је око 140 авиона и хеликоптера.

Међутим, салон није одржан у баш оптималним условима јер је криза у авиоиндустрији проузроковала смањење превоза и путника и терета, први пут у последњих осам година. Без обзира на стање у светској привреди, како је истакао на затварању сајма авиона председник „Ербаса“ Луј Галуа, „авио-индустрија функционише на бази дугорочних уговора и криза се на њу одражава у мањој мери него у другим гранама“. ■

Војна команда САД за сајбер безбедност

Амерички министар одбране Роберт Гејтс одобрио је оснивање америчке војне сајбер команде из које ће се координирати напори Пентагона да одбрани своју компјутерску мрежу и да води рат у сајбер простору, рекао је један од портпарола Пентагона Брајан Витман. Команда, која ће бити лоцирана близу Вашингтона, постаће оперативна од јесени, рекао је он.

У недавно објављеном извештају Беле куће наводи се да ризици везани за безбедност информационог простора спадају у највеће претње за привреду и националну безбедност у 21. веку. Ова иницијатива уследила је после пораста броја напада талентованих сајбер шпијуна на војне информационе системе.

Гејтс је недавно предложио Пентагону да обучава 250 компјутерских експерата годишње уместо садашњих 80. Мали публицитет који је дат оснивању новог центра показује да Пентагон не жели да се протумачи да војска преузима контролу над компјутерским мрежама у земљи. ■

Румунија се повлачи из Ирака

Румунија се, према договору са владом Ирака, званично повлачи из мултинационалне мисије у тој земљи, у којој учествује од 2004. године. Румунија у оквиру међународних снага у Ираку има 7.000 војника.

На седници Врховног савета за одбрану којим председава председник Румуније Трајан Басеску, одлучено је о учешћу румунских војника у мисијама НАТОа 2010. године. Донета је одлука да Румунија остане у мисијама у Авганистану, у Забулу, на граници са Пакистаном, где има 1.000 војника којима ће се придружити још 108, јер су потребна појачања у тој зони, једној од најопаснијих.

Румунска војска је у Авганистану седам година. Број војника припремљених да учествују у мисијама НАТОа за хитне ситуације биће повећан до 2010. године са 600 на 1.411. ■

Сарадња црногорске и хрватске војске

Црна Гора и Хрватска веома добро сарађују у области одбране и постоји обострана воља за њеним даљим јачањем, оценили су представници црногорске цивилне власти у разговору са делегацијом оружаних снага Војске Хрватске.

Председник Црне Горе Филип Вујановић је уверен да ће се „садржајна и интензивна сарадња“ црногорске и хрватске војске „наставити разменом искустава у функцији афирмације њихове блискости“, саопштено је након разговора са начелником Генералштаба оружаних снага Хрватске, генералом Јосипом Луцићем.

Министар одбране Боро Вучинић је, у одвојеном разговору са Луцићем, навео да хрватска војска помаже црногорској у обуци и школовању кадра, да уступа преведена документа НАТОа и помаже интеграцију Црне Горе у северноатлантски савез. Вучинић је указао да су за Црну Гору „изузетно важна“ искуства Хрватске у организацији и деловању Обалске страже.

Начелник Генералштаба војске Хрватске подсетио је да војска те земље „има десетогодишње искуство“ у слању војника у мировне мисије широм света и оценио да „то представља веома снажан механизам за промоцију националних интереса и изградњу државности“. Луцић је навео и да је чланство Хрватске у НАТОу „веома добро за цели регион“ и да „омогућава изградњу мање војске, уз велику безбедност коју пружа тај савез“. ■

Словеначка војска почиње обуку на транспортерима

Словеначка војска почиње редовно оспособљавање припадника 74. моторизованог батаљона у Марибору за оклопне транспортере финског произвођача *Патрија*. Након вишемесечних компликација око пријема, Војска Словеније прихватила је 13 возила, која су протекле две недеље довезени у касарну у Марибору.

Пријем возила обављен је средином прошлог месеца, што је званично означено „новим периодом у развоју Војске Словеније“. Подручни директор фирме *Патрија* за Словенију Вулф Хесулф нагласио је да је у фабрици у Шоштању, која производи возило према лиценци, произведен „један од најбољих оклопних транспортера свету“ и то највише класе.

Транспортер ће војсци пружити већу прилагодљивост, високу заштиту, веома доbru ватрену моћ и могућност маневрисања на цести и на терену, рекао је Хесулф. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Сухој против МиГ-а

На руске ваздушне снаге врло снажан утицај има конкуренција два славна конструкторска бироа, Сухоја и МиГ-а, који без милости воде рат за домаће и страна тржишта. Сухој се боље снашао и сада има, први пут од расула СССР-а, чврсте наруџбине за Ратно ваздухопловство Русије, за авионе нове генерације и развој наредне генерације.

Недавно су званични кругови из Москве потврдили да је донета одлука о набавци 48 вишенамених борбених авиона Су-35. Они ће бити предати јединицама у броју потребном за преоружавање два пука до 2015. године. Уговор ће бити потписан током авијацијске смотре МАКС 2009, која ће бити одржана од 18. до 23. августа на подмосковском аеродрому Жуковски, дому државног центра за испитивања ваздухоплова.

Авион Су-35 настао је модернизацијом познатог ловца Су-27, који је применом нових техничких решења од чистокрвног ловца претворен у вишенаменску борбену платформу. До сада су израђена два прототипа Су-35 у фабрици у Комсомолску на Амuru. Трећи прототип је уништен у необичном удесу, 26. априла ове године, на првом рулању. Због откача кочионог система излетео је са полетно-слетне стазе, али се пилот спасао исцакањем.

Удес се неће одразити на планирану динамику развоја јер се особине авиона не доводе у питање. Како се ради о деривату већ добро познате машине, технолошког ризика практично нема, а развој ће се концентрисати на нови радар Ирбис-Е, главни адут који Су-35 дефинише као борбени авион 4++ генерације у руској класификацији.

Они ће у јединицама РВ Русије бити ојачање у прелазном периоду до доласка потпуно новог борбеног авиона пете генерације који се пројектује у Сухоју. Део система за тај ловац биће претходно примењен и проверен на Су-35.

Авион пете генерације Сухој ради у блиској сарадњи са Индијом, која жели двоседе, за разлику од РВ Русије које ће претежно користити једноседе.

Из Су-27 води порекло фронтоски бомбардер Су-34, који сада коначно, после више од две декаде развоја, улази у наоружање РВ Русије. Четири Су-34 су на завршним испитивањима у центру у Ахтубинску, а прва два примерка су већ у центру за преобуку у Липецку, који увек прима нове авионе са задатком да разради одговарајућу тактику и да спроведе преобуку језгра летачког и техничког кадра за оперативне јединице.

Од 2009. до 2013. године РВ Русије треба да прими више од 30 Су-34. Прва два примерка биће предата из фабрике у Новосибирску током ове године, а онда ће постепено да се достигне планирана производња од десетак комада годишње. Цени се да ће РВ Русије бити потребно за замену остарелих Су-24 приближно 200 Су-34.

Сухојевци су пуни наде да ће деривате породице Су-27 и даље добро продавати као што су то до сада чинили. Ту и тамо суочили су се са проблемима, посебно са Кином која је, уместо да настави са набавкама из Русије, израдила властита „реверзибилно пројектовани“ Су-27 и представила га под ознаком

J-11. Наравно, тај потез у Русији протумачили су као отворену крађу ауторских права, али помирили су се са чињеницом да се са Кином мора постићи нагодба јер је она велико тржиште које ће и у будућности предњачити у набавкама руских авиона.

Појава J-11 јако је отежала преговоре о продаји палубног ловца Су-33 јер се Сухој прибојава да одлука Кине да тражи само 12 авиона представља наговештај плана да сама производи идентичне авионе на основу тих узорака.

Индија се одлучила за повећање броја Су-30МКИ у свом наоружању на читавих 230 авиона. До сада су из фабрике у Иркуту (треће у ланцу фабрика Сухоја) већ доставили у Индију 50 авиона, а производња паралелно тече у индијској фабрици ХАЛ. Планирано бројно стање треба да се оствари до средине наредне декаде. Нове наруџбине Сухој има из Вијетнама, који се 15. маја одлучио за набавку осам Су-30МК2 као појачање за већ набављених 16 Су-30МК2, Су-27СК и Су-27УБК.

За разлику од све већег броја сухоја на светском небу, звезда МиГ-а као да се гаси. Нови авиони миГ 29 (МиГ-29) практично нису произведени од почетка деведесетих година. У међувремену финализовани су само авиони који су 1990. године били већ припремљени за лет до Ирака, али тамо никада нису дошли. Проблеми у производњи постали су очигледни када се показало да су у Алжир извезени авиони са старим елементима вероватно извученим из складишта. Први од 34 авиона миГ 29СМТ и УБТ предати су РВ Алжира децембра 2006. године. Средином 2007. године прекинуте су испоруке због жалбе на старост дела компоненти авиона. Враћено је 15 мигова, иако су МиГ-овци тврдили да се ради о „политички мотивисаним“ тврдњама и да су они невини.

У међувремену МиГ све дубље улази у кризу и према процени са почетка ове године има минус од око 1,24 милијарде долара. Кремљ се одлучио за то да га помогне наруџбином за 24 мига 29СМТ из „алжирског“ контингента. Без обзира на околности, ти авиони били су потребни РВ Русије због озбиљних техничких проблема са постојећом флотом авиона миГ 29. На једном од тих авиона децембра 2008. године током полетања отпао је вертикални стабилизатор. Пилот је погинуо у удесу и сви мигови 29 привремено су приземљени. Када се показало да се ради о корозији донета је одлука о радовима на делу авиона, али и о расходу доброг дела миГ 29.

Пролећа ове године одобрено је да се настави са употребом око 100 од готово 300 мигова 29 из РВ Русије. За остале нема пуно наде за будућност. МиГ не може да рачуна са тим да ће добити нове домаће наруџбине, за разлику од Сухоја и зато очајнички покушава да пронађе наручиоце из иностранства за актуелни миГ 35, настао радикалном модернизацијом мига 29. ■

ТАЛАСИ НАСЕЉАВАЊА

Од свих балканских народа, највеће расељавање евидентно је код Срба, чији се етнички центар померио из старе Рашке у Моравску Србију. Прешавши преко Саве и Дунава, Срби су од 15. до 18. века „етнички освојили“ јужну Угарску, данашњу Војводину, преплавили Босанску крајину, Лику, Банију и северну Далмацију, населили велики део Славоније. Истовремено, Срби су постепено губили свој етнички простор на југу, што ће имати одлучујући утицај за њихову историју све до данашњих дана.

Осле Београдског мира (1739. године), када су се границе Аустрије и Турске некако стабилизовале на Дунаву и Сави, обе стране настоје да воде осмишљену колониizacionу политику. У том смислу, Турска врло снажно помаже исламизацију и колониizacionу политику муслиманског становништва на најосетљивијим граничним тачкама. По тако, Арбанаси, захваљујући свом преласку на ислам, добијају помоћ у својој колониizacionи на Косово, Метохију и северну Македонију. Због немира црногорских, брдских и херцеговачких племена, Турска опкољава ове племенске области градовима насељеним ратоборним муслиманским становништвом. Тада се „подиже муслимански Никшић“, највећа препрека уједињењу херцеговачких племена са Црном Гором, а већи значај добијају Служ, Плав, Гусиње, Колашин и Берање. Дабоме, тада јача и муслиманско становништво у источној Херцеговини – Требињу, Невесињу и Гацком. Овоме треба додати и систематско насељавање муслимана који су, после Бечког рата, пребегли из Угарске, Славоније, Лике и Баније, у пограничне градове на Сави и Уни.

■ Смишљена колониizacionија

И Аустрија је током 18. века спроводила осмишљену политику колониizacionије освојених области. Организовала је веома масовне мелиорационе радове, који ће од баровитих предела данашње Војводине, за само један век, направити житницу Европе. Сем Срба, Аустрија ту насељава – Немце, Мађаре, Румуне, Словаке, Русине и друге. На тај начин су Бачка, Банат, Срем и добар део Славоније добили етничку шароликост, какву није имала ниједна земља у Европи 19. века.

Сем политичких узрока сеоба (ратови и пустошења), процес насељавања тече вековима и мимо воље државних власти. Јован Цвијић сматра да су и сеобе изазване „привредним узроцима“ биле веома значајне за етничке односе на тлу Балкана.

Под утицајем економских невоља, сем померања Арбанаса према Косову и Метохији, ваља уочити да из Херцеговине, Црне Горе, Санџака, са Косова и Метохије и северних области Македоније, већ од почетка 18. века крећу насељеничке струје у Србију. Из Херцеговине, Далматинске Загоре, Лике и планинских крајева Босанске крајине, постепено пристиже народ у жупне крајеве северне Босне, а онда прелази у Славонију.

У сеобама градског становништва, важно је уочити кретање балканских трговаца – Грка, Цинцара и Јужних Словена, који, од 16. века, продиру са турским војскама на север у угарску равницу. Њихов утицај нарочито расте у 18. веку, када се Турска повлачи из Угарске на Саву и Дунав, а они остају на северу, јер повољни трговински уговори постигнути у Карловцима (1699), Пожаревцу (1718) и Београду (1739), омогућавају појачан промет робе између средње Европе и Балкана. Ослањајући се на привредну снагу ових православних трговаца, Срби у Угарској, а нарочито њихова црква, као средиште где су се окупљали и богати, добрим делом захваљујући и њима, остварују привилегован положај. Та „балканска чаршија“ послужиле у 19. веку као „клица“ за стварање грађанске класе код Срба не само у Угарској, већ и у Србији, Македонији, Босни и Херцеговини.

Услед бројних вековних сеоба које су биле непрекидни пратиоци ратова на Балкану, данас скоро да нема ниједне области у којој није дошло до мешања становништва. Изгубивши државу, Срби нису изгубили памћење. У суровој борби за опстанак, да би преживели као народ, потражили су и нашли утеху у својој историји, преточивши је у епске песме. Култ свете лозе Немањића и заветна Лазарева мисао, заједно са оновременим јуначким подвизима хајдука и ускока, остали су вековима у народном памћењу. То није био само одраз жала за изгубљеним, већ и свесна борба за особени морални подстицај народу да истраје до обнављања своје државе.

■ Свест о прошлости

Добар део исељеника задржао је неке од својих старих обичаја. Скоро све западније области примиле су од њих део традиција и култ главних догађаја и личности српске прошлости. Најмоћније средство за ширење српске државне традиције била је народна песма, која је, по свом духу и етици, производ немањићке културе. Са изузетно богатим фондом разноврсних мотива, историјских сећања и саосећања, снажна, богата маштом и полетом, та је поезија постала популарна на целом словенском југу. Уметнички, она је несумњиво најлепши производ наше народне стваралачке снаге. Њу су исељеници разнородни као највеће духовно благо. До Словеније је допро култ Краљевића Марка, а Далмација је била пуна песама о њему и косовским јуначима.

Једина стара српска феудална установа, коју је задржала Порта, била је Српска православна црква. Црквена власт Пећке патријаршије, обновљена за време Мехмед-паше Соколовића, 1557. године, простира се над Србијом, Македонијом, делом Бугарске, Ба-

Карађорђе Петровић

Доситеј Обрадовић

Гусле

У српским породицама, гусле су, после иконе, биле најпоштованији предмет. У Црној Гори, Босни и Херцеговини, Лици и јужним крајевима Србије, како наводи Вук Караџић, гусала је било у скоро свакој кући, па је „тешко наћи човјека да не зна гуђети, а многе и жене и ђевојке знаду“. Епски десетерац српске рашке средине ишао је са српским сеобама и постао израз целог српског народа. Његов утицај осећа се и данас на свим просторима где опстају Срби.

Вук Стефановић Караџић

„презадуженост“, султан је својим ферманом од 11. септембра 1766. укинуо Пећку патријаршију. Српски епископи су протерани са својих столица. Ни наредни протест девет Срба епископа, упућен руском двору, није помогао. Они који су тражили помоћ на Западу били су уморени у Цариграду, док су остали били принуђени да се с народом селе у Аустрију. На подручју Турског царства, сем у Цетињској митрополији, успостављена је црквена власт Васељенске патријаршије, с грчким епископима.

Обнављањем српске државе у новом веку, црквена организација „дели“ њен међународни положај, па 1832. постаје аутономна, а 1879. аутокефална Београдска митрополија. С временом, тек када је остварено државно јединство Срба, створена је могућност за црквено уједињење у Српској патријаршији (1920).

■ Српска револуција

После укидања Пећке патријаршије, Београдски пашалук, око којег су Турска и Аустрија водиле три последња рата, све више постаје средиште Српства. На том простору је, током друге половине 18. века, настала јединствена друштвена установа, позната као кнежинска самоуправа. Она је пружала Србима локалну самоуправу на три нивоа – у селу, кнежини и нахији. Иако заснована на правним актима Порте, она није обједињена на нивоу Пашалука, услед анархије која је захватила ове просторе.

Оставши без Пећке патријаршије и кнежинске самоуправе, а под незапамћеним терором јаничарских одметника – дахија, око 400.000 Срба у Београдском пашалуку подигло се 1804. године против насиља и терора. Првим српским устанком започето је доба које је познато као Српска револуција. Предвођени вождом Карађорђем (1762–1817), устаници су „муњевито“ побиле дахије и кастрали јаничаре и спахије, ослободивши цео Пашалук. До ослобођења Београда (јануара 1807), извојевали су више победа над јаничарима и царским војскама – Иванковац (1805), Мишар и Делиград (1806), Лозница и Варварин (1810), организовали државну управу и прописали јој уређење, с врло јаким војним обележјем. Државну организа-

цију чинили су – вожд, Народна скупштина, Правитељствујуушћи совјет, судови, војне и цивилне локалне старешине. Држава је уређена уставним актима из 1805, 1808. и 1811. године.

Понесени успехом устанка, Срби су прешли границе Београдског пашалука с намером да ослободе своје сународнике у Турској и уједине се са Старом Србијом, Црном Гором, Херцеговином и Босном. Њихов циљ била је обнова средњовековне државе, а рачунало се и на уједињење са Србима из тадашње Аустрије.

Устаници су истовремено стварали државу и радили на уздизању просвете и културе. Више учених Срба из Аустрије прешло је у Србију, а међу њима и познати књижевник Доситеј Обрадовић (1739–1811), који је помогао Ивану Југовићу (1772–1813) да отвори Велику школу (1808) и брину се о васпитању Карађорђевог наследника, сина Алексе.

Руска помоћ устаницима била је велика, све до Наполеонове претње Русији и склапања мира с Турском у Букурешту (1812. године). Без руске помоћи, устаници не могу да се одупру турским нападима и већ наредне године, огромна турска војска поново успоставља власт у Београдском пашалуку. Српско-турски рат није тиме био завршен. Обновљен је 1814. године неуспелом Хаџи-Продановом буном, а 1815. и Другим српским устанком. Њега је водио нови вођ Срба, Милош Обреновић (1780–1860), који је после неколико успешних битака (Љубић, Палез, Пожаревац, Дубље), склопио мир с великим везиром Марашли Али-пашом, чиме је завршен ратни период Српске револуције (1804–1815. године).

Бежећи од безобзирне турске освете 1813. године, српски народ је опет у великом броју насељавао пограничне крајеве Аустрије. Неки савременици и историчари сматрају да их је пребегло око 200.000, док аустријски званични извори помињу да их је било око 110.000. Они су се нашли у 16 збегова у Срему. Неки од њих су се касније вратили у Србију, а многи остају уз своје, раније одбегле, сународнике.

Од потпуне трагедије Србију је спасао остатак војске и народа у окупираној Србији. Преостале устаничке војводе, након скривања

Пакао после слома устанка

После слома Првог устанка, према Београду се сливала огромна маса турске војске, а са њом и заробљено српско робље. Један од хроничара је забележио да је „Београд био, можда, највећа турска пијаца за продају робља“. У Србији су свуда остали трагови сихода, којим је турска војска обнављала султанову власт по опљачканим, поробљеним и погалењим српским селима, убијајући у масама заробљене српске ратнике и роњенике, одводећи у ропство на хиљаде жена и деце. Један случајни француски путник оставио је сведочанство о злоделима турске босанске војске у Београду. Пролазећи кроз град, морао је да „непрестано окреће главу од главног пута... како не би видео грозне призоре, неколико стотина лешева, обешених или набијених на колац, а друге исечене на комаде чије су остатке ждерали пси“.

Милош Обреновић

што ће битно усмерити српску заједницу ка грађанском друштву. Кнежевина Србија припојила је 1831/32. године тзв. шест нахија, које је раније ослободио Карађорђе, стекла право да има наследне владаре и била уставно уређена (1835. и 1838. године).

Период од 1835. до 1878. године представља време у којем се „друштво српских сељака“ борило за независну државу. Постепено су институционализоване – државна управа, култура и просвета, а у привреди су се, сем трговине и занатства, јавили почетни облици индустријализације и банкарства. У времену владавине уставобранитеља, Кнежевина је добила *Грађански законик* (1844) и *Начертаније* (1844), национални и државни програм, који је израдио један од највећих српских државника Илија Гарашанин (1812–1874). Држава је посвећивала пажњу и просвети, мада је основно образовање постало обавезно тек 1882. године. Упоредо са основним и средњим школама основан је Лицеј (1838), од кога је настала Велика школа (1863), а касније и Универзитет (1905). Сем неколико културних установа, као што је Народни музеј, Срби су тада, оснивањем Друштва српске словесности (1841), поставили темеље будућој Академији наука и уметности. ■

(Наставак у следећем броју)

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–31. јул

Православни

- 17. јул – Сава Горњкарловачки
- 21. јул – Свети великомученик Прокопије
- 22. јул – Свети мученици Гламочки и Скендервакуфски
- 26. јул – Сабор светог архангела Гаврила
- 28. јул – Свети мученици Карик и Јулата
- 30. јул – Света великомученица Марина Огњена Марија

Јеврејски

- 30. јул – Тиша беав

Исламски

- 19. јул – Lejletu l` Mirad`

СВЕТИ АРХАНЂЕЛ ГАВРИЛО

Мисли се да је празновање овога дана установљено још у Светој Гори у 9. веку поводом јављања овога арханђела у једној ћелији, где је прстом у камену написао песму Богородици. Песма се звала „Достојно“, па се ова ћелија и данас тако зове. У вези са овим помињу се и остала јављања арханђела Гаврила као јављање Мојсију кад је саопштено овом изабранику Божијем како је створен свет, а Мојсије то записао у књизи Постојања. Јавио је и пророку Данилу тајне о будућим царствима и доласку Спаситеља, а потом светој Ани да ће родити преблагословену и пречисту Деву Марију.

Првосвештенику Захарију јавио је рођење сина, светог Јована Крститеља, а Светој Деви у Назарету саопштио је благовести о зачећу и рођењу Господа Исуса Христа. Јавио се праведном Јосифу, пастирима код Витлејема, женама мироносицама и, најзад, самом Господу у врту Гетсиманском када га је, као човека, крепио пред његово страдање. ■

ЛЕЈЛЕТУ Л 'МИРАД'

Ноћ путовања и вазнесења благословеног посланика божијег Мухамеда, награда је њему након животних искушења а нама поука. Путовање из Меке у Јерусалим и вазнесење у небо вољом Божијом, знак је Мухамеда благословенога и дар Божији.

После тешких мука, када је у години туге остао без подршке супруге Хадице и стрица Ебу Талиба, Мухамед се вратио у Меку. Тада му је било понуђено од Бога, преко анђела Габријела, да одабере своју освету. Благ Мухамед замолио је Бога за мукотрпну али благословену мисију. Почела је у блаженој ноћи Lejletu l Mirad`, ноћи путовања и вазнесења. Била је то ноћ сусрета с посланицима Божијим и разговора са Творцем свемоћним.

Те ноћи окупља се у цамијама и говори о потреби пожртвовања на путу Божијем. ■

ДОГОДИЛО СЕ...

17. јул 1945

У резиденцији пруских краљева и немачких царева у Потсдаму почела је конференција великих сила победница у Другом светском рату. На скупу окончаном 2. августа 1945. били су присутни совјетски вођа Јосиф Стаљин, председник САД Френклин Рузвелт и премијер Велике Британије Винстон Черчил, којег је 28. јула заменио нови шеф британске владе Клемент Атли. Одлучено је да Немачка буде потпуно демилитаризована и да плати ратну штету. Договорене су и територијалне промене у источној Европи, укључујући исељавање судетских Немаца из Чехословачке.

18. јул 1971.

Шест емирата у Персијском заливу – Абу Даби, Дубаи, Шарџа, Аџман, Ум-ал-Кајвајн и Фуџајра – склопило је споразум о оснивању федерације Уједињени Арапски Емирати. Споразум је ступио на снагу у децембру 1971, а у фебруару 1972. федерацији се прикључио и Рас-ал-Кајма

18. јул 1992.

Ратни бродови НАТО уловили су у Јадранско море ради контроле спровођења санкција УН против СРЈ, у првој таквој операцији у Европи од Другог светског рата.

19. јул 1937.

У Београду су одржане велике демонстрације поводом подношења скупштини на ратификацију конкордата Ватикана и Југославије. У догађају названом „Крвава литија“, жандарми су се брутално обрачунали са свештеницима Српске православне цркве и народом који је протествовао против конкордата. Конкордат који је 1935. склопила влада Милана Стојадиновића није ратификован због огромног притиска јавног мњења.

19. јул 1956.

Лидери Југославије, Индије и Египта, Јосип Броз, Џавахарлал Нехру и Гамал Абдел Насер потписали су Бри-

онску декларацију којом су осудили блоковску поделу света. То је био први корак ка стварању покрета неврстаних земаља.

20. јул 1917.

Између представника српске владе и представника Југословенског одбора, званичног тела југословенске емиграције, потписана Крфска декларација која је истицала централистички карактер будуће југословенске државе, изграђене на принципима парламентарне демократије.

21. јул 1948.

У Београду је почео Пети конгрес Комунистичке партије Југославије који је подржао отпор руководства партије диктату Москве, односно напад Информбироа, што је одјекнуло као прво „не“ у комунистичком свету дотад неприкосновеном совјетском вођи Јосифу Стаљину.

28. јул 1914.

Објавом рата Аустроугарске Србији 28. јула 1914. почео Први светски рат, који је трајао до капитулације Немачке 11. новембра 1918. године. На самом почетку сукоб је захватио девет држава на страни Антанте и Немачку и Аустроугарску на другој страни, са укупно 732 милиона становника, рачунајући и колоније. У рат су до краја ступиле 24 државе са преко милијарду и по становника (укупно три четвртине становника света).

30. јул 1839.

Донет први указ на основу кога је постављен први штабни доктор у војсци Кнежевине Србије. У Војсци Србије овај датум обележава се као Дан санитетске службе. ■

Припремио Миљан МИЛКИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
Генералштаб Војске Србије
Управа за људске ресурсе
расписује

К О Н К У Р С

За попуњу слободних радних места професионалних војника, на одређено време, у:

Централној логистичкој бази

Смедерево, Војна пошта 2078-3/1
(улица Коларска бб)

- возач складишне механизације

Церовач (Крагујевац), Војна пошта 2078-4/1 (село Церовач, Крагујевац)

- водич паса

Неготин, Војна пошта 2078-14
(Бадњевачки пут бб)

- стрелац чувар

Ниш, Војна пошта 2079
(улица Чегарска бб)

- кувар

Пирот, Војна пошта 2079-8
(улица Српских владара бб)

- возач

Дољевац (Ниш), Војна пошта 2079-9
(село Дољевац)

- стрелац чувар

Крушедол, Војна пошта 2080-1
(село Крушедол, Ириг)

- водич паса

Кнежевац (Београд), Војна пошта 5078
(улица Ослобођења број 30)

- чувар
- кувар
- возач

Кнежевац (Београд), Војна пошта 5078-1
(улица Ослобођења број 30)

- возач
- механичар за муницију и МЕС
- кувар
- кројач

Кнежевац (Београд), Војна пошта 5078-2
(улица Ослобођења број 30)

- помоћни радник
- манипулант уједно руковалац складишне механизације
- механичар за ракетну технику
- механичар за муницију и МЕС
- погонски манипулант

Бањица (Београд), Војна пошта 5078-3
(касарна „Васа Чарапић“)

- возач аутобуса
- возач аутомобила
- возач вучног воза

Земун (Београд), Војна пошта 5078-4
(касарна „Алекса Дундић“)

- кројач

Београд, Војна пошта 5078-5
(касарна „Топчидер“)

- помоћни радник
- инсталатер водовода и канализације
- зидар фасадер
- молер фарбар
- лимар
- електроинсталатер
- грађевински лимар
- столар

Бригади везе

Врање, Војна пошта 6883/11
(улица Рашка број 2, Београд)

- телепринтерист шифрер

Гарди

Београд, Војна пошта 2279
(улица Јована Мариновића бб)

- стрелац
- возач

2. бригади Копнене војске

Краљево, Војна пошта 3701
(улица 4. Црногорска бб)

- телепринтериста шифрер

Рашка, Војна пошта 3705
(улица ЈНА бб)

- противпожарац

Краљево, Војна пошта 3708
(улица Јарчујак бб)

- нишанција
- топограф
- рачунач
- возач самохотке
- возач моторног возила

Краљево, Војна пошта 3711
(улица Јарчујак бб)

- осматрач

Краљево, Војна пошта 4656
(улица Јарчујак бб)

- нишанција

Краљево, Војна пошта 4658
(улица Јарчујак бб)

- возач БВП

- радио-телеграфиста
- електромеханичар за возила гусеничаре
- електромеханичар за изворе струје

Нови Пазар, Војна пошта 4659
(улица Миодрaга Јовановића бб)

- нишанција
- возач моторног возила

Краљево, Војна пошта 4652
(улица Јарчујак бб)

- стрелац
- механичар за возила точкаше
- механичар за муницију и МЕС
- противпожарац
- возач моторног возила

Краљево, Војна пошта 4661
(улица 4. црногорска бб)

- возач послужилац ровокопача
- послужилац бушилице
- возач послужилац грејдера
- возач послужилац лансирног моста
- послужилац viseћег моста
- послужилац лансирног моста
- возач послужилац ваљка

Ваљево, Војна пошта 3709
(улица Војводе Мишића бб)

- возач моторног возила

3. бригади Копнене војске

Ниш, Војна пошта 4666
(улица Чегарска бб)

- стрелац

Ниш, Војна пошта 4999
(улица 12. фебруар бб)

- возач тенка М-84
- возач моторног возила

Ниш, Војна пошта 4983
(улица Чегарска бб)

- механичар за пешадјиско наоружање
- обућар
- противпожарац
- аутолимар
- кувар

Куршумлија, Војна пошта 4989
(улица 4. јули бб)

- возач моторног возила
- оператор уједно нишанција

4. бригади Копнене војске

Врање, Војна пошта 4996 (Ул. Краљевића Марка 66)

- возач послужилац универзалног трактора
- послужилац радио телефониста

Лесковац, Војна пошта 5006 (улица Симе Погачаревића 66)

- возач
- возач послужилац дозера

Бујановац, Војна пошта 4986 (Индустријска зона 66)

- радио-телеграфиста

Специјалној бригади

Панчево, Војна пошта 8486 (улица Јабучки пут 66)

- електромеханичар за изворе струје и електричне агрегате
- металостругар
- погонски манипулант противпожарац
- берберин руковалац

Панчево, Војна пошта 6003 (улица Јабучки пут 66)

- руковалац КОПС-а

Ниш, Војна пошта 6006 (улица Сарајевска 66)

- диверзант падобранац

Мешовитој артиљеријској бригади

Ниш, Војна пошта 3987 (Булевар 12. фебруар 66)

- послужилац на артиљеријском оруђу
- кувар

126. центру ВОЈИН

Београд, Војна пошта 6972 (улица Рашка број 2, Београд)

- послужилац (осматрачка, оператер за праћење)
- авио-диспечер (диспечерска, диспечер у центру ВОЈ)

210. батаљону везе

Београд, Војна пошта 8909

(улица Рашка број 2, Београд)

- електротехничар за изворе струје и електричне агрегате

333. ижињеријском батаљону

Панчево, Војна пошта 4310 (улица Јабучки пут 66)

- возач послужилац ваљка

5. центру за обуку

Зајечар, Војна пошта 6002 (улица Николе Пашића 66)

- механичар за муницију и МЕС
- кројач

Центру за обуку ВИИЕД

Горњи Милановац, Војна пошта 2143 (улица Кнеза Александра број 59)

- телепринтерист возач

Центру за обуку ВиПВО

Батајница, Војна пошта 3395 (улица Батајнички друм 66)

- авиомеханичар инструктор

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурс се могу јавити држављани Републике Србије, који испуњавају следеће услове:

а) ОПШТИ УСЛОВИ

- да су здравствено способни за службу у Војсци Србије (што утврђује надлежна војнолекарска комисија);
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа;
- да нису осуђивани на казну затвора од најмање шест месеци;
- да нису старији од 30 година.

б) ПОСЕБНИ УСЛОВИ

- да су одслужили војни рок са оружјем (сем за лица женског пола);
- да имају најмање средњу стручну спрему, осим за стрелце у пешадији и чуварску службу, где је потребно најмање основно образовање;

у логистичким службама могу конкурисати лица која имају адекватну стручну спрему, која одговара служби и дужности за која се примају;

за возаче моторних возила, могу конкурисати лица која имају „Ц“ категорију и најмање основно образовање.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидат, из грађанства, који испуњава услове, доставља попуњен образац *молбе за пријем у Војску Србије у својству професионалног војника* непосредно, или поштом, команди јединице Војске Србије са којом жели да закључи уговор. Војник, у задњем месецу служења војног рока, предаје попуњен образац *молбе*, са документима, непосредно претпостављеном старешини. Уз образац *молбе* прилаже се:

- кратка биографија;
- извод из матичне књиге рођених (не старији од шест месеци);
- уверење о држављанству (не старији од шест месеци);

– уверење из општинског суда да се против кандидата не води кривични поступак и да није осуђиван и кажњаван (не старије од шест месеци);

– копија војничке књижице, осим за жене и потврду из војног одсека да је одслужио војни рок;

– копија дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);

– копија возачке дозволе (оверену у суду или општини), за лица која конкуришу на формацијско место возача.

Образац молбе за пријем у Војску Србије у својству професионалног војника може се добити на пријавници сваке јединице–установе Војске Србије.

Надлежна комисија извршиће избор кандидата за пријем у војну службу. Изабрани кандидати биће упућени на обуку, у јединице и центре за оспособљавање, 4 (четири) до 8 (осам) седмица у зависности од специјалности за коју конкуришу, у својству професионалног војника.

Са кандидатима који успешно заврше обуку, закључује се уговор на одређено време до три године, уз могућност продужења истог.

Лица примљена у професионалну војну службу остварују сва права и обавезе у складу са Законом о Војсци Србије.

ПОСЕБНЕ ПОГОДНОСТИ СУ:

- могућност бесплатног смештаја и исхране;
- могућност усавршавања и курсирања;
- могућност напредовања у служби и унапређивања у подофицирски чин;

могућност пријема у службу на неодређено време.

Конкурс је отворен до 15. септембра 2009. године.

Некомплетна и непотпуна документа неће се узимати у разматрање, а документа кандидатима која не буду изабрани неће се враћати.

Додатне информације о професионалној војној служби, броју слободних места и потребном профилу, могу се добити на следећим бројевима телефона:

- 011/2064-074 Гарда – Београд
- 011/3205-029 Централна логистичка база – Београд
- 011/3603-546 Бригада везе – Београд
- 018/509-539 Команда Копнене војске – Ниш
- 036/308-146 2. бригада Копнене војске – Краљево
- 018/509-722 3. бригада Копнене војске – Ниш,
- 017/414-102 4. бригада Копнене војске – Врање
- 018/258-419 Мешовита артиљеријска бригада – Ниш

- 013/326-221 Специјална бригада – Панчево
- 011/3074-143 Команда ВиПВО – Земун
- 011/3005-229 126. центар за ваздушно осматрање и јављање – Београд
- 011/3053-214 210. батаљон везе – Београд
- 013/326-526 333. инжињеријски батаљон – Панчево
- 011/2064-730 Команда за обуку – Београд
- 019/426-388 5. центар за обуку – Зајечар
- 032/713-290 (локал 49-533) Центар за обуку ВИИЕД – Горњи Милановац

- 011/3106-583 Центар за обуку ВиПВО – Батајница
  - 011/2063-432 Генералштаб Војске Србије – Београд
- Информације су доступне на сајту Војске Србије www.vs.rs.

ВОЈНОМЕДИЦИНСКА АКАДЕМИЈА

расписује

КОНКУРС

За избор и реизбор лица у наставничка и сарадничка звања
Војномедицинске академије у Београду

а) И з б о р – на формацији ВМА

1. једног наставника за предмет **ПЛАСТИЧНА И РЕКОНСТРУКТИВНА ХИРУРГИЈА** у звање редовног професора
2. једног наставника за предмет **ПСИХИЈАТРИЈА** у звање ванредног професора
3. једног наставника за предмет **ОРАЛНА ХИРУРГИЈА** у звање ванредног професора
4. једног наставника за предмет **ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ** у звање ванредног професора
5. једног наставника за предмет **ОФТАЛМОЛОГИЈА** у звање ванредног професора
6. једног наставника за предмет **ФИЗИКАЛНА МЕДИЦИНА И РЕХАБИЛИТАЦИЈА** у звање ванредног професора
7. једног наставника за предмет **ОРАЛНА ХИРУРГИЈА** у звање доцента
8. једног наставника за предмет **НУКЛЕАРНА МЕДИЦИНА** у звање доцента
9. једног наставника за предмет **БИОЛОГИЈА** у звање доцента
10. једног наставника за предмет **ХИРУРГИЈА** у звање доцента
11. два сарадника за предмет **ИНТЕРНА МЕДИЦИНА** у звање асистента
12. једног сарадника за предмет **НЕУРОХИРУРГИЈА** у звање асистента
13. једног сарадника за предмет **ХИРУРГИЈА** у звање асистента
14. једног сарадника за предмет **БИОЛОГИЈА** у звање асистента
15. једног сарадника за предмет **ХЕМИЈА** у звање асистента

б) Р е и з б о р – на формацији ВМА

16. једног наставника за предмет **ПСИХИЈАТРИЈА** у звање доцента
17. једног сарадника за предмет **ИНТЕРНА МЕДИЦИНА** у звање асистента

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурс се могу јавити професионална војна лица на служби у Војномедицинској академији која испуњавају ове услове:

Општи услови

– да су завршили одговарајући факултет и здравствену специјализацију за предмет за који конкуришу, да испуњавају услове прописане *Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама* и ближе услове дефинисане Одлуком Наставно-научног већа Војномедицинске академије број 8/491 од 27. децембра 2007. за избор или реизбор у одговарајуће наставно или сарадничко звање;

– да су у последња два периода оцењивања оцењена службеном оценом најмање „врло добар“;

– да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности односно који нису осуђивани за таква дела казном затвора дуже од шест месеци.

Предност при избору имају кандидати који имају више објављених научних и стручних радова из области предмета за који конкуришу.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Молбе се подносе Војномедицинској академији Београд, Црно-травска број 17 (преко деловодства).

Уз молбу се прилаже:

– оверена фотокопија дипломе о завршеном факултету;

– оверена фотокопија дипломе о стеченом називу специјалисте за предмет за који се бира;

– оверена фотокопија дипломе магистра и/или доктора наука;

– копија службене оцене за два последња периода оцењивања;

– списак објављених стручних и научних радова са радовима у прилогу;

– попуњен образац о испуњености услова за избор/реизбор у звање (потписан од стране шефа матичне Катедре);

– потврда да није осуђиван;

– оцену Катедре о способности за наставни рад по Одлуци Наставно-научног већа ВМА број 8/491 од 22. јануара 2008. године.

Фотокопије докумената се оверавају код персоналног органа јединице – установе у којој је кандидат на служби.

Непотпуне и неблаговремено достављене молбе неће се разматрати.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања у магазину „Одбрана“.

Све информације могу се добити у Секретаријату Наставно-научног већа ВМА на телефон 2661-122, локал 26-384. ■

ВОЈНА АКАДЕМИЈА

расписује

КОНКУРС

За избор и НАСТАВНИКА и САРАДНИКА у школској 2009/2010. години

а) За наставнике:

1. За ужу научну област **Информатика**, избор
– један у звање доцент (посебни услови: ПВЛ, доктор из области рачунарских наука)

б) За наставнике вештина:

1. За ужу област **Војна техника и опрема јединица КоВ**, избор
– један у звање виши предавач (посебни услови: ПВЛ, ВЕС 31198)

в) За сараднике:

1. За ужу научну област **Балистика**, избор
– један у звање асистент (посебни услови: ПВЛ, ВЕС 32178, ма гистар наука из области за коју се бира)

г) За спољне сараднике – наставнике:

1. За ужу научну област **Финансије**, избор
– један у звање доцент (посебни услови: ПВЛ, официр ФнСл, доктор наука из области менаџмент предузећа)
2. За ужу научну област **Економија одбране**, избор
– један у звање доцент (посебни услови: ПВЛ, официр ФнСл, доктор војноекономских наука)
3. За ужу научну област **Економија одбране**, избор
– један у звање доцент (посебни услови: доктор наука из области менаџмента)
4. За ужу научну област **Санитетска и ветеринарска подршка**, избор
– један у звање доцент (посебни услови: ПВЛ, ВЕС 32679, доктор ветеринарских наука)
5. За ужу научну област **Безбедност и заштита**, избор
– један у звање доцент (посебни услови: доктор наука из области за коју се бира)
6. За ужу научну област **Термоенергетика**, избор
– један у звање доцент (посебни услови: доктор наука из области за коју се бира)
7. За ужу научну област **Војни менаџмент**, избор
– један у звање ванредни професор (посебни услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)

д) За спољне сараднике – наставнике вештина:

1. За ужу област **Енглески језик**, избор
– један у звање виши предавач (посебни услови: ВС, завршен Филолошки факултет, група за енглески језик и књижевност, магистар филолошких наука, пријављена докторска дисертација из области за коју се бира)

ђ) за спољне сараднике – сараднике:

1. За ужу научну област **Организација рада**, избор
– један у звање асистент (посебни услови: ПВЛ, магистар наука из области за коју се бира)

УСЛОВИ КОНКУРСА И НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Поред посебних услова наведених за сваку тачку овог конкурса кандидати морају да испуњавају и следеће услове:

1) да имају две последње службене оцене најмање врло добар (не односи се на лица из грађанства);

2) да су основне студије завршили са просеком најмање 8 (осам) – односи се само на лица која конкуришу за звање вишег предавача;

3) да испуњавају и остале услове за избор у звање наставника за које конкуришу, предвиђене *Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама и Статутом ВА*.

Кандидати из Министарства одбране и Војске Србије молбе за избор подnose редовним путем, на адресу ВП 2977, Београд, са знаком „За конкурс“, а кандидати из грађанства лично или поштом, препоручено, на адресу: Војна академија, Павла Јуришића Штурма бр. 33, Београд. У молби ОБАВЕЗНО навести адресу и телефон, УЖУ НАУЧНУ ОБЛАСТ ЗА КОЈУ СЕ ПОДНОСИ МОЛБА И БРОЈНУ ОЗНАКУ УЖЕ НАУЧНЕ ОБЛАСТИ У КОНКУРСУ.

Уз молбу кандидати треба да приложе:

– доказе о испуњавању услова конкурса;

– биографију са описом кретања у служби, односно са описом радних дужности и

– библиографију објављених научних и стручних радова.

Поред наведених докумената професионална војна лица и војни службеници, који се налазе ван састава Војне академије, и који конкуришу за места под „а“, „б“ и „в“, треба да доставе и упитник за премештај (попуњен и оверен) и сагласност надлежне претпостављене команде, а лица из грађанства да доставе још: извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству, уверење да се против њих не води кривични поступак и уверење да нису кажњавани.

О резултатима конкурса кандидати из Министарства одбране и Војске Србије биће обавештени редовним путем, посредством својих команди, а кандидати из грађанства на достављену кућну адресу.

Непотпуне и неправовремено поднете молбе неће бити разматране.

Конкурсна документација неће се враћати.

Конкурс је отворен до 1. септембра 2009. године. ■

Мали оглас

Обележавање 15. годишњице од завршетка 39. класе СВШ КоВ, одржаће се 26. 09. 2009. године у Панчеву. За ближе информације обратити се Дејану Рајићу Џигију на телефоне 29-991 и 065/2065456.

Маркетинг

ОДБРАНА

011/3241-026
3201-765

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сектор за људске ресурсе

Управа за кадрове

Информација о додели станова

Обавештавамо стамбене интересенте да је дана 06. 07. 2009. године извршена расподела још 10 станова у закуп на неодређено време, у складу са Одлуком о raspодели станова у закуп на неодређено време са пресеком стања на дан 31. 01. 2009. године, тако да је укупно подељено 59 станова у закуп (31 стан додељен је 14. 05. 2009. године и 18 станова 09. 06. 2009. године).

Стамбена комисија није могла да изврши доделу укупно **седам** станова, од којих за **шест** станова није било кандидата на ранг листама стамбених интересента у следећим гарнизонима:

- **Бачка Топола** једна гарсоњера у категорији пензионисаних подофицира,
- **Врање** једна гарсоњера у категорији цивилних лица запослених у МО и један једноипособан стан у категорији пензионисаних официра,
- **Зрењанин** један једнособан стан у категорији пензионисаних официра,
- **Куршумлија** један двособан стан у категорији у цивилних лица запослених у МО и
- **Рашка** једна гарсоњера у категорији подофицира.

Није извршена додела и **једног** двособног стана у гарнизону **Београд** у категорији пензионисаних официра који је одлуком одређен за доделу сходно одредби члана 44. став 2. тачка 2. Правилника (СВЛ бр. 38/05), јер је једини кандидат са те ранг листе у међувремену одустао од решавања свог стамбеног питања доделом стана те структуре.

За преосталих **осам** станова (у Београду **три** једнособна стана у категорији цивилних лица запослених у МО, у Књажевцу **једна** гарсоњера у категорији цивилних лица запослених у МО, у Крушевцу **један** двособан стан у категорији подофицира, у Нишу **један** једноипособан стан у категорији у цивилних лица запослених у МО, у Пироту **један** трособан стан у категорији пензионисаних подофицира и у Свилајнцу **један** двособан стан у категорији пензионисаних подофицира) обухваћених Одлуком, у току је поступак утврђивања права стамбених интересента који су закључно са даном пресека стања, дали оверене изјаве о месту коначном решавању стамбеног питања и структури жељеног стана, провера валидности документације о утврђеном здравственом стању лица по којој су утврђени бодови, као и провера стамбеног статуса лица која су имала станове у бившим републикама СФРЈ.

По окончању поступка провере, извршиће се подела преосталих станова, а извод из одлуке о давању станова у закуп на неодређено време, као и ажуриране ранг листе биће објављене у магазину „Одбрана“ и на сајту Министарства одбране.

РАНГ ЛИСТЕ ЗА СТАН У ЗАКУП ЗА РЕШАВАЊЕ СТАМБЕНИХ ПИТАЊА У МО И ВС

Пресек на дан: 31.01.2009. год.

Додела: 06.07.2009. год.

РБр	Презиме, очево име и име	Значај радног места	Стамбена ујуженост	Време чекања	Радни стаж	Чланови домаћинства	Здравствено стање	Стаж у двоструком трајању	УКУПНО
БЕОГРАД: гарсоњера									
пензионисани подофицир									
1	ЈЕЛЧИЋ ДРАГАН БРАНИМИР	135	180	90	155	45	20	17	642
2	ПАНОВИЋ ЦВЕТИНА МИЛВОЈЕ	143	180	112	155	45		4	639
3	БАТИЋ БРАНИСЛАВ НЕБОЈША	139	180	104	150	45		4	622
4	МЕМЕТАЈ АРИЋ ПЕТАР	139	180	103	185	15			622
5	ЛИСИЦА МАРКО ИВКО	139	180	75	110	45	20	1	570
6	МИЛИЊКОВИЋ РАДЕ БРАНКО	125	180	130	85		20		540
7	ЛОКСИМОВИЋ ДРАГУТИНА АЛЕКСАНДАР	139	180	55	35	45	20	1	475
8	МАРКОВИЋ ВУК МИЛОРАД	139	180	55	60			1	435
БЕОГРАД: једнособан									
пензионисани официр									
1	ВРАЊЕШ МИЛАН МАРТА, удови	183	180	139	200	15		8	725
2	ПОПОВИЋ БОЖИДАР ПАВИЈЕ	186	180	130	200	15			711
3	ЦВЕТКОВИЋ ВЕЛИМИР МИЛОМИР	186	180	140	200			3	709
4	КУЂЕРОВИЋ САВО РАДВОЈЕ	182	180	107	170	45		1	695
5	ПУЛА ПАВАО ТОЈКО	188	180	149	175			1	694
6	СТАНКОВИЋ ЈЕРОТЈА СЛОБОДАН	189	180	124	200			1	694
7	СЛАВУЋ МИЛНА МИРА, удова	173	180	101	185	15		22	676
8	ПЕЛИЋ ЛАЗО МИРАДЕН	163	180	95	175	45		17	675
9	ПЕТРОВИЋ МИЛОЈЕ СНЕЖАНА, удова	189	180	90	165	15	20		659
10	ВУЈЧИЋ МИЛВОЈЕ ДРАГАН	159	180	132	165	15		3	654
11	МАЉЕША ГАВРИЛА МИЛАН	173	180	95	150	45		7	650
12	КРИШКОВИЋ МИХОВИЋ АЛБЕРТО	159	180	80	190	30	6		645
БЕОГРАД: једноипособан									
пензионисани официр									
1	МИТРОВИЋ ВЕЛИМИР МИОДРАГ	159	180	170	200		20		729
2	ЛУКИЋ МИЛАН СЛОБОДАН	183	180	130	200		20	3	716
3	ГОСТИЋ СВЕТОЛИК ВЛАДИМИР	182	180	154	185			2	713
4	ЈАКШИЋ МИЛНАНА ЉУБОМИР	169	180	136	190	15	20		710
5	ГРУБИША МИЦА ЧЕДО	173	180	139	200	15			707
6	ТАНАКОВИЋ ЂОРЂЕ ДУШАН	186	180	120	175	30		14	705
7	КАРАНОВИЋ НОВАК ВУКОСАВ	189	180	113	175	45		2	704
8	ПРГОМЕТ ПЕТРА ИЛИЈА	173	180	105	200	45			703
9	РАДМАНОВИЋ ЂУРО ПЕТАР	183	180	108	165	30	20	16	702
10	НИЦА ЉУБОМИРА БОЛДАН	182	180	104	200	15		4	695
11	СТАЈИЋ БРАНКО ЗОРАН	163	180	91	165	45	40	1	685
12	РАДОВАНОВИЋ СРЕТЕН МИОДРАГ	169	180	93	175	30			667
пензионисани подофицир									
1	МУМИНОВИЋ ОСМАН ОЛГА, жли	135	180	200	200	30	20		765
2	ПЕРАЊИЋ ДРАГО САВО	143	180	144	195	15	20		697
3	ТУРКАЉ МАРКО ПЕТАР	139	180	123	200	30		19	691
4	МАРКОВИЋ МИЛОШ МИЛОЈЕ	139	180	153	200	15		3	690
5	ЧОЛИЋ ОСМАРА ОМЕР	139	180	145	200		20		684
6	ДЕВИЋ РАДОСЛАВ ЗОРАН	143	180	122	190	45		2	682
7	ДЕСПОТ РАДЕ АДУК	139	180	94	200	45		22	680
8	ТУЛИЋ СТЕВАН ЈОВАН	139	180	93	200	45		21	678
9	ЈОВАНОВИЋ МИЛИСАВА РАДОСЛАВ	143	180	130	200	15		6	674
10	РАДОМИРОВИЋ ПЕРО ОЛГА, удова	139	150	167	160	30	20		666
11	БРАДИЋ ПЕРО МИЛАН	143	180	130	170	30		13	666
12	МИЋИЋИЋ ЖИВКО ЦВИЈАН	143	180	125	200	15			663

Могућност доделе станова

Обавештавамо стамбене интересенте да су Одељењу за стамбене послове пријављени за поделу станова у закуп по структурама и гарнизонима-местима према прегледу у прилогу.

Право на доделу наведених станова имају лица без стана која остварују право на доделу стана у закуп на неодређено време, сагласно одредбама Правилника о решавању стамбених питања у Министарству одбране (СВЛ бр. 38/05, 16/08 и 26/08-у даљем тексту: Правилник).

У смислу члана 19. став 1. Правилника, лицу из члана 2. овог правилника може се дати у закуп и стан мањи од стана који му припада по одредбама члана 18. овог правилника, ако се са тим писано сагласи.

Лица која прихватају доделу структурно мањег стана, **треба да дају писану изјаву, оверену у јединици-установи** којој су на служби, а пензионисана лица оверену у општини или суду, **да се одрчу** доделе структурно припадајућег стана и прихватају доделу структурно мањег стана, као коначног решења свог стамбеног питања. У датој изјави лица треба да се **децидно изјасне за структуру стана који прихватају, јер непрецизне изјаве неће бити узете у разматрање.**

Сви станови који су дати у приказаном прегледу (пријављени станови и станови за чију доделу није било кандидата по претходним одлукама) као и станови који се у међувремену још пријаве, биће подељени по одлуци надлежног руководиоца, са пресеком стања на дан **14. 08. 2009. године**, тако да ће се у разматрање узети само изјаве дате закључно са датумом пресека стања из одлуке.

Напомињемо да су стамбени интересенти **у обавези да доставе (уколико претходно нису доставили) доказе надлежног органа** који се односе на њихов стамбени статус (право на поврат станова у отцепљеним републикама, признавање болести по налогу Више војно лекарске комисије и пребивалиште за носиоца права и чланове његовог породичног домаћинства, пореско задужење за стан-кућу за носиоца права и чланове његовог породичног домаћинства), **јер ће се у супротном њихови захтеви за решавање стамбеног питања сматрати непотпуним и неће бити разматрани.**

ПРЕГЛЕД РАСПОЛОЖИВИХ СТАНОВА У ЗАКУП НА НЕОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ ЗА РАСПОДЕЛУ

8.07.2009

Р.бр.	ГАРНИЗОН	СТРУКТУРА СТАНА										СВЕГА
		0,5	1,0	1,5	2,0	2,5	3,0	3,5	4,0	4,0		
1	БЕОГРАД	4	4	1	4		2	1	1	1	17	
2	БАЧКА ТОПОЛА	1	1								2	
3	ВРАЊЕ	1		1							2	
4	ВЕЛИКА ПЛАНА				1						1	
5	ВРШАЦ					1					1	
6	ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ	1									1	
7	ЂУПРИЈА	1									1	
8	ЗАЈЕЧАР		1								1	
9	ЗРЕЊАНИН		1								1	
10	КРАЉЕВО	1									1	
11	КРАГУЈЕВАЦ	1									1	
12	КРУШЕВАЦ				1						1	
13	КУРШУМЛИЈА				1						1	
14	ЛЕСКОВАЦ	1									1	
15	НИШ				1						2	
16	НОВИ САД					1					1	
17	РАШКА	1									1	
18	СРЕМСКА МИТРОВИЦА				1						1	
УКУПНО		13	7	2	9	1	3	1	1	1	37	

IV

Р.бр	Презиме, очево име и име	Значај радног места	Стамбена угроженост	Време чекања	Радни стаж	Чланови домаћинства	Здравствено стање	Стажу двоструком трајању	УКУПНО
НОВИ САД: Једнопособан пензионисани официри									
1	1 ДИМИЋ СТЕВО ДРАГАН	183	180	125	200	30	30	10	728
2	2 МИРИЋ ФИЛИП МОМЧИЛО	183	180	120	190	45	45	8	728
3	3 ЧОВИЋ НЕДЕЉКО ЗОРАН	173	180	121	150	60	20	21	725
4	4 КНЕЖЕВИЋ БОЖЕ ЉУБАН	183	180	147	200			14	724
5	5 РОМИЋ ФРАЊО НИКОЛА	163	180	135	190	45	3	716	
6	6 БОГУЊОВИЋ ВИДИ БУЛА УРОВА	173	180	125	200	15	5	698	
7	7 ЛАЛИЋ РАДЕ МИЛАН	169	180	110	200	30	3	692	
8	8 МАХЕР МИХАИЛА ЗВОНКО	163	180	130	170	45	1	669	
9	9 МАЦАНОВИЋ УРОШ ДАНИЈА	169	180	125	200	15		689	
10	10 РАДОЊИЋ ФРАЊЕ ФРАЊО	183	180	93	185	45		666	
11	11 РАДОЊИЋ ПУНИША СЛОБОДАН	169	180	120	200	15		684	
12	12 СТАЈЧИЋ РАЈКО НЕЂЕЉКО	163	180	110	170	60		663	
ОБРЕНОВАЦ: Двособан пензионисани официри									
1	1 ВАСИЋ БРАНИСЛАВА СРБОЉУЕ	155	180	125	150	45		1	656
2	2 РАЊЧИЋ СВЕТИСЛАВ БРАНИСЛАВ	163	180	105	160	30		2	640
ОБРЕНОВАЦ: трособан пензионисани официри									
1	1 ЂОКИЋ ЧЕДОМИР МИЛОРАД	169	180	101	200	30		1	681
2	2 ТИША СЛОБОДАН РАТКО	163	180	120	155	30		17	665
3	3 ШАЊИЋ МИЛАДИН БРАНКО	169	180	115	150	30		7	651
4	4 ЈАНКОВИЋ МОМЧИЛА ЗОРАН	159	180	93	150	30		4	616
5	5 ВУКОВИЋ ДУШАНА НЕДЕЉКО	159	180	85	115	30		17	566
УЖИЦЕ: једнопособан официри									
1	1 ДЕЛИЋ РАДОЈЕ БРАНКО	169	180	64	120	45		3	581

ИЗВОД ИЗ ДОНЕТИХ РЕШЕЊА О ДОДЕЛИ СТАНОВА У ЗАКУП (додела 06.07.2009. године)

Р.бр	Број решења	Позивна адреса и назив ступача органа	Градско решење	Број бодова	Датум и час структурног попуњавања	Позивна адреса и назив решења
1	2006/1988 6.7.2009 год.	заставање у лесари ДЕЛНИЦА ДРАЖАН БРАНИМИР	БЕОГРАД	642	ГАРСОВИЋА, 34.62 м2 БЕОГРАД	члан 44. став 1. Правилника
2	2007/1696 6.7.2009 год.	пукована у лесари БРАНИШ МИЛАН МАРТА, удовца	БЕОГРАД	725	ЈЕДНОПОСОБАН, 34.09 м2 БЕОГРАД	члан 44. став 1. Правилника
3	2007/1698 6.7.2009 год.	мајор у лесари МИТРОВИЋ ВЕЛИМИР МИРОСЛАВ	БЕОГРАД	719	ЈЕДНОПОСОБАН, 45.59 м2 БЕОГРАД	члан 44. став 1. Правилника
4	1004/1988 6.7.2009 год.	заставање у лесари МУЛАНОВИЋ ОСАМ ОБЛА, ђака	БЕОГРАД	715	ЈЕДНОПОСОБАН, 59.62 м2 БЕОГРАД	члан 44. став 1. Правилника
5	1481/1988 6.7.2009 год.	капетан 1. класе у лесари ВАСИЋ БРАНИСЛАВА СРБОЉУЕ	ОБРЕНОВАЦ	698	ДВОСОБАН, 60.4 м2 ОБРЕНОВАЦ	члан 44. став 1. Правилника
6	1704/1988 6.7.2009 год.	мајор у лесари ЂОКИЋ ЧЕДОМИР МИЛОРАД	ОБРЕНОВАЦ	681	ТРОСОБАН, 67.9 м2 ОБРЕНОВАЦ	члан 44. став 1. Правилника
7	2796/1696 6.7.2009 год.	пукована у лесари МИРИЋ ФИЛИП МОМЧИЛО	НОВИ САД	718	ЈЕДНОПОСОБАН, 51.03 м2 НОВИ САД	члан 44. став 1. Правилника
8	1481/1988 6.7.2009 год.	капетан 1. класе у лесари ЧОВИЋ НЕДЕЉКО ЗОРАН	НОВИ САД	725	ЈЕДНОПОСОБАН, 51.03 м2 НОВИ САД	члан 44. став 1. Правилника
9	1186/1988 6.7.2009 год.	пукована у лесари ДАМИЋ СТЕВО ДРАГАН	НОВИ САД	718	ЈЕДНОПОСОБАН, 51.03 м2 НОВИ САД	члан 44. став 1. Правилника
10	1676/2001 6.7.2009 год.	вистаровац ДЕЛИЋ РАДОЈЕ БРАНКО	УЖИЦЕ	581	ЈЕДНОПОСОБАН, 51 м2 УЖИЦЕ	члан 44. став 1. Правилника

III

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА ЛЕПОТА У ЈЕДНОСТАВНОСТИ

Рубинштајн – Салве
Лоћ, 1908.

1. д4 д5 2. ц4 е6 3. Сц3 ц5 4. цд5
ед5 5. Сф3 Сцб6 6. г3 Сф6 7. Лг2

Данашњи мајстори би наставили
са 7...Ле7 и после 8. 0-0 0-0 9. Лг5
попустили у средишту са ...цд4. Али,
те ситне прецизности откриване су
деценијама....

7... цд4 8. Сд4 Дб6 9. Сцб6 цб6 10.
0-0 Ле7 11. Са4! Дб5 12. Ле3 0-0
13. Тц1 Лг4

14. ф3 Ле6 15. Лц5

Постоји правило: ко је на неком
пољу јачи, треба да мења фигуре ко-
је га бране.

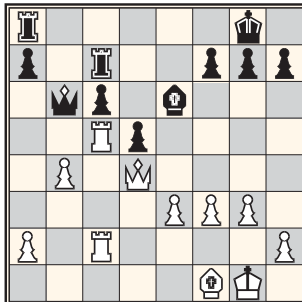
15...Те8 16. Тф2 Сд7 17. Ле7 Те7
18. Дд4 Тее8 19. Лф1 Тец8 20. е3
Дб7 21. Сц5 Сц5 22. Тц5 Тц7 23.
Тфц2 Дб6 24. б4

РЕКЛИ СУ...

Више се научи из једне изгу-
бљене, него из сто добијених пар-
тија.

Капабланка

Бели: Кг1, Дд4, Тц2, Тц5, Лф1, а2, б4,
е3, ф3, г3, х2
Црни: Кг8, Дб6, Та8, Тц7, Ле6, а7, ц6,
д5, ф7, г7, х7

Бели прети са 25. б5, а то изази-
ва 24...а6 Тиме је створена још јед-
на слабост у црном табору. Слабос-
ти су се намножиле, јер око слабих
поља и пешаци су слаби, а црни ло-
вац статира.

24...аа6 25. Та5 Тб8 26. а3 Та7
27. Тцб

Просторна предност је сада пре-
творена у материјалну.

27... Дц6 28. Да7 Та8 29. Дц5
Дб7 30. Кф2 х5 31. Ле2 г6 32. Дд6
Дц8 33. Тц5

Бели свом противнику не даје ни
најмању шансу.

33...Дб7 34. х4 а5 35. Тц7 Дб8
36. б5 а4 37. б6 Та5 38. б7
1:0

Аналитичари су проценили да је у
својој једноставности то величанствена
партија. И заиста, све што је лепо мора
бити једноставно, као што овде није би-
ло ни сумњивих комбинација, ни великих
обрта. Играна је Тарашева одбрана.

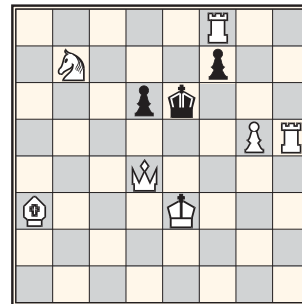
ОДУШЕВЉЕН ПОКЛОНИК

Петар Први Велики (1672-
1725), за императора проглашен
1721. године, познат је као велики
војсковођа (победник у бици код
Полтаве 1709, над Карлом Два-
наестим), дипломата и реформа-
тор, градитељ Санкт Петербурга,
који је по њему и добио име.

Распоредујући своје царско вре-
ме, играо је и шах, чак био „оду-
шевљен поклоник игре“, како је
наведено у Голембековој енцикло-
педији, а та је вест стигла почетком
18. века. Обавештајне службе
пратиле су шта раде моћни царе-
ви! Шта значи кад је неко шахиста
знају пре свега „одушевљени ша-
хисти“, али од какве је користи та-
ква информација за конкуренцију
– знали су они.

ПРОБЛЕМ

С. Лојд
1987.

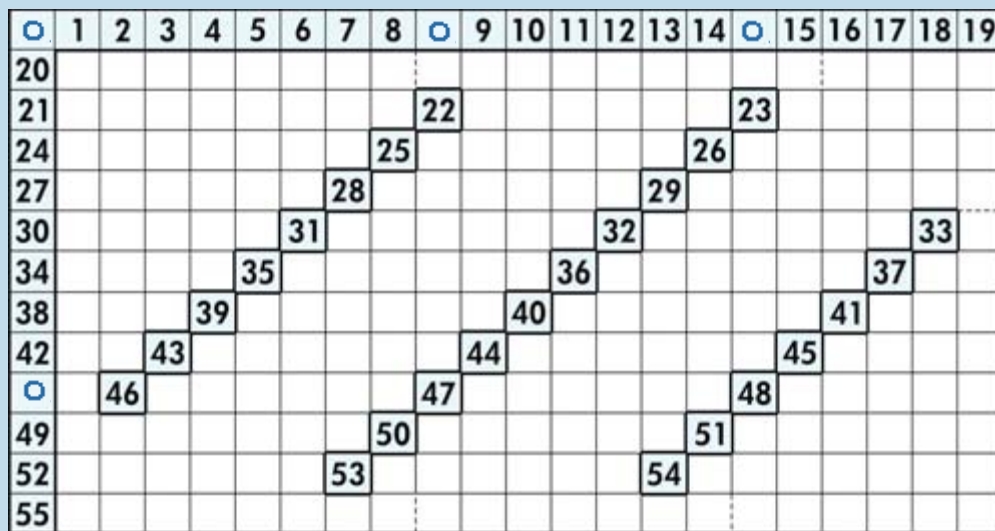
Бели: Ке3, Дд4, Тф8, Тх5, Сб7, Ла3, г5
Црни: Ке6, д6, ф7

Мат у два потеза.

1. Дг4! ф5 2. гф6 (ампасан) мат.
На 1...Кд5/Де5 2. Де4 мат.
На 1...Ке7 2. Лдб мат.

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: Одбрана, стрмост,
идоли, рара, адресар, еротски, а, Апојан, звучати, илу, Рошето, скапа-
ри, Ерстед, Инд, кратери, увалити, и, Самуило, Оточани, Атос, Карац,
окумити, Атеница, АС, носачка, Оливија, рњ, Индијка, отопити, Арета,
Роро, Огорино, азалетеја, ц, икавица, Азнарара, уто, измаши, Иконнија,
стубић.

ВОДОРАВНО:

20. Троцифрени број (788), 21. Бивши бициклички ас, 22. Метати, став-
љати, 23. Мираз (лат.), 24. Страно женско име, Надалино, 25. Врста вишње,
26. Име јеврејског мислиоца Акосте, 27. Роман Лајоша Зилахија, 28. Јапан-
ска одећа (мн.), 29. Обелоданањати нечију тајну, 30. Џин, колос, 31. Филм-
ска глумица, Барбара, 32. Легура бакра, 34. Област у Босни, 35. Коса стра-
на брда, 36. Горка материја (хем.), 37. Први и други самогласник, 38. Ра-
диотелевизија Крагујевац (скр.), 39. Женско име, 40. Немачки археолог, Хајн-
рих, 41. Угажен пут у снегу, пртина, 42. Извршни одбор (скр.), 43. Ићи лаган-
им кораком, 44. Стар човек, 45. Распоред часова (лат.), 46. Шипка која се
избацује из лука, 47. Глупан, простак, 48. Место у Шпанији, код Сарагосе,
49. Заснован на уставу, 50. Покрет, кретање, 51. Одузимање положаја, 52.
Трговина, продавница (стр.), 53. Шнајдер, 54. Историјска и географска
област на Балканском полуострву, 55. Култни филм Ирвина Кершнера из
1980. године из саре Рат звезда.

УСПРАВНО:

1. Здравствене установе, лечилишта, 2. Шпанско мушко име, 3. Оно што се
додаје, 4. Справа, уређај, 5. Име глумца Гуговића, 6. Припадник номадског
народа из Старог века, 7. Врста морске рибе, 8. Символ осмијума, 9. Жен-
ско име, 10. Староримска богиња зоре (мит.), 11. Врста слатководне рибе,
12. Славни шпански сликар, Салвадор, 13. Грчко слово, 14. Символ сили-
цијума, 15. Окрутни владар, 16. Врста минерала, 17. Место код Кикинде,
18. Град у Судану, 19. Врх на Петровој гори (512 м), 22. Измиривати,
23. Удар, 25. Камена плоча за поплочавање (стр.), 26. Прилично та-
ман, 28. Италијански композитор, Франческо, 29. Залазак Сунца, 31. Акт о
заштити изума (мн.), 32. Жена која оговара, торокуша, 33. Највеће полу-
острво, Арабијско полуострво, 35. Тенисер који сервира, 36. Место у Србији
код Шапца, 37. Презирање, омаловажавање, 39. Помоћна средства за хо-
дање, 40. Река у Канади, 41. Река која отиче из језера, 43. Место код Рисна,
44. Предлог за пролаз, 45. Насилан улазак, 46. Усамљен, 47. Етничка група
у Либерји, 48. Град у Индији, 50. Према, 51. Показна заменица, ова.

ХОТЕЛ „БРЕЗА“ ВРЊАЧКА БАЊА

Ново у понуди за лето 2009.

- плаћање у 7 рата (аванс 30 посто, остатак у 6 рата, за припаднике МО и ВС административна забрана), боравак од најмање 7 дана,
- попуст 5 посто за авансно плаћање у целости најмање 7 дана пре доласка,
- друго и треће дете до 10 година – ГРАТИС (плаћа се само БТО),

Информације на www.hotelbreza.rs

Резервације:

е-маил info@hotelbreza.rs или pavlovic@hotelbreza.rs

тел. 036/ 612-400, 602-144, 602-140

фах 036/ 612-401

Ценовник за припаднике Министарства одбране и Војске Србије

соба	01.07 - 01.09.	01.09 - 01.11.
1 / 3	1,520	1,400
1 / 2 F	1,680	1,520
1 / 2 K	1,760	1,600
1 / 1 K	1,840	1,680
1 / 1 F	2,160	2,000
1 / A	2,480	2,240

Хотелски садржаји

- најлепши затворени полуолимпијски базен (и сауна) у региону,
- сала за стони тенис и рекреациони центар,
- плесна школа,
- интернет
- музичка летња дешавања

Факултативна понуда

- излети до манастира Љубостиња, Жича...

ХОТЕЛ „БРЕЗА“ – ВАШ НАЈЛЕПШИ ЛЕТЊИ ИЗБОР

КОМПЛЕТ
1.000,00

АРСЕНАЛ МАГАЗИНА ОДБРАНА:

- Тридесет специјалних прилога.
- Преглед најновијих достигнућа војне технике у свету и код нас.
- О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама,
- Из пера познавалаца, конструктора, испитивача, новинара.
- Развој, техничке карактеристике, борбена употреба, али и историја.
- Опремање армија света.

Н А Р У Ц Б Е Н И Ц А

НЦ „ОДБРАНА“

Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел: 011/3201-995, тел/факс 011/3241-009

Наручујем (заокружити):

1. „АРСЕНАЛ - 1“ по цени од 350,00 динара + 130,00 динара ПТТ трошкови,
2. „АРСЕНАЛ - 2“ по цени од 400,00 динара + 130,00 динара ПТТ трошкови,
3. „АРСЕНАЛ - 3“ по цени од 400,00 динара + 130,00 динара ПТТ трошкови,

КОМПЛЕТ („Арсенал 1, 2 и 3“) по цени од 1.000,00 динара.
Комплет шаљемо Пост експресом на рачун купца.

Целокупан износ уплатити на жиро-рачун број
840-49849-58.

Доказ о уплати и наруџбеницу послати на адресу
НЦ „Одбрана“.

Купац: _____

Улица и број: _____

Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца _____

ВОЗИЛО ФАП 1118

**Теренац
нове
генерације**

ХОЛОГРАФСКИ ИЛИ РЕФЛЕКСНИ НИШАНИ

**Део обавезне
опреме**

АВИОН ЈАК-9П

**Неустрашив
ловац**

ВОЗИЛО ФАП 1118

Теренац нов

САДРЖАЈ

Возило ФАП 1118
Теренац нове генерације 2

Јуришна пушка АСМ-ДТ
Морски лав 6

Самоходна хаубица
Donar 155 мм
Модуларни систем 8

Италијанско возило Iveco VLM
Модерни велики ципови 10

Холографски или рефлексни
нишани
Део обавезне опреме 13

Аустријска мантра
**Типично логистичко
возило 16**

Извиђање из ваздуха
Систем пете генерације 18

Самоходно оруђе ИСУ-152
**Убица звери
на гусеницама 24**

Авион ЈАК-9П
Неустрашив ловац 28

припремила
Мира Шведић

Током дуготрајних испитивања прототипа, возило је до сада прешло више десетина хиљада километара у најтежим условима и савладало различите вештачке препреке. ФАП 1118 је први домаћи теренски аутомобил који има мотор у складу са EURO 3 нормама, уређај ABS, који спречава блокирање точкова при кочењу и ASR против проклизава точкова при погону, те радијалне пнеуматике без зрачнице.

Распадом бивше СФРЈ, фабрика ТАМ из Марибора, која је била један од произвођача моторних возила за потребе војске, остала је изван граница наше земље. Теренска возила која је она производила и која се још налазе у употреби у нашим јединицама: ТАМ 110, Т7, 4х4; ТАМ 150, Т11, 6х6 и ТАМ 4500, сада су у просеку старија од 25 година и требало би да се замене новим. У складу са општим прогресом у области теретних возила, који је остварен у протеклих четврт века, очекује се и напредак теренаца који ће их заменити, пре свега, у области карактеристика мотора, а самим тим и вучних карактеристика, безбедности, ергономије, комфора и осталог.

Теренски аутомобил, који би требало да замени ТАМ 110, ТАМ 150 и ТАМ 4500, носи ознаку ФАП 1118 БС/АВ и налази се у фази развоја. То је возило нове генерације намењено за обављање транспортних задатака у путним и теренским условима. Носилац развоја је Војнотехнички институт, а носилац производње ФАП а. д. Корпорација из Прибоја.

Погодан за специјалне надоградње

Развој теренских возила делимично се разликује од већине средстава наоружања и војне опреме. Док

е генерације

ђача знатно смањене. Из тог разлога, при развоју возила ФАП 1118 тежило се да склопови и делови уграђени у њега, ако већ нису домаћи производ, буду у употреби и на комерцијалним возилима која се налазе на домаћем тржишту, а тиме и у експлоатацији на нашим путевима.

За склопове и делове теренца ФАП 1118 коришћени су првенствено склопови и делови из серијске производње за комерцијална возила који су модификовани и дорађивани како би се обезбедило испуњење постављених тактичко-техничких захтева.

При пројектовању тог возила морало се водити рачуна о испуњењу још једног захтева – погодност возила за различите надградње. Наиме, наша војска, као и већина других армија, основно возило користи касније за развој специјалних. То значи да се са основног возила уклањају неки склопови, по правилу товарни сандук, а некада и други, и уграђују различите надградње. Тако је већ при пројектовању ФАП 1118 предвиђен за надградње цистерни за воду, гориво и друге течности. Такође, предвиђен је и за надградње којима се обезбеђује простор за смештај потребне опреме и услови за рад посаде која користи уграђену опрему за извршавање

својих задатака. Најпознатији примери таквих надградњи јесу техничке радионице и различите лабораторије, попут оних за радиолошку, биолошку и хемијску детекцију.

У ову групу спадају и санитарске кабине различитих намена, командна места и кабине за везу различитих тактичких нивоа, те кабине за обављање задатака радарског осматрања, електронског извиђања и противелектронска дејства. Посебан пример надградње представља уградња различитог наоружања – од класичног као што су митраљези, топови, хаубице и бацачи, до ракетног.

Да би неко возило било погодно за различите специјалне надградње, његова будућа намена мора се имати на уму приликом пројектовања система и склопова. То се односи, пре свега, на оквир који мора својим обликом и карактеристикама торзионе и флексионе крутости бити предвиђен за специјалне надградње, а затим и на систем ослањања, који ходовима точкова, карактеристикама еластичности и пригушења мора обезбедити потребан ниво удобности за посаду и дозвољене вредности осцилација за уграђену опрему при кретању у задатим путним условима.

Карактеристике

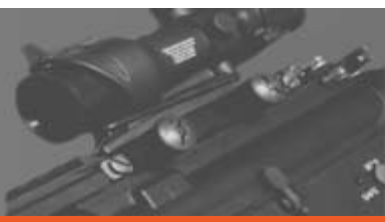
Мотор возила ФАП 1118 јесте серијски производ немачког произвођача *Мерцедес* и користи се на више типова комерцијалних возила из производног програма ФАП-а. Овога пута прилагођен је захтевима за старт на екстремно ниским температурама и кретање по максималним успони-

код других средстава ВТИ обавља целокупни развој, што подразумева и израду комплетне конструкционе документације, за неборбена возила учествује у дефинисању, пре свега, концепције и идејних решења, а ређе у решавању конструкционих проблема, које најчешће препушта носиоцу производње. Такав приступ задржан је и при развоју возила ФАП 1118.

Да би се смањили трошкови и време потребно за развој теренских возила, данас се у свету, приликом њиховог пројектовања, прибегава коришћењу што је могуће већег броја склопова и делова који се налазе у серијској производњи за комерцијална возила. То је било полазиште и у случају теренског аутомобила ФАП 1118. У претходном периоду, пре распада СФРЈ, тежило се да за сва средства која су развијана за потребе војске, па и за теренске аутомобиле, по могућству, производњу свих делова освоје домаћи произвођачи. То данас не би било рационално, поготову када се има у виду да су, у међувремену, производне и технолошке могућности домаћих произво-

Испитивање прототипа на полигону

Поређење

Ради илустрацију напретка у конструкцији и концепцији возила ФАП 1118 у односу на претходну генерацију теренаца, која се још налазе у употреби у нашим јединицама, нека послуже следећи подаци: мотор возила ФАП 1118 има радну запремину од 4,25 л, максималну снагу од 130 kW и максимални обртни момент од 675 Nm, док ТАМ 150 Т11 има мотор радне запремине 9,6 л, максималне снаге 113,5 kW и максималног обртног момента 515 Nm. Наведени подаци показују да је нови мотор, чија је радна запремина мања од половине старог, за 14 одсто веће максималне снаге и, што је за теренце још важније, има преко 30 одсто већи максимални обртни момент.

Следећи врло илустративан податак је да се ова два возила, иако имају сличне габарите и укупну масу, знатно разликују у носивости и могућности вуче приколице. Тако ФАП 1118 може да носи терет од четири тоне и вуче приколицу од 4,8 т, док носивост возила ТАМ 150 Т11 износи три тоне, а максимална тежина приколице 3,6 тоне.

Ма. Мењач је серијски производ ФАП-а, а разводник погона такође је серијски производ аустријског произвођача STEYR.

Погонски мостови су у употреби на комерцијалним возилима из производног програма ФАП-а, али су за ову примену дорађени тако што су добили могућност блокаде диференцијала и канале за централну регулацију притиска ваздуха у пнеуматичима, док је задњи мост модификован тако да уместо удвојених има једноструке точкове. Модификација је обухватила и уједначавање трагова предњег и задњег моста, што се захтева на теренцима. Оквир возила је настао модификацијама оквира који се користи у програму комерцијалних возила ФАП-а, а и кабина је стандардна њихова.

Теренски аутомобил ФАП 1118 БС/АВ намењен је за превоз људства, транспорт оруђа и материјала укупне масе до четири тоне, те за вучу оруђа и прикључних средстава укупне масе до 4,8 тоне.

Прототип теренца има четвороцилиндрични, четворотактни, водом хлађени, турбо прехрањивани дизел мотор са хладњакком усисног ваздуха, уграђен уздужно испод кабине. Трансмисију возила чине: фриксиона спојница са једним фриксионим диском, пе-

тостепени синхронизовани механички мењач, двостепени диференцијални разводник погона, који обезбеђује стални погон на све точкове и крути погонски мостови.

Систем ослањања чине параболни гибњеви са допунским гуменим опругама, које при повећању хода точкова преко одређене границе мењају карактеристике крутости ослањања у смислу довољног повећања да би се и у екстремним теренским условима кретања успешно прихватила и ела-

стично пренела сва оптерећења која долазе са подлоге. За пригушење свих удара задужени су хидраулички телескопски амортизери двостраног дејства. Кочни систем је пнеуматски са добош кочницама на свим точковима и четвороканалним ABS уређајем. Управљачки механизам је хидраулички са серво дејством. Оквир овог возила састоји се од два подужа носача у облику „У“ профила и више попречних носача различитих облика, а коришћењем трамбус кабине обезбеђена је добра прегледност, што је јако битно за теренска возила која возачи понекад морају да

Дубина воденог газа је један метар

Основни технички подаци

Укупна маса	11.400 кг
Носивост	4.000 кг
Макс. тежина приколице	4.800 кг
Запремина мотора:	4,25 л
Макс. снага мотора	130 kW при 2.200 мин⁻¹
Макс. момент мотора	675 Nm при 1.200-1.600 мин⁻¹
Напон електричне инсталације	24 V

Дужина	6.400 мм
Ширина	2.500 мм
Висина	3.200 мм
Клиренс	285 мм

Предњи прилазни угао	35 °
Задњи прилазни угао	35 °
Угао рампе	21 °
Дубина воденог газа	1.000 мм
Уздужни нагиб	60 %
Попречни нагиб	35 %
Максимална брзина	80 км/ч
Аутономија кретања	700 км
Пнеуматици	13 P 22,5

провезу између препрека са сантиметарском прецизношћу.

Возило има могућност механичке блокаде међуосног и оба осна диференцијала, што спречава проклизавање точкова и обезбеђује кретање и у најтежим условима, користећи у потпуности расположиво пријањање. Опремљено је системом за централну регулацију притиска ваздуха у пнеуматичима (ЦР-ПВ) који су радијални и без зрачнице. Тај систем омогућава промену притиска ваздуха у пнеуматичима током кретања, што има двооструку предност: Најпре да се наиласком на подлогу са лошијим пријањањем може, без заустављања, смањити притисак у пнеуматичима и наставити несметано кретање, а потом да се у случају пробоја пнеуматика може наставити кретање на тај начин што ће се преко ЦРПВ-а сав ваздух из компресора

преусмерити на пробијени пнеуматик и тиме спречити његово пражањење.

На крају треба истаћи да је ФАП 1118 први домаћи теренски аутомобил који има мотор у складу са ЕУРО 3 нормама, ABS уређај који спречава блокирање точкова при кочењу, ASR уређај који спречава проклизавање точкова при погону, те радијалне пнеуматике без зрачнице.

Током дуготрајних испитивања возило је до сада прешло више десетина хиљада километара у најтежим условима: по беспућу, макарду, песку и блату, планинским и равничарским путевима, по врућини и по зими и савладало различите вештачке препреке.

Недавно је уговорена прототипска партија – пет комада, и она би требало да се реализује током септембра ове године. ■

Слободан ЗЕБИЋ

Ракете из Јужноафричке Републике

Јужноафричка компанија Denel и бразилска Метроп започеле су заједничка испитивања последње генерације ракета ваздух – ваздух, под ознаком A-Darter. Реч је о ракети са најновијим фокалним ИЦ сензором, масе 89 кг, пречника 166 мм и дужине 2980 мм. У бразилском РВ замениће застареле МАА-1 Piranha, а заинтересован је и Пакистан за своје JF-17. Када је реч о јужноафричком РВ, оно је недавно већ наручило европске ракете Iris-T, тако да је набавка A-Darter-а за сада неизвесна, с обзиром да се ради о ракетама врло сличних могућности. Сарадња Јужноафричке Републике и Бразила требало би да у скорој будућности резултира ракетом T-Darter са ракетним мотором и дометом већим од 120 км. Имаће, по свему судећи, ИЦ самонавођење због све веће потребе за дејством против циљева са смањеним радарским одразом. ■

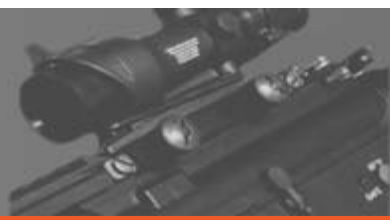
С. Б.

Нова опрема за шпанске AV-8

ЕАДС је закључио уговор вредан 11 милиона долара за модернизацију четири шпанске AV-8 харијера. Осим новог Ролс-Ројсовог мотора легаз 408А биће присутна савремена авионика, укључујући најразвијенију наочаре, компактибилне са кокпитом, дисплејима и хед-ап системом. Шпански харијер поседоваће дигитални систем за мапирање терена и нову компјутерску и комуникацијску опрему. ■

М. Б.

ЈУРИШНА ПУШКА АСМ-ДТ

Морски лав

Руси су се од давних дана показали као прави мајстори у изради специјалних типова и модела стрељачког оружја за употребу под водом.

Са новом пушком за подводна дејства отишли су корак даље и рониоцима пружили такве могућности које доскора нису могли ни да замисле – нови тип јуришне пушке АСМ-ДТ, популарно назване морски лав, подједнако је успешан приликом употребе под водом, али и на копну.

Рониоци специјалних јединица који су своје задатке обављали углавном под водом или је тим путем требало да прођу, били су, већином, најосетљивији на губитке управо у тим ситуацијама.

Наравно, да би се заштитили користили су сва могућа и немогућа средства – од ножева разних врста до подводних пушака које испуштају стреле (у почетку помоћу гума, а затим и на ваздух). Пушке су служиле онима који су ишли у подводни риболов, али не и људима жабама јер су имале пуно не-

достатака – мала даљина дејства, слаба прецизност, појединачно испаливање стрела, много времена за поновно дејство...

После тих средстава (који се и данас користе у неким земљама) произведена су прва специјализована подводна оружја. Међу њима су најпознатији пиштољ Р11 Н&К и наравно руска специјална пушка популарно названа подводни калашњиков. Рониоци су тада могли успешно да изводе самоодбрамбена, али и нападна дејства.

На ову пушку се без проблема може монтирати потцевни бацач граната калибра 40 мм, пригушивач пуцња, нож

Подводни калашњиков настао је седамдесетих и био је неприкосновено подводно оружје у категорији аутомата. Развијен је у Централном институту за израду прецизних уређаја (Централни научно-исследоватељски институт тачног машиностроенија), познатом конструкторском бироу, и то под руководством славног конструктора В. Симонова.

Руси су давних дана показали да су прави мајстори у изради специјалних типова и модела стрељачког оружја за употребу под водом. Са новом пушком за подводна дејства, АСМ-ДТ, популарно названом *морски лав*, отишли су корак даље и рониоцима су пружене такве могућности које до скоро нису могли да замисле – подједнако је успешна приликом употребе под водом, али и на копну.

Два оквира

Нова пушка настала је у конструкторском бироу ТПКТИМАШ (Толскиј проектно-конструкторски технолошки институт машиностројења) у Тули под руководством конструктора Јурија Данилова.

Код тог типа подводног оружја конструкцијски је другачије решена муниција – из једног оружја испаљују се два различита типа муниције. За дејство на копну пушка употребљава муницију ознаке 7Н6, калибра 5,45 x 39 мм, која је идентична муницији коју користи чувени АК-74. Када се жели дејствовати под водом тада се употребљава муниција 5,45 x 39 мм МПГС, али са дугим пројектилом.

Због геометријских карактеристика муниције, оружје користи и два различита оквира. За дејство на копну са класичном муницијом 7Н6 користи класичан полимерски оквир, као на пушци АК-74, док за дејство под водом са муницијом МПГС (игличасте) употребљава оквир капацитета 26 метака,

који се битно разликује од класичног, али је истовремено идентичан оном са пушке АПС. Тај оквир могао би се назвати двостепеним, јер се уочава лежиште за чауру и лежиште за иглице. Оквир, и то предњи део, приликом употребе пушке може послужити и као предњи рукохват.

Приликом конструисања овог новог модела оружја због геометријске разлике (дужине) оквира, појавили су се мали проблеми. Проблем је представљао отвор – усадник или лежиште за оквир. Но, решење је нађено на једноставан начин – утврђивач оквира постао је клизећи и може се кретати напред и назад, и прилагођавајући величини оквира вршити његово утврђивање. Тако, на пример, када пушка користи оквир за дејство под водом тада се утврђивач оквира налази одмах испред заштитника обараче, а када користи оквир за класичну муницију тада се налази приближно на половини дужине сандука. Ради тога, пушка добија

неестетски изглед, али се то у ратним сукобима и не примећује.

Наравно, поставља се помало логично питање: шта је са отвором иза утврђивача када се он налази на средини и утврђује оквир за класичну муницију (тада се утврђивач налази на средини сандука и празнина до заштитника обараче је отворена). Међутим, конструкторски тим је и то решио на једноставан начин – како се утврђивач помера према средини, затвара се под дејством опруге празан простор иза њега, тако да је спречена могућност уласка прљавштине у сам сандук.

Необично решење цеви

Поред утврђивача оквира други детаљ на пушци који побуђује одређену пажњу јесте цев оружја. Реч је о необичном решењу са релативно плитким ојлебљењем. Захваљујући томе могуће је испаљивање оба типа муниције и слободно се може констатовати да је управо то суштинско побољшање у односу на старији модел подводне пушке – АПС. Ако би се користило класично ојлебљење, било би нарочито изражено трење приликом кретања дугих пројектила, што би проузроковало прекомерни скок притиска у цеви. Тада би маса те пушке требало да буде знатно већа.

Други проблем код класичних дубоких жлебова јавио би се приликом испаљивања првог класичног метка на копну, услед заостајања воде у цеви, односно у самим жлебовима. То је решено посебним жлебовима на самом почетном делу цеви, кроз које се део барутних гасова пропушта око самог зрна. Ти гасови имају посебан задатак – да продувају цев и том приликом избаце заосталу воду из ње, при томе спречавају прекомерни пораст притиска и пуцање цеви. На устима цеви налази се гасна кочница – скривач пламена, која по свом изгледу подсећа на решење које је примењено на АКС-74У.

Код новог модела кундак се уопште не разликује од осталих кундака на јуришним пушкама. Он је скелетиран и преклопног је типа. Преклапа се у десну страну. Преклапање се обезбеђује са једним дубоким жлебом, тако да се његовим хабањем добија само још чвршћа веза

када је кундак исправљен. Тај начин коришћења кундака много је стабилнији, сигурнији и чвршћи него код претходног модела (АПС), где се кундак извлачио, нешто слично телескопском, али је код њега ослонац био на слабом профил-исаном и танком челу.

Поред овога, на новом кундаку је и уметак на ослонцу за раме који обезбеђује мекши ослонац, и не помаже толико када се користи класична муниција на копну 7Н6, већ подводна МПГС.

Систем рода аутоматике заснива се, као и код старијег модела подводне пушке, на позајмици барутних гасова са клипом, нешто слично принципу рада *калашњикова*. Поред тога, задржан је и самоподешавајући вентил са АПС. Када је реч о перформансама, нови модел пушке под водом је практично једнак АПС-у, а на копну приближан је АК-74, односно, прецизније АКС-72У, што је непоредиво већа предност у односу на АПС.

Друга велика предност тог модела пушке јесте и могућност коришћења оптичких дневних и ноћних нишана, док је старији модел АПС користио искључиво фиксне механичке нишане.

Нову подводну пушку одликује још једна новина – на њу се могу без икаквих проблема монтирати потцевни бацач гранате калибра 40 мм ГП-25, пригушивач пуцања, па чак и нож. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

Модуларни систем

Домет система Donar са стандардним пуњењем је 30 км, са генератором гаса 40 км, а са јужноафричким пројектилом VLAP чак 56 километара, што је заиста респектабилно за једно артиљеријско оруђе.

Немачка војна индустрија има једну од најдужих традиција производње самоходних артиљеријских оруђа, па тако не изненађује ни најновији пројекат самоходне модуларне хаубице Donar.

Реч је о идеји да се уместо израде комплетно новог система развије артиљеријски модул који би могао да се монтира на различите шасије и опрема различитим артиљеријским системима.

У немачкој армији у употреби је хаубица PzH 2000 155 мм, која иако има добре ТТ карактеристике, захтева приличну логику. Идеја модуларног система, пак, имала је за циљ да се створи једноставно и јефтино самоходно артиљеријско оруђе које ће задржати ТТ карактери-

стике PzH 2000, уз редуковану цену набавке и одржавања, али и поједностављене употребе, што би га учинило привлачним и за стране купце.

Реч је о томе да се артиљеријски модул, који се састоји од велике куполе са оруђем, компјутерским системима и метеоролошком станицом, те залихом муниције, може уградити на платформу која је већ у употреби, тако да се трошкови смањују за 30 до 40 одсто.

На гусеничној шасији

Артиљеријско оруђе које је у модулу може да буде хаубица 155 мм дужине 52 или 39 калибра или топ 105 мм, у зависности од жеље купца.

Модул се може поставити на точкашке и гусеничарске шасије, с тим да се код точкашких уграђују и хидрауличке стопе ради стабилизације оруђа приликом паљбе. То су шасије камиона 6 x 6 или 8 x 8 конфигурације, или гусеничарске платформе за систем вишецевног бацача ракета MLRS, а и на шасије тенкова.

Програм је започео 2003. године. У принципу, реч је о таласу модификације и платформизације већ постојећих артиљеријских система.

Немачка фирма Kraus-Maffei израдила је пројекат по коме би тај нови систем био веома погодан за ваздушни транспорт.

Немци су се определили за модел на гусеничкој шасији MLR са хаубицом 155 мм, дужине 52 калибра.

Током августа и септембра 2004. завршен је први демонстратор и послат на артиљеријска испитивања. Током опитовања из система је испалено 79 пројектила. Провераван је рад у екстремним условима – паљба са најснажнијим пуњењима на максималном домету, елевација од 45 до невероватних 90 степени на температури од 52 степена Целзијуса.

То је урађено да би се показала ефикасност и издржљивост модула под макси-

малним напрезањем, иако, у принципу, током оперативне употребе готово никада неће бити изложен таквим условима.

Ефикасност

Званична верзија добија коначни изглед и карактеристике: модул је израђен од лаког алуминијумског оклопа (ради смањења масе), укупна маса заједно са оруђем и 30 граната унутар куполе је свега 12,5 тоне, док је цео систем тежак 31,5 тону. Систем је потпуно аутоматизован и опслужује га двочлана послуга. Аутоматски пуњач је модификован са PzH 2000 и посебно је урађен пуњач за зрно и барутно пуњење, као код свих модерних система. Систем пуњења је компјутеризован и аутоматски се одређује тип и врста пуњења и зрна у зависности од одабраног и задатог циља.

Још једна добра страна је што се путем аутоматизованог пуњача купола лако пуни муницијом споља и пуњач је способан да пуни оруђе док је цев у елевацији, то јест није потребно довести је у хоризонтални положај ради пуњења као код већине других модела.

Највећа предност је што више пројектила истовремено пада на циљ. Тај систем заснива се на унапред прорачунатим елементима за гађање, одабиром пуњења, елевације и других података који омогућавају да једно артиљеријско оруђе, применом различитих трајекторија и пуњења, испали рафално, један за другим, неколико пројектила по тим путањама, које потом готово истовремено (у малим временским размацима) падају на исти циљ.

На тај начин ватрена моћ само једног оруђа повећана је на ниво батерије. Та могућност ставља овај систем при самом врху ефикасности.

Домет система Donar са стандардним пуњењем је 30 км, са генератором гаса 40 км, а са јужноафричким пројектилом VLAP чак 56 километара, што је за западне стандарде готово невероватно, али су се слични домети остваривали најпре у СССР, потом и у Русији. Треба имати на уму да се у пракси врло мали број таквих пројектила налази у борбеном комплекту оруђа јер су скупљи од стандардних и користе се само за циљеве од велике вредности, као што су комуникациони центри, саобраћајна чворишта и командни центри непријатеља. Па, ипак, домет од 56 км је заиста респектабилан за једно артиљеријско оруђе.

Стандардна брзина гађања је солидна и износи шест граната у минути, а предвиђа се повећање на осам при серијској верзији система Donar.

Транспортабилност се огледа у томе да се систем може транспортовати авио-ним *ербас А400М* и *С-130 херкулес*, што је била једна од главних намера конструктора. Савремено ратовање захтевало је одбацивање класичног концепта артиљерије који је НАТО гајио деценијама (а који се огледао у стандардним, вученим артиљеријским средствима), и сада се прилази на совјетски, односно руски концепт самоходки. То је посебно значајно у савременим условима ратовања где је потребно хитно превести ударне јединице, али и артиљерију и логику у удаљене крајеве света. ■

Александар КИШ

Аутоматизација

Модул је израђен од лаког алуминијумског оклопа (ради смањења масе), укупна маса заједно са оруђем и 30 граната унутар куполе је свега 12,5 тоне, док је цео систем тежак 31,5 тону. Систем је потпуно аутоматизован и опслужује га двочлана послуга. Аутоматски пуњач је модификован са PzH 2000 и посебно је урађен пуњач за зрно и барутно пуњење, као код свих модерних система. Систем пуњења је компјутеризован и аутоматски се одређује тип и врста пуњења и зрна у зависности од одабраног и задатог циља.

малним напрезањем, иако, у принципу, током оперативне употребе готово никада неће бити изложен таквим условима.

Године 2005. израђује се други демонстратор са аутоматским пуњачем, новим мотором и дефинитивно се Немци опредељују за гусеничну шасију.

Три године касније систем је јавно представљен под званичним називом До-

Ватрена моћ једног оруђа повећана је на ниво батерије, што ставља тај систем при самом врху ефикасности

Модерни велики ц

У другој половини деведесетих италијанска војска је покренула серију студија окренутих реконфигурацији и модернизацији возног парка возила чакша. Те студије узимале су у обзир нове потребе везане за реконфигурацију италијанских оружаних снага, постхладноратовски сценарио по коме оперативна зона више није била јасна као у прошлости, потом искуства стечена током мисија подршке миру у иностранству (ПСО) и однос цена/ефикасност.

Евидентно је да се указала потреба покретања програма развоја новог лаког вишенаменског возила високе мобилности, са високим нивоом балистичке заштите, намењено транспорту лаких мешовитих јединица, али и да буде у могућности да задовољи посебне оперативне потребе специјалних јединица.

Службено уврштено у категорију тактичких – veicoli tattici, такво возило требало је да омогући следеће мисије: брзо кретање по неравном терену, активности командовања и контроле (командно возило), транспорт људства и материјала, извођење операција контроле територије и полицијских задатака, ватрену подршку уз употребу митраљеза, ПО или ПА оружја из возила, вучу минобацача, НБХО операције, специјалног извиђања инжењеријских и специјалних јединица, операције електронског ратовања,

Кретати се по проходном путу и ван њега лаким и покретним возилом са високим степеном балистичке заштите, одувек је била жеља свих војника који учествују у оквиру било које мисије. Управо због тих разлога Италијани су развили високо мобилно возило, Iveco VLM, које је у стању да задовољи те потребе.

брз превоз рањеника (санитет) и брже интервенције за техничко одржавање возила на бојишту (покретна радионица).

Возило које би било у могућности да задовољи те постављене захтеве требало би да буде у конфигурацији 4x4 са могућношћу транспорта до три тоне корисног терета. Сем тога, требало је да гарантује дневна и ноћна дејства у условима слабе видљивости, те да вишенаменским јединицама омогући извођење лаких тактичких дејстава у класичним операцијама и у мисијама подршке миру (PSO).

Ново возило, прилагођено стандардима НАТОа, требало је да се што више ослања на компоненте стандардне индустријске производње због што бољег односа цена/ефикасност и због могућности да се из основног модела, монтажом специјалних пакета, добију специјалне верзије возила (укупно је било предвиђено девет верзија).

Први пут стављен је нагласак на заштиту, посебно противминску. После трагичних искустава из Сомалије и бивше Југославије, где су се мине користиле у великом броју, показала се потреба да се постојеће

Верзије

Возило се производи у верзијама са четворо врата и дугачком кабином, или двоја врата и кратком кабином (командно возило и блиндирано санитет). Нуди се у стандардној транспортној верзији са међусовинским размаком од 3.500 мм и дужином од 4.970 мм, а и у извиђачкој верзији са међусовинским размаком од 3.230 мм и дужином од 4.670 мм, док распон точкова (траг) износи 1.710 мм.

ИПОВИ

Добра прегледност

Будући да је кабина са великим прозорима, то омогућава посади одличну прегледност чак и у урбаним амбијентима, где је потребно видети на краткој дистанци без мртвих углова. Са друге стране, стакло је непробојно, урађено од „балистичких кристала“ формираних од неколико слојева стакла са танким заштитним тракама између, и са последњим слојем од поликарбоната.

возило IVECO VM-90 4x4 опреми додатним заштитним плочама. Са друге стране, политичка схватања у време мира о употреби војника италијанских оружаних снага у мисијама у иностранству била су екстремно везана за веће гаранције када је у питању њихова заштита.

На конкурс италијанске војске за будуће командно возило и возило за везу учествовале су фирме Chrysler, ARIS (са возилом VAT/VAV смештеним на интересантној шасији швајцарског Bucher DURO 4x4) и Iveco који је, пре свега због иновативних решења у погледу заштите, на крају изашао као победник. Предвиђено је да се за потребе италијанске војске набави 1.150 комада.

Додатна заштита

IVECO VLM (Veicolo Leggero Multiruolo) или M65 E19 WM, које је развио IVECO Defence Vehicles DVD из Болзана крајем деведесетих (пробе су започеле јула 2.000, док је први прототип био спреман априла 2001), модерно је лако оклопљено возило нове генерације са погоном 4x4, класе седам тона, дужине 4,97 м, ширине 2,20 м и максималне висине 2,05 м, чији спољашњи изглед подсећа на модерне велике ципове или цивилне *пик ап*. Та солуција може бити врло корисна приликом мисија подршке миру где је потребно кретати се најдискретније могуће у зонама насељеним становништвом које није баш пријатељски наклоњено припадницима мировних трупа.

Иако „традиционалног“ изгледа, без претеривања можемо рећи да је Iveco VLM једно од најпоузданијих тактичких возила 4x4 данашњице у својој категорији у погледу заштите посаде.

Као основну заштиту има спољашњи лаки оклоп, са кабином која се качи на шасију, чинећи веома компактну безбедносну целину. Патос возила јесте ојачан, а пнеуматици су типа Run-Flat – против бушења, са оклопљеним фелнама.

У случају експлозије мине омогућено је да ослобођена снага не иде на оклоп већ да се распрши на стране. У случају јаких мина, после експлозије, кабина се откачиће од патоса, штитећи тако посаду.

Да би се додатно повећала заштита од импровизованих експлозивних направа и мина, у задњем делу возила, испод сандука, смештена је редукцијска група мотора која би у случају експлозије била исто тако откачена, што би омогућило да притисак, настао услед експлозије, иде слободно на горе.

Кабина возила је такође додатно заштићена и напред и позади и са страна противпожарним панелима. Такође, додатном заштитом и амортизацијом опремљена су и седишта за посаду (два предња и три задња за италијанску верзију и 2+2 за британску верзију), као код хеликоптерских седишта. Нису фиксирана за патос већ за наслон, да би се избегле велике вибрације.

Унутрашњи roll-bar омогућава заштиту посаде у случају превртања возила, све до убрзања од 7,5 g.

Возило успешно штити посаду од претњи нивоа III, по нормама НАТОа, од-

Мали радарски одраз

Да возило не би лако открили сензори разних типова, каросерија му је развијена тако да има мали радарски одраз, обојено је специфичним типом фарбе, а у погледу ИЦ заштите, издувна цев мотора смештена је унутар каросерије. Такође, лимитирана је и бука мотора, чак испод европских норми стабилисаних за цивилна возила, пре свега захваљујући коришћењу антибучних плоча (панела).

носно од пробојне муниције 7,62x51 AP NATO и руске 7,62x54 Р Б32 АПИ, испалене са даљине од 30 метара и гелера граната 155 мм са 60 метара даљине, те противтенковских мина са масом експлозива осам килограма.

У погледу заштите од ПТ мина, могуће је монтирати специјалну заштиту на патос возила, чиме се смањује клиренс са 473 на 400 мм. За заштиту на боковима предвиђена је употреба панела разних типова, зависно од нивоа опасности, израђених, на пример, од челика високе издржљивости са тврдоћом између 480 и 540 НВ, или од метално/керамичких или керамичко/композитних плоча, или од композитних материјала керамике и влакана арамидица (Kevlar/Twaron) или стаклених влакана.

Произвођач се обратио познатој немачкој кући IBD (Chempro GmbH) специјализованој у том пољу (фамозна по свом систему MEXAS-Modular Expendable Armor System), која снабдева заштитним плочама и амерички 8x8 STRYKER.

Шасија је са два различита међуосовинска размака (3,23 и 3,50 м), мотор и мењач налазе се у предњем делу возила, док се редуктор са две брзине и диференцијални блок, налазе у задњем делу (возила), испод сандука за транспорт материјала.

Стандардна верзија возила Iveco има тежину од седам тона и може превозити пет војника са комплет борбеном опремом или терет до 2.300 кг тежине.

Тактичка покретљивост

Iveco VLM покреће турбодизел common rail Euro 3 мотор IVECO F1D 3000 cc, снаге 136 kW (185 КС) са максималном копијом 456 Nm при 1.800 обртаја у минути, у комбинацији са шестостепеним (шест напред и један назад) аутоматским мењачем ZF 6HP 26, који омогућава брзину од 130 км/ч по асфалтном путу. Вешање је независног типа, пнеуматици су типа 325/85R16 и располажу пнеумидрауличким кочницама са дисковима, те системом ABS.

Предвиђена је и употреба система CTIS (Centralized Tyre Inflation System) за централизовано надувавање пнеуматика,

а и модерна електроника за бројне функције. Возило располаже и додатном опремом попут чекрка, опреме за савлађивање водених препрека, за зимске услове, пустињска, ГПС...

Савладава водене препреке без посебних припрема до дубине од 85 цм, док са посебним припремама до дубине од 1,5 метара.

Осим одличне тактичке покретљивости, LMV поседује и исто тако добру стратегијску мобилност, омогућену ваздушним транспортом. Авион С-130Ј може превести два, док С-27Ј једно возило. У моћном америчком транспортном авиону С-17 може стати осам LMV, у С-5 Galaxy чак 15, док хеликоптери CH-47 и EH-101 MERLIN могу превести једно возило IVECO LMV унутар каргоа или пак на централној транспортној спољашњој куки. Возило такође може бити избачено падобраном, системом LVAD (при малој брзини) или LAPES (на малој висини уз помоћ извлачећег падобрана).

Пнеуматици су типа Run-Flat, против бушења, са оклопљеним фелнама

Британска верзија

Почетком 1999. британско Министарство одбране покренуло је програм FCLV (Future Command and Liaison Vehicle) за набавку новог вишенаменског возила за потребе британске војске. Захтеви су били да возило буде са погоном 4x4, мотором дизел и аутоматским преносом, са могућ-

ношћу да транспортује од четири до шест војника и одређену тежину терета, те да буде заштићено од муниције лаког оружја и посебно против мина.

На тај конкурс пријавило се шест произвођача од којих је половином 2001. изабрано троје финалиста. То су биле компаније: ALVIS, која је понудила оклопно возило SCARAB и, у сарадњи са IVECO DVD, VLM (локално названо MLV – Multipurpose Lightweight Vehicle), Vickers Defence System, која је понудила јужноафричка возила RG-32M и RG-31M, и Hunting Engineering (каније United Defense UK), са возилом TCM, дериватом француског VLRB, произвођача In-sys/ACMAT.

Јула 2003. Министарство одбране објавило је победника на конкурс – компанију ALVIS са својим возилом IVECO MLV. У новембру је потписан уговор вредан 140 милиона фунти, за 401 возило (најпре је предвиђено 486), са опцијом за још 400. Британско РВ добиће одређен број возила, локално названих пантер, која ће користити за патролирање у ваздухопловним базама.

Победити конкуренцију на међународном тржишту извоза оружја за италијанску одбрамбену индустрију одувек је било мучно искуство. Не осврћући се на квалитет производа, Италија готово никада није успела да извезе своје производе пре свега због недостатка или слабе подршке владе (што одликује комерцијалну политику других нација). Остајући у пољу копненог оружја, подсетимо се да је последњи производ ознаке made in Italy извезен у Британију био давних шездесетих брдска хаубица Ото Мелара Mod.56 105 мм. Међутим, јула 2003. поновио се сличан успех, али у овом случају победа је дошла после дугог такмичења са јаким конкурентима.

На крају можемо рећи да Iveco VLM, које по спољашњем изгледу подсећа на амерички humvee, има боље карактеристике од садашњег стандардног возила италијанске војске VM-90P, верзије са оклопном заштитом, али и од humvee, чија је употреба у Ираку и Авганистану доста критикована. Стога, није мистерија да је баш то натерало британску армију да набави нова возила Iveco VLM.

Италијанска војска је наручила 1.216 примерака у разним верзијама, а заинтересована да набави укупно 7.700 возила у периоду од 10 година. Један од главних разлога зашто то возило остварује све већи интернационални комерцијални успех јесте одлична оклопна заштита. Осим Британије, IVECO LMV је продат земљама попут Шпаније (120), Норвешке (60), Белгије (440), Албаније (9), Републике Чешке (4+15) и Хрватске (10). ■

Зоран МИЛОШЕВИЋ

Део обавезне опреме

Недавно се на тржишту појавио нови екстра квалитетан холографски нишан за оружје, америчке фирме Electro-Optics Technologies из Мисурија. За кратко време је, и поред високе цене од око 700 долара, постао део обавезне опреме свих америчких специјалних јединица – војних и полицијских. Фирма је тржишту понудила два модела, и то са ознакама М-510 и М-550, које се међусобно разликују само по величини и капацитету батерије за напајање.

Први успешан нишан са холографски пројектованом кончаницом конструисан је 1962. и развијен је за авио-индустрију. Убрзо се показало да има огромну предност – невероватно ефикасно и брзо проналажење циља. Суштина тадашњих холографских нишана била је у пројектовању светлеће нишанске кончанице у простор између очију стрелца и циља. Тако се због стереоскопске природе људског вида добија утицај да је нишанска тачка кончанице директно налепљена на циљ.

Први су их применили пилоти авиона. Сlike кончанице пројектоване су на косину ветробранског кокпита авиона, односно стаклену плочу испред њега. То је изузетно поједноставило и олакшало пилотима ваздушне двобоје на малим раздаљинама, такозвани Dogfight, самим тим што је проналажење и фиксирање циља веома убрзано и поједностављено. Када су се ти нишани показали ефикасни у авијацији, појавила се идеја о њиховој примени на стрељачком оружју.

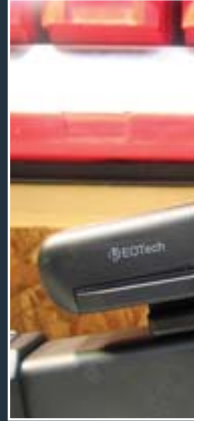
Последњих 30 година забележено је много различитих нишана који су светлећу

тачку или сличну кончаницу пројектовали на циљ. Нуђени су на тржишту као револуционарна нова технологија под разним именима – tacso gama, aim point, quick point, колиматор..., али ни војнополицијско, нити цивилно тржиште није их одмах прихватило. Разлог неприхватања био је специфичан начин коришћења, али и то што су имали бројне мане – на пример, превелику светлећу тачку слабог интензитета, огромне димензије, кратак век трајања напајања, итд.

За блиску борбу

Код класичних или оптичких нишана користи се једно око за нишањење, док се код нових, холографских, односно, како их још зову рефлексних нишана, употребљавају оба, са фокусом на циљу. Такав начин нишањења био је знатно бржи од класичног, јер није захтевао промену фокуса гледања, а ни поклапање елемената (задњи нишан, предњи нишан, циљ), који се налазе на различитим растојањима од ока. Ипак, требало је да прође још доста времена док се нису појавили ефикасни, компактни ни-

Нишан Eotech HWS

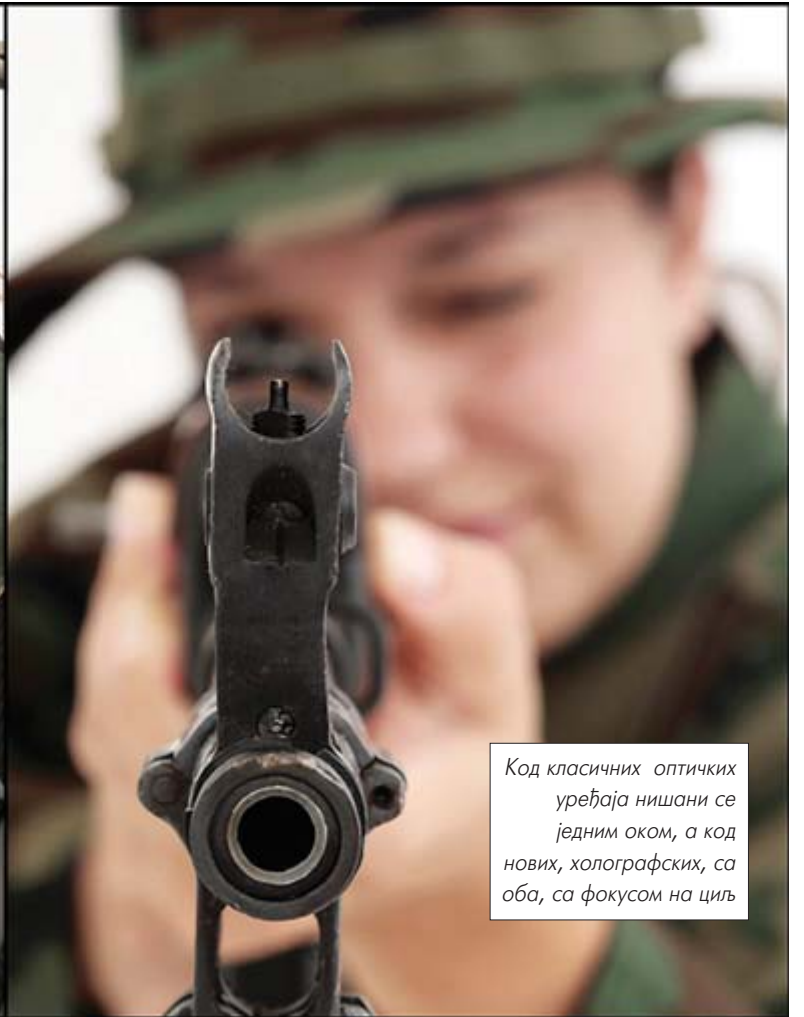
шани данашње конфигурације, који потпуно поуздано могу да се користе у најсуровијим условима бојишта и у борбама на блиским одстојањима.

Пресудну улогу у развоју тих нишана имала је појава компактних ласера, јер су омогућавали формирање изузетне оштре

и прецизне нишанске кончанице. Последњих година не може се ни замислити употреба примарног оружја у блиској борби, а да на њему није монтиран један од тих оптичких уређаја. Они су данас постали обавезна опрема свих специјалних јединица војске и полиције на целој планети, а

све се више користе и у круговима ловаца и спортом стрелаштву.

Недавно се на тржишту појавио нови, екстра квалитетан холографски нишан за оружје (Holographic Weapon Sight), под називом Eotech HWS, који је произвела фирме

Код класичних оптичких уређаја нишани се једним оком, а код нових, холографских, са оба, са фокусом на циљ

Основни ТТ подаци

Модел	M-510	M-550
Димензије нишана	102 x 49 x 60 мм	131 x 49 x 60
Тежина нишана	250 г	326 г
Водоотпорност	дубина до 3 м	до 10 м
Величина дисплеја	30 x 23 мм	
Аутономија рада	200 сати (AA модели 900 сати)	
Даљина нишањања	до 500 м	

Отпорност

По декларацији коју даје произвођач, нишани могу да падну са висине од три метара, а да не изгубе слику погодака. Веома су отпорни и на трзање оружја, јер су фабрички тестирани на око 3.500 удара равних трзају метка .454 Casull, при чему не губе нишанску тачку. Потпуно су отпорни на влагу, а и водоотпорни су, и то модел М-510 до дубине три метра, односно 10 метара модел М-550. Спољни финиш оба нишана је мат црна боја са специјалним изузетно отпорним тврдим премазом.

Electro-Optics Technologies из Мисурија. За кратко време је, и поред високе цене од око 700 долара, постао део обавезне опреме свих америчких специјалних јединица – војних и полицијских.

Тај нишан намењен је за блиску борбу. Користи се на свим варијантама М 16 пушке, М 4 карабина или МР 5 аутомата, на борбеним сачмарицама, а у последње време поставља се чак и на пушкомитраље и митраље. Веома се једноставно монтира, и потребна је само Picatinny шина. Монтира се и фиксира у једној тачки, али тако да је гарантовано задржавање прецизности унутар једног минута угла после скидања и поновног монтирања.

Фирма је тржишту понудила два модела холографских нишана, са ознакама М-510 и М-550, а међусобно се разликују само по величини и капацитету батерије за напајање. Оба модела ослањају се на технологију преноса холограма (пројектовање ласерског зрака), са оптиком која је у потпуности ослобођена паралакса. Сочива су им без увећања, ради боље контроле бојишта, и неодређене жижне даљине, што значи да у току нишањања, нишан може да се налази на било којој удаљености од ока, а да то не утиче на видљивост кончанице.

Велика аутономија рада

Оба модела нишана – и М-510 и М-550 – начињена су веома робусно, комбинацијом полимерске пластике и алуминијумских легура, тако да су прилично отпорни на спољна механичка оштећења. Посебну заштиту даје им и поклопац од алуминијумске легуре, постављен преко тунела са објективом и окуларом (такође, начињене од ојачане и на удар отпорне пластике), тако да су нишани готово неуништиви.

Оба модела користе две алкалне батерије Н, које омогућавају 200 сати рада, док модели означени са М-510 АА и М-550 АА користе две литијумске батерије АА, које обезбеђују ни мање ни више него 900 сати рада, што је изузетно велика аутономија. Сви модели имају аутоматско искључивање уређаја после осам сати непрекидног рада, али се могу програмирати тако да се време смањи до четири сата.

Наравно, тако моћни уређаји за нишањење нису могли да се смање до величине осталих на тржишту, па су њихове димензије и маса знатно веће него код појединих конкурената. Модел М-510 има димензије 102 x 49 x 60 мм и масу од 250 г, док је модел М-550 величине 131 x 49 x 60 мм и масе од 326 грама. Та маса је готово идентична са оптичким дневним или ноћним нишанима.

И поред таквих димензија, на те нишане постављени су дисплеји димензија 30 x 23 мм, што им даје невероватну прегледност на разним удаљеностима од стрелца и из свих углова. Уз најнапреднију технологију пројекције на дисплеј, нишани имају могућност одржавање слике нишанске кончанице у било ком делу екрана, чак ако је спољашње стакло објектива запрљано или оштећено.

Фирма рекламира и нови квалитет осветљености кончанице (са 20 подесивих интензитета), која са односом од 1000000 : 1 контраста, у односу на при-

суство спољног светла, омогућава видљивост у свим светлосним условима и амбијенталним окружењима. Интензитет светлости аутоматски се може смањити за половину помоћу опције Night Mode (ноћна опција), ради упаривања са свим постојећим пасивним ноћним уређајима за нишањење од I до IV + генерације, који се монтирају иза холографског нишана.

Са тачком кончанице величине једног минута угла (око 25,4 мм на удаљености од 91 м), унутар круга величине 65 MOA (1,65 м) и гарантованом прецизношћу од 1 до 2 MOA, холографски нишани HWS

могу успешно да се користе до даљине од 500 м. Корекција слике погодака приликом упуцавања, врши се класичним системом кликова, величине око 14 мм. После монтирања на Picatinny шину, нишани могу да се штелују за око један метар горе-доле и лево-десно, и да дају видно поље од око 28 м, на 91 м, при удаљености нишана око 10 цм од ока стрелца.

Када се на крају сагледају све карактеристике тих уређаја, и није чудно што су их све специјалне јединице војске и полиције на целој планети оберучке прихватиле и сврстале у обавезну опрему. Извођење акција без тих уређаја не може да се замисли из простог разлога – дужина трајања интервенције оваквих јединица мери се секундама. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

АУСТРИЈСКА МАНТРА

Типично ЛОГИСТИЧКО ВОЗИЛО

Аустријска фирма Achleitner изборила се за место на европској и светској сцени произвођача, тј. фирми које се баве адаптацијом познатих комерцијалних возила за посебне, наменске примене, између осталог и војну. Основне карактеристике тих возила јесу употребљивост и квалитет који проистиче и из самог возила – узора. Компанија Achleitner била је присутна и запажена на овогодишњем Партнеру 2009 са возилом мантра.

Када се спомену логистичка возила, одмах се некако, по инерцији помисли на камионе. Међутим, иако је у великом броју случајева тако, постоје и изузеци, где лакша возила и те како могу бити корисна. Погледајмо само глобални успех релативно тешког теренског аутомобила као што је амерички М998 *хамер*, намењен не само за замену легендарног *џипа*, односно његових наследника у виду М38 и М150/151, већ и за замену лакших транспортних возила као што су били М274, М880 и М561, носивости до 1,5 тоне.

Веома интересантно „виђење” возила које се у одређеној мери може упоредити са *хамером* нуди аустријска компанија Achleitner. Она није толико позната у ширим круговима. Стационарирана је у месту Woerl у покрајини Тирол и у потпуности је у приватном власништву, а запошљава свега око 200 радника. „Рецепт” који користи Achleitner прилично је једноставан, веома атрактиван и проверен – позната основа, која најчешће долази од реномираних произвођача, као што су IVECO, Volvo, Mercedes – Benz/Puch или MAN, прила-

гођава се одређеној, по правилу специјализованој намени. Велик део тих возила намењен је употреби у најтежим условима, као што је теренска возња, кретање по брдско-планинском земљишту, те возња по снегом покривеним теренима или по песку. Такви захтеви по правилу се могу задовољити само коришћењем погона на све точкове. С друге стране, савладавање таквих терена иде под руку и са војном употребом тих возила.

Наликује спринтеру

Типично логистичко возило из палете компаније Achleitner јесте *мантра*, заснована на до-ставном возилу Mercedes Benz Sprinter друге генерације које се појавило у продаји 2006. и још увек је актуелно. Интересантно је да се у САД продаје и као Dodge Sprinter и Volkswagen Crafter. Посебну популарност доживело је у САД, пре свега због мање потрошње горива у односу на америчке конкуренте. О популарности у Европи, такође не треба трошити речи, о чему сведочи и титула доставног возила године 2007.

Строго гледано, и логистичка возила у војсци заправо су на неки начин доставна. Од њих

се захтева да што брже и сигурније превезу што већу количину добара. При томе није само носивост важна већ и могућност превоза кабастих терета, где је типичан пример транспорт стандардних палета. Конкретно, могуће је транспортовати две до три палете 1,22x1,22 м.

За разлику од хамера, који је доживео бројне варијанте и оспособљен је и за борбене задатке, код мантре је ситуација другачија и намена јој је далеко ужа. Може се рећи да је то у супротности са тежњом да се снизе логистички трошкови и једним возилом задовољи што је могуће више намена. Међутим, то није увек могуће и сада се већ појављују пројекти возила која имају знатно бољу оклопну заштиту од мина и импровизованих експлозивних средстава. Та возила неминуовно имају већу

масу и по правилу мањи товарни простор, а и могућности савладавања терена су им на нешто нижем нивоу. То оставља простор за специјализовано логистичко возило попут мантре.

Споља гледано, мантра изгледа готово идентично као и спринтер. Највећа и најочигледнија измена су већи точкови, тачније, ко-

ристе се специјалне гуме за тешке терене Goodrich All-Terrain 265/75 R16, а као опција су гуме Goodrich Mud-Terrain 285/75 R16 122Q. Тиме су дупли задњи точкови замењени једноструким. Међутим, ту наравно није крај. Achleitner нуди и конверзије спринтера на ниво Standard и Perfect, а нуди се и мантра, као потпунија модификација. За разлику од спринтера, мантра има перманентни погон на сва четири точка, са распоредом снаге 50 одсто напред и 50 одсто позади, додатним редуктором за спори ход, блокаду диференцијала и регулационим уређајима (ABS, ASR, BAS) на задњем пару точкова. Возило има потпуно независно ослањање напред, са спиралним опругама, хидрауличним амортизерима и стабилизаторима, док је позади крути мост са параболичним гибњевима. Вешање точкова је шире, што се и види на благо избаченим блатобранима, а висина је подигнута за 100 милиметара.

Када је реч о погону, понуда је нешто мања него у случају спринтера, посебно верзија које се извозе у САД. Спринтер за тржиште САД може да се добије са четири турбодизел мотора серије OM646 од радне запремине 2,2 литре са четири цилиндара у линијском распореду, снаге 88 KS (65 kW), 109 KS (80 kW), 129 KS (95 kW) и 150 KS (110 kW), једним турбо - дизелом OM 642 радне запремине три литра у V6 конфигурацији, снаге 184 KS (135 kW) и једним мотором на бензин или гас, америчког порекла, ознаке M272, радне запремине 3,5 л, конфигурације V6 и снаге 254 KS (190 kW).

Achleitner се ограничио на два турбо - дизел мотора, најснажнији радне запремине 2,2 литра и онај запремине три литра. Како се гас у Европи користи у нешто мањој мери него у САД, основни проблем представља логистика у оружаним снагама, која не подразумева употребу твог енергента. Управо су из овог светског рата, опремљени дизел моторима, дати Маринском корпусу, у коме се гориво обилато користило за разлику од Аرمије где је бензин водио "главну реч".

Рекордер у превозењу

Конфигурација надградње може бити различита. Најпре, може имати једну или две клупе, односно са двоја или четвора врата, а позади се може добити теретни простор у виду приколице са церадом и као комби, са седишима. Мантра се може набавити са различитим масама, од 3,5, 4,6, 5 и 6 т, при чему је максимална носивост 3.650 кг, што се уз далеко већи товарни простор и те како може повољно упоредити са хамером (1.134 кг за стандардни M998 до 2.268 кг за тешки M1113). Можда је коректније мантру упоредити са легендарним пинцгауером, изворно аустријским производом (Steyr Daimler Puch), а данас британске Automotive Technik. Носивост пинцгауера последње генерације је 1.400 кг за конфигурацију 4x4, односно 2.000 до 2.500 кг за 6x6.

Посебно импресивно делује податак да мантра може да превезе и до 21 човека, што је знатно више од до сада рекордерског пинцгауера 6x6, где је та бројка до 14. На располагању су различите варијанте, почев од транспорта, ватрогасне службе и службе за чишћење снега, хитна помоћ, војне верзије и др., све посебно прилагођене за тешке терене. Цене варирају од опремљености, облика надградње и дужине и крећу се у распону од 26.000 до 44.000 евра, наравно, без свих дажбина.

Компанија Achleitner била је присутна и запажена на изложби наоружања и војне опреме Партнер 2009. ■

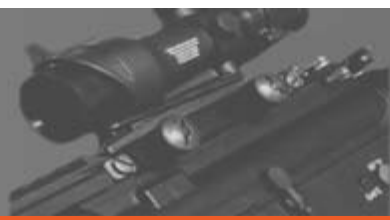
Себастиан БАЛОШ

Survivor II

Achleitner нуди и возила Survivor II, која су намењена за замену претходне серије. Намењено је за патролирање и превоз војника у ситуацијама где је повећан ризик од мина или импровизованих експлозивних направа. Као такав, Survivor II је интересантна алтернатива возилима као што су италијански IVECO LMV и јужноафрички Mamba/RG-31. Погонске компоненте за то возило долазе из MAN-а. Мотор има снагу од 280 KS (206 kW), што том возилу максималне масе 14 т и носивости 3,8 т

обезбеђује максималну брзину од 100 км/ч. Оклопно тело обезбеђује ниво заштите класе 1 – 3 (до калибра 7,62 НАТО са језгром од волфрам-карбида), а противминска заштита је нивоа 2а/6 и 3 а/6 (до мине са 8 кг ТНТ испод средине пода или точка). Може се набавити у више варијанти: стандардни транспортер поред возача и сувозача превози пет војника, а изузетно 8-9. Санитетски може да превезе болничара са опремом и два војника на носилима. Постоје и логистичко возило, те оно са комуникационом опремом.

ИЗВИЋАЊЕ ИЗ ВАЗДУХА

Систем пете генерације

Обједињени систем за извиђање из ваздуха – ACS намењен је за потребе извиђања комуникација и радара противника. Опремљен је електрооптичким и ИЦ сензорима, SAR радаром и хиперспектралним сензорима, ради обезбеђења командној инфраструктури нивоа корпуса, потпуног разумевања борбеног окружења. Пројектован је као потпуна замена за постојеће, независне системе, који се користе за прикупљање и дистрибуцију обавештајних података у свим фреквентним опсезима, за осматрање и одређивање циљева.

Обједињени систем за извиђање из ваздуха – ACS (Aerial Common Sensor), предвиђен је као савремени SIGINT (signals intelligence) систем – пете генерације, а намењен за потребе извиђања комуникација (COMINT) и радара (ELINT) противника. Опремљен је електрооптичким и ИЦ сензорима, SAR радаром и хиперспектралним сензорима, ради обезбеђења командној инфраструктури нивоа корпуса, потпуног разумевања борбеног окружења. Пројектован је као потпуна замена за постојеће, независне системе, који се користе за прикупљање и дистрибуцију обавештајних података у свим фреквентним опсезима, за осматрање и одређивање циљева: Guardrail Common Sensor – GRCS RC-12 (SIGINT) и Airborne Reconnaissance Low – RC -7 луди соко/ Crazy Hawk (COMINT и IMINT) у КоВ САД и EP-3 ARIES (SIGINT) у РМ САД.

Основни уговарачи, односно произвођачи јесу компаније за израду специјалних електронских система, ESL (електронска средства и системи, ESS), из Sunnуva-

la, Калифорнија, и Beech Aircraft из Вичите, држава Канзас. Сарадници на пројекту су и фирме ESCO из Сент Луиса, затим позната компанија за производњу информатичке опреме IBM из Омега и коначно компанија UNISYS из Солт Лејк Ситија. Модификације на свим ESS у надлежности су америчке фирме Raytheon.

Развој

Почетком 2002. две највеће америчке компаније које се баве развојем ваздухопловних извиђачких система – Lockheed Martin и Northrop Grumman – отпочеле су паралелан, независан рад на новом пројекту (почетне вредности по шест милиона долара), познатом под називом *Обједињени систем за извиђање из ваздуха – ACS (Aerial Common Sensor)*.

Компанија Lockheed Martin заступала је, заједно са бразилском Embraer, предлог да се сва сензорска опрема обједини у SIGINT систем за извиђање комуникација и радара противника, на бразилском

авиону ERJ 145 jet (бразилски систем ERJ 145/EMB 145, као поузданија летелица, чији систем има бољу аквизицију и производну цену од противничког кандидата, и који се већ потврдио у пракси у оружаним снагама Бразила и земљама Ј. Америке), а који би се монтирао у Цексонвилу, на Флориди, за потребе КоВ и РМ ОС САД.

Првобитни план предвиђао је да се за потребе КоВ САД набаве 34 летелице, док је за РМ САД била планирана набавка 19. Укупна вредност уговора за испоруку наведеног броја летелица износила је, према пројекцији за 2010, око 879 милиона долара, док је укупна реализација програма процењена на око седам милијарди долара, од чега је између 20 и 30 одсто било намењено за произвођача. Почетак тестирања ACS система у пракси био је планиран за 2006, а производња у пуном обиму за ову годину.

Компанија Northrop Grumman свој пројекат базирала је на уградњи сензора на General Dynamics-овом моделу Gulfstream G450 jet (национални производ, који има предност већег долета и могућност рада на већим висинама од противкандидата), чији би систем носио ознаку ACS RC-20.

Процес завршетка и ревизије оба пројекта реализован је током 2003, када су представљене могућности COMINT, ELINT, IMINT и EO/ISR капацитета, интегрисаних на обе верзије авиона.

Према извештају који је урађен крајем те године тежиште испитивања оба система било је на могућностима превлазилажења евентуалних техничких недостатака, изазваних првенствено интерференцијом различите сензорске опреме, а и расположивог простора за потребе могуће уградње додатних сензора и опреме (алтернатива је била монтажа опреме на већој Embraer-овој платформи ERJ 190, што би превазишло трошкове за 40 одсто од планираног). Предност је дата Lockheed Martin-овом моделу ERJ 145/EMB 145, на коме је требало да се заснива ACS пројекат.

Средином 2003. развоју програма КоВ САД прикључила се и РМ САД, због потребе замене свог познатог SIGINT система, EP-3 ARIES. Оба рода заговарала су комплетирање мултифункционалних система са четири радна места за потребе КоВ, односно са шест радних места за потребе РМ САД, што је довело до проблема са смештајним капацитетима на авиону.

Различити захтеви били су узрок неслагања између представника КоВ-а и РМ, што је за резултат имало да КоВ САД средином 2004. одложи почетак производње првих пет авиона, а и даљи развој програма, за почетак јануара 2006, када је министарство одбране САД донело одлуку да се прекине са пројектом, због чега је плаћена одштета компанији Lockheed Martin у износу од око 200 милиона долара.

Ратна морнарица САД прекинула је ангажовање на ACS програму још 2004. Септембра 2003. надграђен је систем EP-3 ARIES. Он је тестиран 32 дана, при чему је реализовано 129 мисија изнад Пацифика, на којима је у оперативном раду проведено 129 радних часова. Модификовани EP-3E Aries II Sensor System Improvement Program (SSIP) одликује интегрисани дата линк-16. Тако опремљена флота извиђачких система EP-3E Aries II SSIP организована је у два сквадрона у оквиру РМ САД, са укупно 12 авиона.

Роследња модификација на систему EP-3E урађена је током 2005. само на пет авиона, као примарна извиђачка верзија те платформе, пошто је РМ САД отпочела самостално нови пројекат под називом Multi-mission Maritime Aircraft (MMA програм), који је предвиђен да у потпуности замени постојеће P-3S Orion и EP-3 ARIES платформе.

Канцеларија државног секретара за одбрану САД средином 2006. одобрила је реализацију шестомесечне студије, која се односи на комбиновану употребу изви-

оружаних снага САД и партнера из НАТО, око прикупљања обавештајних информација.

Због потребе за новим системом, КоВ и РВ ОС САД, новембра 2006, потенцирале су идеју о набавци 45 авиона из пројекта ACS, укупне вредности две милијарде долара и најавили нови почетак рода на пројекту ACS од октобра 2009. године. Као крајњи рок за увођење у оперативну употребу одређена је 2016. година. Међутим, због повећане цене производње, одлагања и кашњења са испорукама, министарство одбране САД редуковало је набавку на 23 система Beechcraft King Air 350ER, од којих је први већ испоручен РВ САД, почетком априла ове године. Уговор у вредности од 171 милиона долара, потписан у новембру 2008, подразумева испоруку 23 летелице, чија је нова кодна ознака MC-12W (максимално време лета до осам сати, крстарећа брзина је око 500 км/ч, на висини до 12 км).

Пројекат Liberty

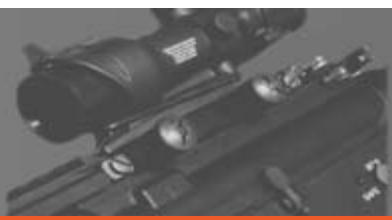
Ратно ваздухопловство САД потврдило је 23. јануара 2009. постојање пројекта Liberty, који предвиђа опремање 37 авиона типа Hawker Beechcraft C-12 Huron у ISR верзију MC-12W. Нови системи резултат су настојања министра одбране САД Била Гејтса, средином 2008, да се за кратко време развије и реализује нови извиђачки систем, савремених могућности за потребе операција у Ираку и Авганистану.

Летелица EMB 145

ђачких авиона и беспилотних ISR система (HALE/Global Hawk и MALE/Predator), и која је усвојена као коначно одређење

Основна намена система последње генерације у РВ САД – MC-12W, са четворочланом посадом (пилот, копилот, два

Пренос података и информација

Размена обавештајних података и информација између здружених команди и *Интегрисаног система за обраду података* реализује се преко централне станице командира, СТТ (двоканални AN/USR-5 радио-уређај), употребом мултипојасног бежичног система (TRIXS). Из *Интегрисаног система за обраду података* шаљу се команде до извиђачких летелица у ваздуху, елементима Airborne Relay Facility система, док се са њих враћају резултати са извештајима и обрађеним подацима.

Главни аналитичар GRCS система процењује прикупљене податке у бази и има одлучујућу улогу у процесу управљања радом SIGINT, TEHMINT и IMINT оператора.

Активна електронска карта са дисплејом (Dynamic Electronic Mapping and near real time Display, DEMAND) ажурира се у реалном или времену блиском реалном, аутоматским уношењем из базе података, након извршене провере. Радна места оператора састоје се од бројних лап-топ рачунара, повезаних LAN мрежом на главни сервер *Интегрисаног система за обраду података*. ГИС систем, садржи више врста симбола, који се користи за обележавање различитих типова емитера, при чему се за сваки може дати одређени коментар или детаљ. Најчешће садрже следеће податке: назив циља, позицију, фреквенцију, време регистраовања, почетак праћења, врсту емитера са сликом фреквентног спектра регистраваног сигнала, која је извиђачка платформа регистровала податак...

Сви ти подаци из *Интегрисаног система за обраду података* припремају се у једнообразне формате (дигиталне записе), ради могуће употребе на нивоу целог система за анализу из свих извора података КоВ САД.

оператера), јесте подршка ISR беспилотном извиђачком систему Predator (RQ-1) у прикупљању обавештајних података на тактичком нивоу (IMINT и SIGINT), те подршка беспилотном борбеном систему Reaper (MQ-9) у прецизном одређивању локација борбених средстава и експлозивних направа противника и дејству на њих.

Одликује га мали радарски одраз, могућност непрекидне координације и сарадње са јединицама на земљи, те једноставно управљање и одржавање.

Опремљен је SAR радаром, дневним и ноћним камерама високе резолуције, ЕО и ИР сензорима, те антенама на трупу, за потребе извиђања комуникација и радара противника.

Пријем информација у SIGINT соби

Позната компанија L-3 Integrated Systems Communications (Waco) опремила га је софтверском, комуникацијском и сензорском опремом.

Прва испорука авиона те намене за потребе РВ САД била је 8. априла 2009. у Вичити, док је други систем испоручен Националној гарди Мисисипија, 28. априла ове године у бази 186. пука за допуну горива у ваздуху (ARW), у авио-бази Langley, где ће бити привремени центар за обуку оператора на тим системима. Боравак формације од седам система MC-12W у тој авио-бази има предност, првенствено због дванаестогодишњег искуства које имају припадници 186. пука ARW са одржавањем и допуном ISR система старије генерације – RC-26, који је кориштен за праћење трговинског дрога на граници са Мексиком и у Јужној Америци.

Укупни трошкови пројекта Liberty пројектовани су на 950 милиона долара, укључујући и потребе за око 100 пилота и специјалиста за експлоатацију прикупљених података у обавештајном ситуационом центру, који ће радити оперативном и уједно опслуживати системе. Новац за опремање 31 система одобрен је

2008, док су средства за опремање још седам обезбеђена у овој години.

Заменик НШ у РВ САД и уједно директор за ISR делатности (А-2) за РВ САД, у Вашингтону, бригадни генерал Блаир Хансен, надлежан је за ISR програме (RC-135, U-2, Predator RQ-1, Global Hawk RQ-4A/B, F-16 Theater Airborne ISR System, Distributed Common Ground System, Cobra Dane Cobra Judy, и друге системе на нивоу тактичких јединица), на које се просечно годишње утроши око четири милијарде долара. Према његовим речима, пројекат Liberty покренут је у априлу 2008, при привремено формираној групи за ISR у МО САД, основаној по препоруци Била Гејтса.

Системи MC-12W биће организовани у два сквадрона од по 15 платформи за потребе операција изван САД (првенствено у Ираку и Авганистану) и налазиће се под Централном командом ОС САД, док ће седам система чинити формацију која ће базирати у бази Langley, за потребе обуке и кондиционирања оператера и послуга. Послуге система ротираће се сваких шест месеци.

Заједничка заштита

Компанија Northrop Grumman је свој пројекат базирала на моделу Gulfstream G 450 jet

Систем за прецизно одређивање циљева путем SIGINT-а, SPOCS (Precision SIGINT Targeting System, PSTS), програм је који се већ две деценије налази под директним надзором и покровитељством помоћника државног секретара за одбрану САД и експерата Агенције за напредна истраживања у области одбрамбене технологије (DARPA).

Као јединствена формација и део Војнообавештајне агенције САД, SPOCS има, у основи, обавезу да војно-политичком руководству САД обезбеди прецизне податке о свим активностима у електромагнетном спектру и изворима зрачења, њиховим локацијама и њихову класификацију према степену угрожавања националне безбедности унутар земље, окружењу и широм света, употребом националних и тактичких уређаја и система SIGINT.

Систем Guardrail/Common Sensor (GR/CS) јесте, у основи, јединствени систем

за прецизно одређивање циљева путем SIGINT-а, SPOCS на оперативном нивоу.

Оружане снаге САД тренутно имају у оперативној употреби четири GR/CS система. Тај систем може бити дељив, тј. постоји могућност одвајања ваздухопловне (извиђачких авиона) од копнене компоненте (остаје да ради на прикупљању података у систему CONUS). На тај начин извиђачке летелице могу се употребити и ван територије САД. Такав је случај са систе-

мом GR/CS који базира на аеродрому Hunter Army, у граду Саванах, држава Џорџија.

Капацитети система RC-12 Guardrail/Common Sensor, GR/CS (SIGINT) допуна су систему за извиђање из ваздуха Airborne Reconnaissance Low, ARL/ D-7 (COMINT и IMINT) из 1996. године. Они представљају основу савремених обавештајно-извиђачких мисија из ваздуха КоВ ОС САД. Оперативне и техничке капацитете, као и легитимне оквире за оперативну употребу изван САД (по захтеву командних структура) наследио је од претходника.

Special Purpose Signal Detection, AN/USD-9 или Guardrail GR/CS систем, састоји се од четири подсистема, копнених Integrated Processing Facility (IPF), Auxiliary Ground Equipment (AGE) и Commanders Tactical Terminal (CTT), и ваздухопловне извиђачке компоненте, Airborne Relay Facility (ARF).

Размена

Основни тактички систем за размену обавештајних података (Tactical Reconnaissance Intelligence Exchange System – TRIXS) јесте систем корпусног нивоа, за истовремену наизменичну размену порука и информација. Основни предуслов за његово успешно функционисање јесте постојање оптичке видљивости, без обзира на међусобну удаљеност објеката (до 250 км, укључујући и пренос података и између комуникацијских сателита и центара командовања). Пренос порука обавља се у реалном времену или времену блиском реалном, са капацитетом 250 елемената у простору истовремено.

Размена обавештајних порука и информација између здружених команди и Интегрисаног система за обраду података реализује се преко централног терминала командира станице (СТТ), употребом мултипојасног бежичног система TRIXS. Из Интегрисаног система за обраду података шаљу се команде до извиђачких летелица у ваздуху, на УВФ опсегу елементима Airborne Relay Facility (Aerial Common Sensor, ACS) система, док се са њих враћају резултати са извештајима и обрађеним подацима.

Поруке се достављају корисницима преко четири увезана мрежна система. Помоћу две мреже – пријемне апликације – софтвера (Tactical Receive Applications, TRAP) и система за размену и емитовање података (Tactical Data Exchange System Broadcast, TADIX-B) успостављају се комуникација и достављају поруке у оба смера на глобалном нивоу.

Кориснички сервис за емитовање информација (Tactical Information Broadcast Service, TIBS) користи се у фази одређивања локације циљева, а основни тактички систем за размену обавештајних података (TRIXS) у фази дејства на циљеве. Тренутно, TRIXS представља основу за комуникацију, између пет најпознатијих извиђачких система из ваздуха, са тенденцијом његове примене и на извиђачки програм беспилотних летелица и друге извиђачке системе.

Као интегрисани систем за емитовање информација (Integrated Broadcast Service, IBS) TRIXS је стандардизован пројекат, чијим развојем је управљала радна група из С31 КоВ (формирана 1994). Пројекат су 1996. одобриле врховне институције за развој обавештајних програма и система ОС САД.

Увођењем TRIXS система у оперативну употребу смањен је велики број мањих и одвојених система за размену обавештајних података који су се у великој мери у пракси преклапали и били неефикасни за крајње кориснике.

Стандардни GR/CS RC-12 систем састоји се од шест до 12 модификованих авиона Beechcraft Super King. Када се налазе у мисији, истовремено се ангажују два-три авиона који достављају податке копненом делу система. Прикупљање, обрада и дистрибуција обавештајних информација и података обавља се у склопу јединственог *Интегрисаног система за обраду података* (Integrated Processing Facility, IPF), копнене компоненте GR/CS система, који има способност брзине обраде и преноса података. То је брзо размештено, оперативан, преносан и превозан мултисензорски систем.

Основу Интегрисаног центра за обраду података чине две целине: за прикупљање и обраду обавештајних информација са копна – AN/TSQ-105 V и AN/TSQ-176 (VAN-3), као основа Guardrail/Common Sensor System-1 (GR/CS-1) за експлоатацију обавештајних информација из ваздушног простора.

Оба подсистема, AN-TSQ-105 V и AN/TSQ-176, смештена су у четири набацна контејнера (систем новије генерације треба да има два контејнера) дужине 12 м, постављених на приколице током оперативног рада или за време транспорта на копну, путем или железницом. Контејнери могу бити транспортовани и бродом или ваздушним путем.

Када се повежу унутрашњим везама, представљају Центар за потпуну обраду података, слике, порука и е-поште, током извиђачких мисија, у реалном времену.

Подсистему AN/TSQ-176 достављају се регистровани подаци и из система Airborne Relay Facility (ARF, AN/ARW-83 V), као основе Airborne Reconnaissance Low (ARL) D-7. Саставни део система ARF јесте и Flightline Test Set AN/ARM-163 (M), који је намењен за задатке из домена провере ваздухоплова, непосредно пре полетања и након завршетка мисије.

Авион RC-12

Авиони RC-12 имају могућност прикупљања података на даљини до 450 км и достављања података на граници оптичке видљивости, до 250 км. Задатке извршавају на висинама од седам до 10 км, а максимално време проведено у извиђању је до пет и по сати (RC-12Q).

Дата линком (Interoperable Data Links, IDL), који ради у микроталасном фреквентном опсегу реда величине пар стотина GHz, обезбеђује се сигуран пренос података из извиђачких елемената из ваздуха до *Интегрисаног система за обраду података*.

Кључни део GR/CS, представља Commander's Tactical Terminals, CTT, или централни терминал командира станице који извештава претпостављене команде (корпуса) о резултатима SIGINT-а (KOMINT-а и ELINT-а), TEHMINT-а и IMINT-а.

Десет модификација

Предвиђено је да током мисије извиђачки авиони RC-12 из система Guardrail GR/CS лете изнад територије, која се поклапа са дубином сопствених снага и паралелно са предњом линијом својих снага.

Комплетан процес прикупљања, обраде и достављања информација, одвија се тако што ваздухопловним системом (авионима RC-12) управља копнена војска, односно Интегрисан систем за обраду података који шаље захтеве и прима повратне податке од летелица из ваздуха, преко линковне везе у UVF (линија оптичке видљивости, ЛОВ) и SVF (SAT линк) фреквентном опсегу, у гемоте моду (даљински управљив), а затим обрађује примљене податке и доставља их корисницима у зони извођења операције.

Ваздухопловни део система је саморазместив, док копнени део система чине брзо размештиви набацни контејнери (превозни и преносни) које је могуће транспортовати путем, железницом, бродом или авионом.

Ваздухопловну компоненту система (старија варијанта) чини 12 авиона RC-12, четири набацна контејнера VAN-а, док је у новијој варијанти систем опремљен са 3-5 авиона, а пратећа опрема земаљске контролне и станице за обраду и дистрибуцију података смештена је у два контејнера и три кабине са линковима (Interoperable Data Links, IDL).

Сензорску опрему чине унапређени систем за откривање, праћење и гониометрисање активности у фреквентном простору (QUICKLOOK, AQL) и изузетно прецизни систем за одређивање локације (гониометрисање) циљева из ваздуха (Communication High Accuracy Airborne Location System, CHAALS).

Предвиђено је да тако опремљен систем омогући команди дивизије или корпуса да у борбеним условима, већ након првих дејстава противничких артиљеријских оруђа, тренутно одреди прецизну локацију, на основу Доплеровог ефекта, временске разлике одлазног/долазног сигнала. Такође, без обзира на генерацију радио и РР уређаја (рад у FH моду или у проширеном спектру), напредна дигитална технологија за регистровање и гониометрисање предајника, на овом систему (комбинована уско и широко појасна) омогућава прецизно и тренутно, одређивање локације. Тиме се добија слика, са размештајем свих емитера ЕМ зрачења, на бојишту.

Објекти извиђања тог система јесу сви војни и комерцијални предајници (ометачи) и остала радио, РР и радарска средства противника, који раде у дцм, цм, мм и микрометарском фреквентном опсегу.

Од увођења у употребу до сада, разви-

јено је седам генерација ваздухопловног извиђачког система Guardrail common/sensor (C/S) RC-12 и урађено 10 модификација.

Почетне варијанте авиона имале су могућност опремања извиђачком опремом и сензорима од 500 кг, док последња RC-12Q варијанта, може бити опремљена опремом тежине до 900 кг, укључујући и подвесне контејнере и антене.

Систем RC-12D Improved Guardrail V уграђен је на 13 летелица King Air Model A200СТ, којима су деведесетих били опремљени 1. и 2. војнообавештајни батаљон (вОБ) – Висбаден и Штутгарт, СР Немачка, а којима су 1991. попуњени и 3, 15. и 304. вОБ у Јужној Кореји. Пет система у тој варијанти продато је оружаним снагама Израела, ради опремања 191. извиђачког сквадрона (Sde Dov, Израел).

Затим, RC-12N GR/CS System 1 (два члана посаде, пилот и копилот) побољшан је доградњом опреме за заштиту и упозорење пилота авиона и садржи: AN/APR-39 пријемник за упозорење од озрачења радаром, AN/APR-44 радар за упозорење, AN/ALQ-136, AN/ALQ-156 and AN/ALQ-162 системи за радарске противмере M130 – распршивач мамаца, док комуникацијски део има: AN/ARC-186 или AN/ARC-201 VHF-FM радио-уређај, AN/ARC-164 Have Quick II UHF-AM радио уређај, AN/APX-100 IFF сателитски предајник, три KY-58 и један KIT-1A генератор шифрирања радио уређај, AN/ASN-149 ГПС пријемник, Carousel IV INS контејнер за опрему.

RC-12P GR/CS System 2 има исту опрему као и претходна верзија RC-12N, с разликом да RC-12P за унутрашње спојне путеве користи фибер-оптичке каблове и мање хардверске компоненте, које су учиниле да укупна тежина опреме буде знатно мања у односу на претходнике. Са девет авиона овог типа опремљена је државна агенција за праћење комуникација ESL (сада TRW).

У оперативној употреби и даље се налазе верзије Guardrail V SYSTEM 3, RC-12H и RC-12K/N/P, који покривају обавештајне делатности у делу COMINT-а, ELINT-а и CHA-ALS активности на одређивању локације циљева високом прецизношћу, користећи и размењујући податке са земаљском компонентом GRCS-а и системом за извиђање из ваздуха (ARL), најчешће у САД, за контролу територије и граница.

Последњи модел

Последње развијени модел из серије AN/USD-9 система, фирме Northrop Grumman RC-12Q (Guardrail Common Sensor, System 2), назван Guardrail 2000, или систем за извиђање намењен за 21. век, седма је генерација система, заснован на достављању регистрованих података преко сателита. Монтиран је на модификованој платформи RC-12, авиона Beechcraft Super King Air 200. Систем се монтира на три модификована авиона RC-12Ps (Raytheon и TRW), који се разликују по додатном изобличењу на трупу, где је смештена сателитска антена.

Губици

Током 1997. из састава 224. војнообавештајног батаљона (8. корпус ОС САД) дошло је до пада авиона RC-12N и губитка оба члана посаде, док је систем RC-12K, из састава 1. војнообавештајног батаљона (5. корпус ОС САД/ 7. А, Европа), пао 1998. при чему су, такође, оба члана посаде погинула, током редовне обуке.

Осим пилота и копилота, систем нема послугу за управљање пријемним делом сета, већ је процес даљински контролисан, преко земаљске контролне јединице.

GRCS System 1 (AN/USD-9C) и System 2 (AN-USD-9E) имају додатну комуникацијску могућност да размењују поруке и достављају регистроване податке преко сателитског линка до најудаљенијих корисника. Опремљени су моћним компјутерима (Micro 5) са UNIX оперативним системима, док су унутрашње (LAN) везе повезане фибер-оптичким влакнима велике пропусне моћи и велике брзине протока података.

Радна места копненог дела система формирана су у два контејнера *Интегрисаног система за обраду података*, уместо четири контејнера у старијој варијанти, те се могу брзо размештати транспортним авионом C-130 Hercules.

Сет уређаја за откривање, праћење, анализу и гониометрисање радио сигнала (Radio Remote Receiving Set, AN/ARW-83)

представља основу ваздухопловног система за прикупљање података, као једног од четири подсистема AN/USD 9B (C и E), система за детекцију.

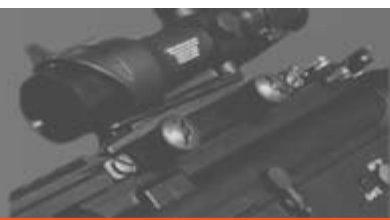
Прецизност у одређивању циљева обезбеђена је квалитетним COMINT/ELINT системом GR/CS-а за регистровање сигнала, анализу модова рада и одређивање локације комуникационих и радарских система и емитера зрачења у целом ФО, закључно са SFV (до 18 GHz).

Комбинација ваздухопловне, даљински управљиве и земаљске компоненте, представља тактичку формацију, која се распоређује у радио-извиђачку чету (обично је то 2. или „Б“ чета) војнообавештајног батаљона, као дела корпусне, војнообавештајне бригаде. ■

Горан КАЛАУЗОВИЋ
(Наставак у следећем броју)

Националној гарди Мисисипија испоручен је 28. априла ове године MC-12W

Убица звери на гусени

Самоходна оруђа 152 мм ИСУ-152 имала су изузетан значај за ратну машину СССР-а. Коришћена су као ударна песница за продоре кроз немачку одбрану. Један примерак нашао се у рукама југословенских тенкиста и у то време третиран је као престижно средство.

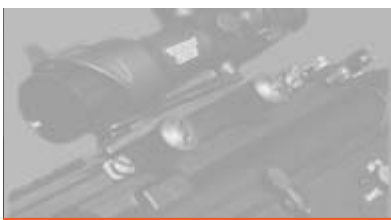
Генерација немачких тенкова, названих по зверима, требало је да се наметне као господар источног бојишта. Од тигрова, пантера и самохотке *елефант* – слон очекивало се да 1943. преокрену развој рата у корист Хитлера. Међутим, наишли су на „убице звери“ (*зверобој*) – самохотку СУ-152, наоружану хаубицом 152 мм МЛ-20, у то време основном оруђу тешке артиљерије Радничко-сељачке црвене армије (РККА).

Самоходна оруђа настале су тако што је на тело тешког тенка КВ-1С уграђен масивни казамат са механизмом хаубице. На тај начин добијено је средство за непосредну ватрену подршку тенковских и пешадијских јединица у нападним дејствима. Када су крајем 1943. у фабрикама почели да производе усавршене тенкове ЈС-1/2, они су послужили као основа за развој нове самохот-

ке ИСУ-152 са побољшаном хаубицом МЛ-20С. Због недостатка хаубица 152 мм, паралелно са ИСУ-152 производеле су се самохотке ИСУ-122 и ИСУ-122С са оруђима 122 мм А-19С, односно Д-25С.

У односу на самохотке са телом тенка КВ, оруђа на бази усавршених оклопњака ЈС имала су казамат знатно већег волумена, искоришћен за смештај 20 метака: половине пробојних БР-545, масе 48,78 кг и половине парчадно-разорних ОФ-545, масе 43,56 кг.

Показало се на пробама да се на 1.000 метара са МЛ-20 може пробити панцирна плоча од 123 милиметара. Од противничке ватре посаду ИСУ-152 штитиле су плоче челика дебеле од 60 до 90 мм на чеонм делу казамата и тела. Бокови казамата били су дебели 75 мм и постављени под

НИЦАМА

Самохотка ИСУ-152 доминирала је техничким збором приређеним јуна 1948. у Белој Цркви

гардијских тешких самоходно-артиљеријских пукова. Они су имали 21 ИСУ-152 у саставу четири батерије од по пет оруђа. До краја рата формирано је 56 пукова. Самохотке су најчешће коришћене у продорима кроз противничку одбрану на главним правцима, као ојачање ударних састава. Услед важности биле су под директном командом армија и у резерви фронта и Врховне команде.

У тактици примене самохотке су првенствено уништавале противничке ватрене тачке са већих удаљености гађања у односу на остала пратећа средства. С правом се очекивало да ће њихово присуство обесхрабрити Немце од предузимања тенковског противудара.

Предност самохотки ИСУ била је у њиховој покретљивости, па су команданти били склони да их истуре чак на предњи крај властитих снага. Међутим, ИСУ су имале и мане, пре свега малу брзину паљбе – само две до три гранате у минути, малу количину муниције, скромну покретљивост цеви хаубице по азимуту од само 10° у леву или десну страну, због чега су се тешко гађали покретни циљеви.

Током 1943. произведено је 704 оруђа СУ-152, а од 1944. до 1947. године 3.242 оруђа ИСУ-152 и 2.860 ИСУ-122. Ратни губици износили су око 2.300 самохотки, односно 46 одсто свих произведених током рата.

Та самоходна оруђа коришћена су после рата све до почетка седамдесетих. Током *хладног рата* служила су првенствено у пуковима размештеним код савезника из Варшавског пакта и на рубним деловима СССР-а. Коришћене су у борбама у Мађарској 1956. године. Те године самохотке су модернизоване на стандард ИСУ-152К са противавионским митраљезом ДШКМ, повећаним борбеним комплетом на 30 метака, новим нишаном и радио-станицом, ко-

Заштита

Показало се на пробама да се на 1.000 метара са побољшаном хаубицом МЛ-20 може пробити панцирна плоча од 123 милиметара. Од противничке ватре посаду ИСУ-152 штитиле су плоче челика дебеле од 60 до 90 мм на чеоним делу казамата и тела. Бокови казамата били су дебели 75 мм и постављени под углом од 15°, а бокови тела израђени су од 90 мм челика. Плоче су отпозади биле дебеле 60 мм, с тим да се завршетак казамата налазио под правим углом, а тела под 49° у горњем делу и 49° у доњем делу. Горње површине биле су од 30 мм челика, а доња плоча од 20 мм. Већи простор повољно се одразио на морал посада, јер су у раним самохоткама чак губили свест због ваздуха презасићеног барутним гасовима.

мандирском турелом и мотором В-54К. Алтернативно, самохотке су модернизоване на стандард ИСУ-152М са елементима тенка ИС-2М са мотором В-54К-ИС.

Модернизоване самохотке служила су до почетка седамдесетих. На бази ИСУ-152К и М израђено је неколико самоходних ракетних система тактичког домета и возила за извлачење.

Зверобоји у Србији

У борбама на простору Србије, у којима лето и рану јесен 1944, учествовале су самохотке из пукова директно потчињених Другом украјинском фронту током продора из Румуније у Војводину и Трећег украјинског фронта на основном правцу продора кроз источну Србију преко Мораве до Београда.

Једна самохотка из Другог украјинског фронта после продора преко Баната при-

углом од 15°, а бокови тела израђени од 90 мм челика. Од позади плоче су биле дебеле 60 мм, с тим што се завршетак казамата налазио под правим углом, а тела под 49° у горњем делу и 49° у доњем делу. Горње површине биле су од 30 мм челика, а доња плоча од 20 мм. Већи простор повољно се одразио на морал посада јер су у раним самохоткама чак губили свест због ваздуха презасићеног барутним гасовима.

Тактика примене

Од фебруара 1944. године ИСУ-152 и 122 уведени су у наоружање самосталних

Сусрет припадника 2. пролетерске бригаде НОВЈ и црвеноармејца октобра 1944. код Раче Крагујевачке. Партизани су нескривено били задивљени моћном самохотком

Димензије ИСУ-152 биле су импресивне за стандарде оклопних возила Другог светског рата

силно се зауставила у ритзу уз Дунав, приближно два километра од Панчевачког моста у правцу Панчева. Заглавила се у блату и црвеноармејци су после више покушаја одустали од извлачења и отишли даље у борбе на северу.

За судбину те самохотке 1946. заинтересовао се Стојимир Илијевић звани Герила (данас има 93 године), у то време технички официр 1. тенковског батаљона 2. тенковске бригаде, размештене у гарнизонима у Словенији. После прибављања одобрења од претпостављених, он је отишао је у Београд и обезбедио гомилу аутомобилских гума. Њих је подметнуо под самохотку како би се гусенице издигле, а у међупростору убачена су дебла. После пет-шест дана труда самохотка се нашла на чврстом. Показало се да мотор ради без тешкоћа иако је била у блату. Самохотка је утоварена у вагон и превезена у Логатец. Једно време налазила се у Жири, уз команду 2. тенковске бригаде.

На наредбу да се придружи 1. тенковском батаљону у Пољанама код Шкофје Локе, Герила је покренуо самохотку. На возило су се попели припадници 3. тенковског батаљона.

Стојимир Илијевић се присећа како се на једном уском пролазу одломио комад пута, па се самохотка три пута преврнула и пала у јарак. Током тог превртања један војник је погинуо. Самохотку је вратио на пут тенк Т-34. Међутим, возило је било претешко за словеначке планинске путеве и једва је прешло преко моста у Шкофјој Локи.

У 2. тенковској бригади волели су да возе самохотку ИСУ, али се на њој није проводила обука. Како у јединици наоружаној са Т-34 нису имали задатак за уникатну самохотку предали су је Тенковском училишту у Белој Цркви.

У шароликој збирци технике коришћене за обуку тенкиста, самохотка је третирана као престижно средство, па су је 1947. извели на вежбу одржану на полигону у Белој Цркви. Један бугарски официр, посматрач на вежби, заинтересовао се за самохотку и затражио да се превезе. На месту возача био је Илијевић.

Дводелна муниција калибра 152 мм за ИСУ-152

Током највећег дела каријере у ЈНА самохотка ИСУ-152 служила је као наставно средство.

Казамат ИСУ-152 у којем се нашло места за хаубицу 152 мм и 20 дводелних метака

После израде новог пробног примерка Герила је отишао у Бањалуку где је требало да је испита на тенку Т-34. Када је тамо видео ИСУ-152 одлучио се да домаћу мењачку кутију угради у то возило јер оно има сличан мотор, али са додатних 20 КС који су били нови изазов за мењачку кутију. Трпало је провести 200 часова војње. На самохотки је уграђена двострука команда тако да су, осим Гериле, на месту возача биле и старешине и подофицири Тенковског школског центра.

Једном приликом, у посету предвиђену програмом усавршавања, на бањалучко поље дошло је 17 генерала. Они су добили комбинезоне и шлемове са ларингофоном и прилику да возе ИСУ-152. Наводно, један од генерала био је на челу комисије за усвајања мењачке кутије за тенк, па кад је чуо да се на самохотки проверава њен рад одмах се побринуо да се као нови производ пусти у серију.

Касније је истрошена самохотка доживела неславу судбину – постала је мета на полигону Мањача. Тако се завршила необична каријера јединог нашег зверобоја. ■

Александар РАДИЋ

Каже да је кренуо са пуним гасом, али је у једном тренутку пукло црево резервоара уља за хлађење и бугарски официр нашао се прекривен густом течностју. Бугарина су превезли у Београд и у официрској задрузи сашили су му потпуно нову униформу.

После Резолуције Информбироа училиште је морало да се премести јер се налазило у близини границе са Румунијом. Тако је самохотка ИСУ-152, као и остала техника, крајем лета 1948. превезена железницом из Беле Цркве у Бањалуку.

Стојимир Илијевић Герила поново се сусрео са самохотком 1954. године. У то време један од важних програма домаће индустрије био је развој и освајање производње мењачке кутије за тенк Т-34. Како нису постајале могућности да се делови набаве из иностранства, израђивани су у домаћој фабрици „Милован Ђилас“ из Храснице (касније преименована у ФАМОС). Прве пробе нису дале добре резултате.

Тактичко-техничке карактеристике

Посада:	пет – командир, возач, нишанџија и два пуниоца
Борбена маса:	45,5 т
Наоружање:	хаубица 152 мм МЛ20 домет 12.400 м
Борбена маса:	два пушкомитраљеза 7,62 мм са 1.300 метака
Мотор:	В-2ИС (В-2-10) снаге 382,7 kW (520 КС)
Макс.брзина:	37 км/ч
Аутономија кретања:	220–230 км
Дужина:	9,05 м
Ширина:	3,07 м
Висина:	2,45 м

Неустрашив ЛОВАЦ

и погоршање аеродинамике доводио је до погоршања летачких карактеристика, посебно снижење максималне брзине.

Завршетак рата избацио је у први план захтеве као што су трајност конструкције приликом чувања и експлоатације, квалитет монтаже и виши ниво израде авиона у целини. То није могло да буду остварено на авионима мешовите конструкције.

Прелаз на израду металних ловаца *јак* оствариван је током рата постепено. Први кораци учињени су 1942. на авиону Јак-7ДИ – прототипу Јак-9, коме су дрвене рамењаче крила замењене металним. Металне рамењаче коришћене су и 1944. приликом израде Јак-3. Но, прави искорак у примени метала у конструкцији серијског авиона конструктори бироа *Јаковљев* остварили су тек после рата.

Испитивања

Одлуком Владе СССР-а од 17. јуна 1946, између осталог, Министарству ваздухопловне индустрије дат задатак је да припреми за испитивања метални авион Јак-9 са мотором ВК-107А, на којем ће бити одстрањени сви недостаци Јак-9У ВК-107А мешовите конструкције. Ради реализације тог захтева, конструкциони биро *Јаковљева* модификовао је два авиона Јак-9У (фабрички број Но 01-03 и Но 01-04) уградњом металног крила, који су постали прототипови новог авиона Јак-9П.

Од серијског Јак-9У са ВК-107А модификовани прототипови Јак-9П разликовали су се по низу измена. За упоређење карактеристика узет је примерак Јак-9У (фабрички број Но 39-083), произведен у фабрици авиона број 166 у Омску, чија су контролна испитивања у опитном центру Совјетског ратног ваздухопловства спроведена јануара 1945. године.

Измењена је конструкција на Јак-9П – уместо мешовите конструкције постављено је потпуно метално крило чији крајеви су изведени у виду елипсе, а не угласто у виду трапеза, аеродинамичка компензација елерона увећана је са 26,2 на 27,5 одсто средње аеродинамичке тетиве, платнена опшивка елерона замењена је металном, скинута је платнена херметизација елерона. Наоружање и опрема оба прототипа Јак-

Током деветогодишње употребе ти авиони су, иако у скромном броју од 40 летелица, у Југословенском ратном ваздухопловству налетели укупно 9.491 сати. У то време били су то најмодернији и борбено најефикаснији авиони. Коришћени су у три борбена ваздухопловна пука, који су у критичним тренуцима за нашу земљу били на сва три њена краја у првим борбеним редовима, а на зениту каријере јачали су крила младих pilota у школском пуку.

Последња серијска модификација знаменитих совјетских ловаца из периода Другог светског рата је Јак-9П са мотором ВК-107А. Пројектован је и произведен по завршетку рата као наставак рада на усавршавању конструкције и побољшања перформанси авиона Јак-9У.

Приликом израде фамилија ловачких машина током рата, Конструкторском бироу *Јаковљева* главна водиља била је једноставна конструкција, погодна за одржавање механичарима ниже квалификације. Мешовита конструкција, метална решетка трупа покривена платном или лепенком и дрвена структура крила, примењена на практично свим ловачким авионима *јак*, била је рационална и сврсисходна у ратним условима када се осећао недостатак алуминијума, али, то је имало и низ недостатака као што су кратак ресурс, осетљивост на временске прилике и непогодне услове експлоатације. Брз губитак структурне чврстоће

9П остали су исти као на серијским Јак-9У мешовите конструкције (један топ ШВАК од 20 мм и два митраљеза УБС од 12,7 мм).

Авиони су у ваздуху испитивани од 28. јуна до 23. јула 1946. Два опитна пилота извела су укупно 108 летова у трајању од 60 часова и 47 минута. У закључку са испитивања оцењено је да су авиони успешно прошли тестове, али је сугерисано провођење експлоатационих опитовања серије од 30 авиона на којима би требало претходно да се одстране до тада уочени недостаци.

У међувремену, тражено је да се до 1. августа 1946. припреми за допунско контролно испитивање један Јак-9П на којем би се тестирали специјална опрема која би у потпуности одговарала новим захтевима РВ СССР-а. Нова опрема укључивала је радиополукомпас РПКО-10М, домета 150 км, уређај „свој-туђ“ СЧ-3, домета 90 км на висини 1.000 м, слетни рефлектор ФС-155, осветљење инструмената табле УВ лампама (УФО), као опцију авио-хоризонт *Аншјуц* и фотокиномитраљез ПАУ-22. Нова радио станица РС-6 омогућавала је двострану радио везу до удаљености од 115 километара. Ова опрема уграђена је на Јак-9П Но 01-04 и проверавана током летова од 9. до 17. августа. По завршетку испитивања препоручено је да се примени на свим серијским Јак-9П.

Следећи захтев за испитивање појачаног наоружања обједињен је са опитовањем повећаног капацитета горива. По трећи пут, 23. марта 1947. на контролна испитивања предат је радикално модификовани Јак-9П Но 01-04 на којем су уграђене следеће измене: уграђена су два додатна резервоара горива у крилима, чиме је резерва повећана до 682 литра; уместо два синхронна митраљеза УБС уграђена су два топа Б-20С, а уместо мотор-топа ШВАК предвиђена је уградња једног од четири различита мотор-топа: Б-20М, НС-23, Н-37 или Н-45. Испитивања су обављена од 1. априла до 23. јула 1947. године.

Симулиране су и ваздушне борбе са Р-63С-1 Kingcobra. Авион Јак-9П је у хоризонталним маневрима на 2.000 м био лошији, али је у вертикалним маневрима на висинама између 2.000 и 3.000 м био надмоћнији. Тешко наоружана модификација Јак-9П препоручена је за серијску производњу, али до ње није дошло због убрзаног доласка ере млазних авијације.

У међувремену, у фабрици Но 153 у Новосибирску настављена је производња и до октобра 1946. предата је серија од 39 авиона Јак-9П (29 са фурнирном опшивком трупа и 10 потпуно металних). Експлоатациона испитивања серијских авиона изведена су од 4. октобра 1946. до 4. фебруара 1947. на аеродрому *Толмачево*, удаљеном 30 км од фабрике Но 153 у Новосибирску.

Производња

Јак-9П произведен је, за совјетске појмове, у релативно малој количини. Када су заустављене производне траке са Јак-9П фабрике Но 153 у Новосибирску, већ је летео прототип млазног авиона МиГ-15. Одлуком Министарства ваздухопловне индустрије СССР-а од 25. марта 1948. из производње је скинут Јак-9П. До краја 1948. укупно је произведен 801 комад – 29 са фурнирном облогом трупа и 772 потпуно метална.

Авионе Јак-9П примила су ратна ваздухопловства Кине, Пољске, Мађарске (82 авиона), Албаније (12 комада) и Југославије. Пољско ратно ваздухопловство било је један од највећих иностраних корисника авиона Јак-9П: укупно је примило и користило од јуна 1947. до 1953. године 123 авиона. Мађарско ваздухопловство употребљавало је те авионе до 1957, а један сачувани примерак (Но 01-35) се рестаурира.

Испитивано је 29 авиона, последњих у низу произведених, у условима експлоатације са травнатих и снегом покривених полетно-слетних површина, при распону температура од +10 Ц до -43 Ц. Испитивања су проводили пилоти и техничко особље, издвојени из два пука 246. ловачке ваздухопловне дивизије, обједињени у посебни ваздухопловни пук састава три ескадриле. Занимљиво је напоменути да су само три пилота, од 29 колико је учествовало на овим опитима, имала борбена искуства у Другом светском рату!

Експлоатационим армијским испитивањима Јак-9 придавана је највиша пажња јер су то била прва таква испитивања у послератном периоду, а акт са резултатима испитивања доносила је Влада СССР-а а не, као у време рата, главни инжењер Ратног ваздухопловства СССР-а, што је говорило о томе какав је изузетан значај придаван авиону Јак-9П.

Провера карактеристика Јак-9П прве серије показала је да се авион по летачко-пилотажним карактеристикама не разликује значајније од ловаца породице *јак*.

Ваздушни бој могуће је водити до висина од 7.000 м. Изнад те висине особине се знатно погоршавају и вођење маневарске ваздушне борбе без губитка висине није могуће. Запажено је да производња још није савим освојена, што се манифестовало низом дефеката који снижавају борбене квалитете и отежавају експлоатацију.

Мотори су на свим режимима и висинама радили поуздано, али је при дугим планирањима код веома ниских температура спољног ваздуха долазило до сувишног хлађења

течности за хлађење мотора, што је изискивало додатно загревање мотора током снижавања висине на сваких 1.500 до 2.000 м.

Опрема на авиону уграђена на примерцима те серије омогућавала је летење само по дану и то при видљивости земаљских оријентира. Специјална опрема која је испитана раније, августа месеца на Јак-9П, још није била усвојена и примењена на првој серији авиона.

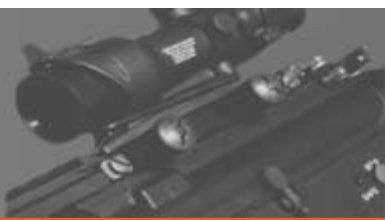
У опитном центру Ратног ваздухопловства СССР-а у периоду од 12. октобра до 9. децембра 1947. испитиван је серијски модел Јак-9П Но 03-92 (92. авион треће серије). Ради повећања поузданости рада мотора ВК-107А смањен је максималан број обртаја са 3.200 на 3.000 обр/мин. Стартна маса повећана је у односу на прва два прототипа за 330 кг и достигла је 3.550 кг. То се одразило на продужено време пењања на 5.000 м до 5,8 мин (више од минут дуже него раније). Максимална брзина износила је 660 км/ч (12 км мање), а максимални долет повећан је на 1.200 км или три часа и 37 мин трајања лета.

Крајем 1947. на Јак-9П испитана је реверзибилна елиса ВИШ-107Р, израђена на бази серијске елисе ВИШ-107ЛО која је знатно смањила дужину слетања. Применом те елисе и уз спуштена закрилца и кочнице, смањена је дужина протрчавања на слетању са 530 на 225 м, а искључена је и опасност од претурања авиона приликом кочења.

У Југословенском ратном ваздухопловству

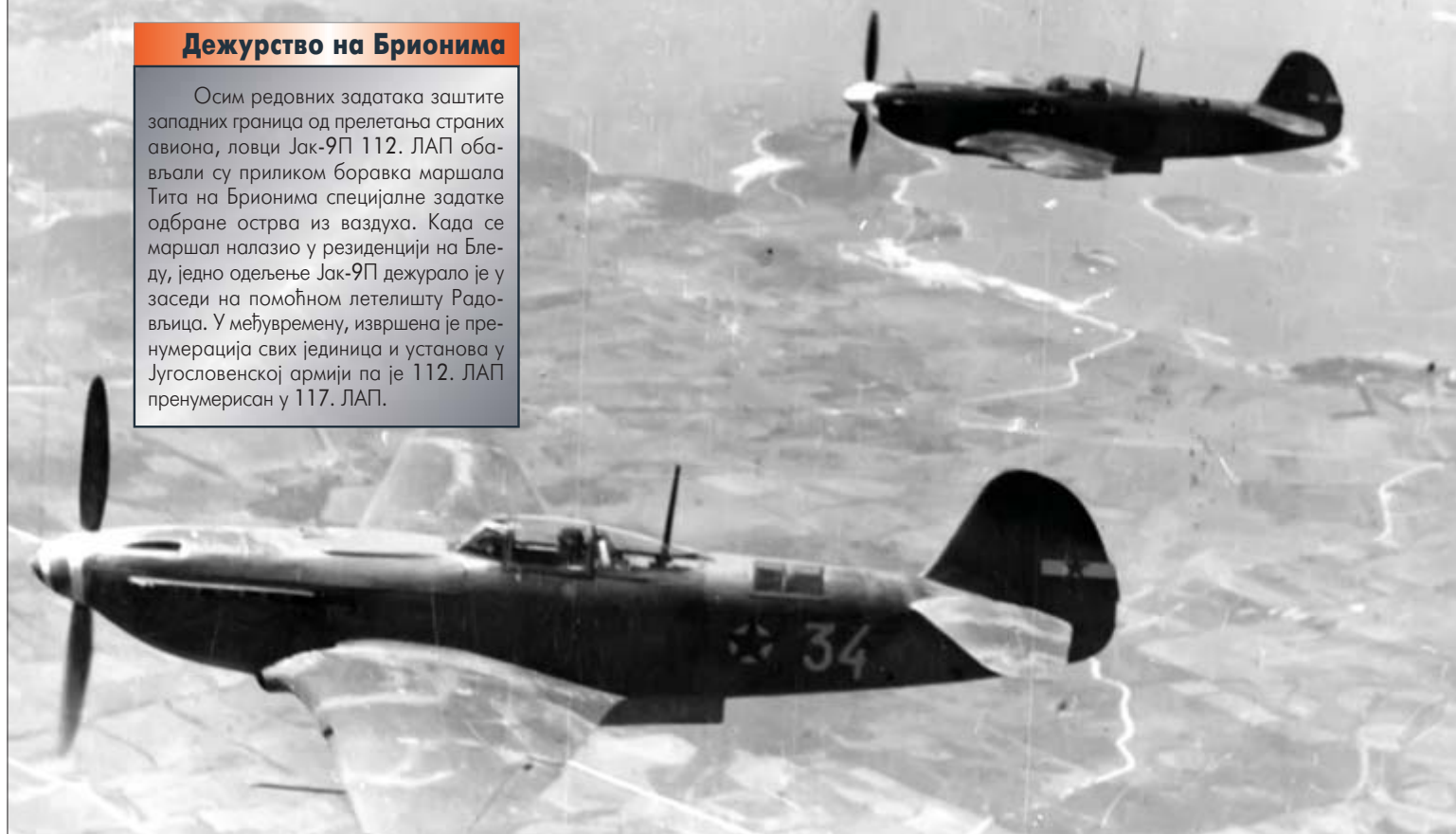
Ратне ловачке машине мешовите конструкције Јак-16, Јак-3 и Јак-9Т, уз допунске количине Јак-3 из Совјетског Савеза током 1945. и Јак-9М добијене из Бугарске током 1947, нису биле довољне за одржавање достигнутог степена борбене способности младог ваздухопловства. Ресурс авиона, посебно због услова чувања и коришћења на отвореном, брзо се трошио и према анализи Команде Југословенског ратног ва-

Дежурство на Брионима

Осим редовних задатака заштите западних граница од прелетања страних авиона, ловци Јак-9П 112. ЛАП обављали су приликом боравка маршала Тита на Брионима специјалне задатке одбране острва из ваздуха. Када се маршал налазио у резиденцији на Бледу, једно одељење Јак-9П дежурало је у заседи на помоћном летелишту Радовљица. У међувремену, извршена је пренумерација свих јединица и установа у Југословенској армији па је 112. ЛАП пренумерисан у 117. ЛАП.

здухопловства расположиви број ловачких авиона практично би нестао за пар година уколико се не набаве нове модерније летелице. Као и код других тадашњих совјетских савезника одлука о количинама и типовима борбене технике за занављање била је у рукама Совјета.

Крајем децембра 1947. на аеродром у Сомбору слетело је 40 потпуно нових металних авиона Јак-9П. Били су из треће и четврте серије, произведени у фабрици авиона у Новосибирску, из истог низа коме је припадао и раније споменути Но 03-92, испитиван тих дана у опитном центру совјетског РВ. Техничка служба Команде воздухопловства примила је авионе. Стављене су прописане југословенске ознаке и написани евиденцијски бројеви од 2801 до 2840 на реповима.

Авиони су одређени за попуњу 111. ловачког авио-пука (ЛАП) Пете ловачке авиодивизије (ЛАД) са аеродрома у Скопљу и 112. ЛАП 3. ЛАД базираног у Љубљани. Део техничког састава стигао је у Сомбор у децембру, а њима се јануара 1948. придружило по 10 пилота из обе јединице предвођених командантима пукова Михајлом Николићем (112. ЛАП) и Гојком Грубором (111. ЛАП). У почетку нису били одушевљени новим авионима јер су их подсећали на маши-

не на којима су већ летели, а у ваздуху су деловали много тромије од Јак-3. Међутим, снажнији мотор омогућавао је Јак-у 9П много већу брзину пењања, што је било пресудно за задатке пресретања.

Сваки од та два пука добио је по 20 авиона Јак-9П. У 112. ЛАП преобука осталог састава трајала је само пет дана, од чега само два летачка! Планом предвиђен налет по авиону за ту годину био је по 50 сати лета. То ће се услед прекида сарадње са Совјетским Савезом драстично променити, имајући у виду да уз авионе није добијен ни један резервни мотор ВК-107А нити резервни делови за ревизију мотора. Ресурс авиона до прве генералне ревизије износио је 300 часова, а са три генералне ревизије век је износио укупно 1.200 сати. Мотори ВК-107А имали су ресурс до прве генералне оправке свега 100 часова, а са три генералне оправке укупан век износио им је 360 сати, што значи да је на један авион Јак-9П требало да иде најмање још два до три резервна мотора!

Над истарским небом

Средином фебруара 1948. у 112. ЛАП у Љубљани било је 35 авиона: 20 Јак-9П, осам Јак-3, пет Јак-9 и два тренажна

двоседа УЈак-9. Од 5. до 7. марта 1948. тај пук пребазирао је са аеродрома у Љубљани у Пулу. На новој локацији 11. марта десила се и прва катастрофа у ЈРВ на Јак-9П (ев. бр. 2805), када је услед отказа мотора страдао пилот заставник Карло Вук.

У почетку увежбавано је висинско летење појединачно и у групи, сви пилоти радили су зоне до 6.000 м, а увежбаване су и групе до састава одељења за летење до тих висина. Имајући у виду велику моћ пењања Јак-9П, комесар пука капетан Александар Брачун и помоћник команданта по техници пилотирања поручник Милош Ђуричић успешно су изводили висинске летове до 10.500 м. Ради представљања нових авиона домаћој јавности одлучено је да поводом Дана воздухопловства 21. маја 1948, учествују на аеромитингу у Земуну. Десет Јак-9П из 112. ЛАП прелетело је из Пуле на аеродром у Ковину одакле су изводили летове за митинг.

Услед интензивнијег коришћења Јак-9П појавили су се и проблеми у експлоатацији авиона. Приликом полетања неким летелицама није могао да се увуче стајни трап услед квара на пнеуматској (ваздушној) инсталацији авиона. Други проблем била је немогућност одржавања правца приликом слетања због конструктивне грешке на уре-

ђају за кочење репног точка, што је проузроковало три удеса у 112. ЛАП. Те проблеме решио је помоћник команданта за техничку службу 112. ЛАП потпоручник Александар Ранђић. Обе његове иновације примењене су на свим авионима Јак-9П у ЈРВ. Команда ЈРВ зато га је похвалила и новчано наградила.

Ради учешћа на Шумадијском маневру 1949. године, 117. ЛАП пребазирао је 7. септембра из Пуле у Ковин и ушао у састав привремено формиране Осме мешовите авио-дивизије (МАД). На маневру је дејствовао у сарадњи са јуришним авио-пуком, што је била новина у његовом дотадашњем раду, постигавши најбоље резултате од свих јединица 8. МАД. По завршетку маневра авиони 117. ЛАП упућени су 4. октобра на нову локацију и прелећу за Земун. За неколико дана и остала техника, која није учествовала на маневру, пребазира са аеродрома у Пули у Земун.

Из 94. ловачко авијацијског пука у Скопљу

Од тог времена Земун постаје ново место базирања, а 117. ЛАП добија задатак обезбеђења главног града Југославије. По доласку у Земун пук у свом саставу има 14 авиона Јак-9П, по четири Јак-3, УЈак-9 и 3-381, те један По-2. Децембра 1949. и јануара 1950. руководећи технички кадар пука упућен је у *Икарус* на припрему за пријем нових домаћих авиона С-49А којима је пренаоружан пук средином 1950. Авиони Јак-9П предати су другим је-

диницама – пет Јак-9П 103. извиђачком пуку у Панчеву, а девет 94. ЛАП у Скопље.

Заштита јужних граница

Задатак да чува најјужније делове према Грчкој, између осталих, добио је и 111. ЛАП из Скопља, наоружан авионима Јак-9П. Као и 112. ЛАП, преобуку је успешно обавио и са новим авионима знатно ојачао борбени састав 5. ЛАД. Средином фебруара 1948. у свом саставу имао је 29 авиона: 20 Јак-9П, шест Јак-9 и три тренажна двоседа УЈак-9. Услед ескалације сукоба и грађанског рата у Грчкој, наредбом Штаба 5. ЛАД од 18. јула 1948. из састава 111. пука одређен је пар Јак-9П у приправност бр. 1. Прва жртва у 111. ЛАП на Јак-9П (ев. бр. 2813) био је поручник Момчило Кукољ. Крајем 1948. пук је променио име у 94. ЛАП. Један Јак-9П (ев. бр. 2835) издвојен је за Штабно одељење 39. ЛАД на

коме је углавном летео командант Петар Радевић.

Од маја до новембра 1949. авиони Јак-9П 94. ЛАП-а били су смештени уз саму границу са Грчком, спремни да осујете упад страних летелица на нашу територију. У том периоду, 14. јуна 1949, у удесу на Јак-9П (ев. бр. 2817) страдао је комесар 94. ЛАП мајор Ђиро Беговић. Нешто раније, 19. марта, у катастрофи (судар у ваздуху) погинули су на Јак-9П (ев. бр. 2812 и 2815) пилоти Франц Слапничар и Спасоје Чулајевић, а неколико авиона приземљено је услед зорбављања мотора. Крајем 1949. (15. децембра) због удеса Јак-9П бр. 2811 (пилот Живота Гођевац) услед пуцања гуме приземљени су сви авиони Јак-9П 94. ЛАП. Са точкова су скинуте све гуме, комисијски прегледане и, како је установљено, њихово стање било је критично.

И поред ангажовања на задацима заштите јужних граница, 94. ЛАП учествовао је са једним одељењем Јак-9П на великом аеромитингу у Земуну јула 1949.

Следеће две године тај пук изводи многобројне вежбе пребазирања на ратна летелишта. Посебно сложен маневар било је пребазирање пука у току 1951. из Скопља за Милошево, а потом на помоћна летелишта Кркманово, Овче Поље, Режановце и на крају поново Скопље. За постигнуте резултате на крају те године проглашен је за најбољу јединицу у ЈРВ. Средином 1951. у наоружању 94. ЛАП било је 17 Јак-9П и два тренажна двоседа УЈак-9. Као најуспешнији добио је привилегију да међу првима, током 1952, изврши преобуку у Пули на новопримљене Ф-47Д *тандерболт*. Своје Јак-9П 94. ЛАП. предао је Ваздухопловној радионици (ВР) број 167 у Скопљу на складиштење.

Одлука да се авиони Јак-9П упуће 1950. у 103. извиђачки авио-пук (ИАП) у Панчево мотивисана је потребом да се ојача ловачка авијација око престонице. Пукови 44. дивизије на аеродрому у Земуну (117. и 204. ЛАП) управо су освајали до-

Специјални задаци

Почетком 1949. године 117. ЛАП предао је привремено један Јак-9П (ев. бр. 2830) Ваздухопловном техничком центру (ВТЦ) Ваздухопловног института на аеродрому у Земуну ради испитивања перформанси и провере осталих карактеристика авиона. Летове је извео пробни пилот ВТЦ-а Станко Форкапић. Услед ескалације сукоба поводом резолуције ИБ-а неколико ваздухопловаца пребегло је авионима у суседне источне земље. Због своје велике моћи пењања, авион Јак-9П (ев. бр. 2830) остављен је у ВТЦ и одређен за специјалне задатке спречавања евентуалних пребегла. За ове задатке одређени су новопрстигли пилоти тада формираног ВОЦ-а, а најчешће поручник Александар Јанковић који је, као ранији помоћник команданта 94. ЛАП, имао највише искуства у летењу на том типу авиона.

маћи ловачки авион С-49А, али њихови борбени потенцијали нису били адекватни за одвраћање претње са истока која је ескалирала резолуцијом ИБ. На предњој линији нашао се 103. ИАП па је доласком Јак-9П његова Друга ескадрила трансформисана у ловачку.

Према директиви Команде РВ додељен јој је специјалан задатак да прва дејствује у систему ПВО Београда у случају напада или повреда ваздушног простора. На аеродрому у Панчеву установљено је стално дежурство Јак-9П од свитања до мрака. У приправности бр. 1 редовно је дежурао пар Јак-9П са загрејаним моторима и пилотима у кабини. Дежурни официр аеродрома био је опремљен радио-станицом за везу са дежурним паром и телефоном за директну везу са командом граничних јединица. По добијању обавештења о прелету страних авиона дежурни официр испаливао је сигналну ракету као знак за полетање, а потом путем радија саопштавао податке добијене од граничних јединица. Пилоти су, услед непостојања радарске мреже, која би им пружала подршку, били присиљени да визуалним путем траже улезе.

И поред великог оптерећења на редовним дужностима, пилоти 103. ИАП организовали су 21. маја 1951, на Дан југословенског ратног ваздухопловства, аеромитинг за грађане Панчева. Учествовали су и ловци Јак-9П: четири авиона прелетела су у бришућем лету аеродром са разлазом у пењућем борбеном заокрету, а потом је изведена показна ваздушна борба између два Јак-9П. Кроз 103. ИАП прошло је шест Јак-9П који, током нешто мање од двогодишњег коришћења, нису имали ниједан удес. Услед пренаоружања 103. ИАП на британске авионе москиито, завршеним до фебруара 1952, авиони Јак-9П упућени су у Скопље у 94. ЛАП.

Музејски експонат

У збирци Музеја југословенског ратног ваздухопловства налази се један Јак-9П (ев. бр. 2826, фабрички број 04-36). После краћег коришћења у 112. пуку, услед квара упућен је 1948. у IV самосталну авио-радионицу на Боронгају, одакле је касније пребачен у ВР 167 Скопље. Тамо је дочекао и одлуку о ремонту и уградњи ВК-105ПФ-а бр. 542-65. У 185. ВШП у Пулу је упућен почетком 1954, где је до средине 1956. налетео 198,02 сати. По престанку коришћења, августа 1956. предат је 130. ваздухопловној бази при Ваздухопловно техничком школском центру у Рајловцу и претворен у учило. Мотор је крајем 1960. скинут са авиона и конзервисан. Данас у депону Музеја на аеродрому *Никола Тесла* очекује рестаурацију.

Млади пилоти VIII класе у 185. пуку у Пули

Ново срце ратника

Критична ситуација са ресурсом мотора ВК-107А, посебно чињеница да није добијен ниједан резервни, чинила је употребљивост Јак-9П врло ограниченом. До 1951. велики број био је неисправан, а седам авиона Јак-9П (2803, 2806, 2807, 2808, 2816, 2818 и 2828) расходовано је на крају 1954. године. Средином 1952. располагало се са 31 мотором за укупно 33 Јак-9П, од тога је 11 уграђено на летелице, а 20 се налазило на оправци! Крајем 1952. практично ниједан Јак-9П није био у летном стању.

Једно од решења која је омогућавало продужење века употребе Јак-9П била је уградња другог мотора. Као најсличнији изабран је ВК-105ПФ-2, којих је у резерви било довољно. Искуство у његовој уградњи стечено је на домаћем С-49А. Модификација на Јак-9П ев. бр. 2823 и уградња ВК-105ПФ-2 урађена је у Ваздухопловној радионици бр. 170 у Земуну у јесен 1951. године. Ради монтаже другачијег мотора продужен је моторски носач за 275 мм (у виду уметка од заварених челичних цеви), измењен је моторски капотаж, а број издувних „лула“ сведен је са седам на шест, са сваке стране. Укупна маса преправљеног авиона смањена је за 120 кг у односу на Јак-9П са ВК-107А и износила је 3.385 кг. Авион је испитан у ВОЦ-у и сачињен је извештај са испитивања. Услед слабије снаге мотора (1.350 КС уместо 1.500 КС) остварена је максимална брзина од свега 546

км/ч на 3.300 м (скоро 100 км нижа него са ВК-107А).

Модификација је била неопходна због потребе за авионима на којима ће се изводити борбена обука питомаца завршне године Летачког школског центра, односно Школе активних официра авијације (ШАО) и Подофицирске пилотске школе (ППШ). У ВР 167 у Скопљу, од марта 1953. до средине 1954. уграђен је ВК-105ПФ-2 на 25 Јак-9П. Кратко време коришћена су два Јак-9П (2823, 2832) са тим мотором у 116. ЛАП-у. Сви авиони Јак-9П почетком 1954. упућени су у 185. ваздухопловни школски пук ЛШЦ-а у Пулу, и заједно са Јак-3 сачињавали су његову Прву ескадрилу. Борбену обуку на њима имали су питомци VIII, IX и X класе ШАО и питомци друге класе ППШ. Приликом обуке на Јак-9П (ев. бр. 2811), 5. марта 1955. погинуо је питомац осме класе потпоручник Мирко Илишковић. У овом пуку Јак-9П коришћени су до друге половине 1956, када су повучени из наоружања и предати у складшта на чување.

Авиони Јак-9П, иако у скромном броју од 40 летелица, остварили су у ЈРВ у периоду од 1948. до 1956. укупно 9.491 сати налета. У то време били су то најмодернији и борбено најефикаснији авиони. Коришћени су у три борбена ваздухопловна пука, који су у критичним тренуцима за нашу земљу били на сва три њена краја у првим борбеним редовима, а на зениту каријере јачали су крила младих пилота у школском пуку. ■

Милан МИЦЕВСКИ